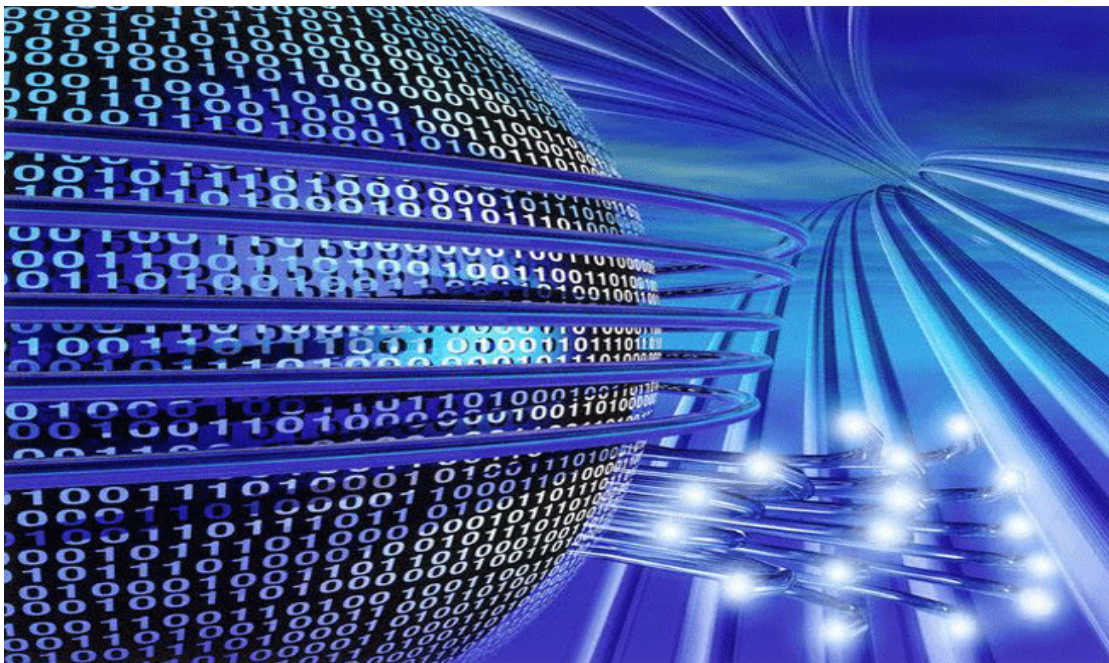

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ Δ.ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

«ΕΡΕΥΝΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ
ΤΗΝ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ ΣΤΗΝ ΑΣΦΑΛΕΙΑ/ ΕΚΘΕΣ
Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ»

Πτυχιακή Εργασία των

ΚΑΤΡΙΜΠΟΥΖΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ
ΜΑΡΟΥΛΗ ΕΛΕΝΗ

Επιβλέπων : ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ, 2014

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία μελετά την επίδραση του διαδικτύου στην ασφάλεια και έκθεση προσωπικών δεδομένων στη σύγχρονη κοινωνία.

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Εισάγει την έννοια των προσωπικών δεδομένων καθώς την έννοια της προσωπικής πληροφορίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζετε η νομοθετική προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής καθώς και η διεθνής διάσταση του θέματος.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναπτύσσονται οι έννοιες των ηλεκτρονικών αγορών και εισπράξεων. Αναλύονται οι εμπλεκόμενοι στις ηλεκτρονικές πληρωμές καθώς και οι τρόποι και τα εργαλεία των ηλεκτρονικών συναλλαγών.

Στο τέταρτο κεφάλαιο προσδιορίζεται το ζήτημα της προστασίας προσωπικών δεδομένων στο πεδίο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών καθώς και οι οδηγίες σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται πρωτογενής έρευνα, η οποία διεξήχθη σε 100 καταναλωτές- χρηστές του διαδικτύου σχετικά με τη γνώμη τους περί της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναλλαγών.

Τέλος παρατίθενται τα συμπεράσματα της έρευνας καθώς και της βιβλιογραφικής ανασκόπησης ενώ στη παρατίθεται και η εκτενής βιβλιογραφία που μελετήθηκε και χρησιμοποιήθηκε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	2
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	7
Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.	7
1.1 ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.	7
1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.	12
1.3 ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ.	13
1.4 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΙΑΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΕ “ΑΠΛΕΣ” ΚΑΙ “ΕΥΑΙΣΘΗΤΕΣ” ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ.....	15
1.5 ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	20
Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ - Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ.....	20
2.1 ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ.....	20
2.2 Η ΟΔΗΓΙΑ 95/46/ΕΚ “ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΥΤΩΝ”.....	24
2.3 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ: ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.	27
2.4 ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ.	27
2.5 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΗ.	28
ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	28
2.6 ΤΑ ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ.....	30
2.7 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.	33
2.8 Ο ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.....	37

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΚΑΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ.....	37
3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.	37
3.2 ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ.	38
3.3 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ.....	39
3.4 ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ.....	40
3.5 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	41
3.6 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕ ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΕΩΣΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ.....	45
3.7 ΑΛΛΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ.....	47
3.8 ΚΟΣΤΟΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ.....	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.....	52
ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	52
4.1.ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ –ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΑΛΛΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ.....	52
4.2 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.....	62
4.3 Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ	68
4.3.1. Η ΟΔΗΓΙΑ 97/66 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.....	68
4.3.2. Η ΟΔΗΓΙΑ 2002/58/ΕΚ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (ΟΔΗΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ)	70
4.4. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	71
4.4.1. ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 3471/06.....	72
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	74
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ	74
5.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ.....	74
5.2 ΔΕΙΓΜΑ.....	74
5.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	75

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	81
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	82

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προσωπικά δεδομένα είναι όλες οι πληροφορίες που αναφέρονται σε ένα άτομο και μπορούν άμεσα ή έμμεσα να οδηγήσουν στην αναγνώρισή του. Τα τελευταία χρόνια, με τη διαρκή εξέλιξη του Διαδικτύου, την ευρεία χρήση και αποδοχή του από όλες σχεδόν τις πληθυσμιακές ομάδες και τις νέες υπηρεσίες που παρέχει, η ανάγκη προστασίας των προσωπικών μας δεδομένων επιτείνεται σημαντικά. Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο είναι πλέον συνεχής (πολλές φορές χωρίς να το γνωρίζουμε) και, ουσιαστικά, αναπόφευκτη: για παράδειγμα, όταν κανείς «σερφάρει» στο Διαδίκτυο από τον υπολογιστή του, ο πάροχος υπηρεσιών δικτύου έχει αναθέσει στον υπολογιστή αυτόν έναν αριθμό που ονομάζεται διεύθυνση πρωτοκόλλου διαδικτύου (διεύθυνση IP), ο οποίος είναι απαραίτητος για την πρόσβαση στο Διαδίκτυο. Παρόλο που ο αριθμός αυτός ενδεχομένως μεταβάλλεται συχνά ή παρά το γεγονός ότι ο εν λόγω υπολογιστής μπορεί να χρησιμοποιείται από πολλά άτομα (π.χ. από όλα τα μέλη της οικογένειας), εν τούτοις θεωρείται και αυτός προσωπικό δεδομένο ακριβώς γιατί μπορεί, έστω υπό προϋποθέσεις ή/και σε συνδυασμό με άλλες πληροφορίες, να ταυτοποιήσει το χρήστη του υπολογιστή κάποια δεδομένη χρονική στιγμή. Για όλους τους παραπάνω λόγους, λοιπόν, η λήψη των κατάλληλων μέτρων για την προστασία των προσωπικών δεδομένων έχει αποκτήσει ιδιαίτερη βαρύτητα και σημασία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

1.1 ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ & ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.

Οι νέες τεχνολογίες μεταβάλλουν εκ θεμελίων τον τρόπο με τους οποίους οι άνθρωποι συνδιαλέγονται με το περιβάλλον τους, τον τρόπο που οι άνθρωποι δουλεύουν και κάνουν επιχειρήσεις, τον τρόπο που δρουν και σχετίζονται μεταξύ τους. Οι νέες τεχνολογίες καθορίζουν τους όρους, με τους οποίους οι άνθρωποι μαθαίνουν, δημιουργούν και παράγουν πληροφορίες και έμμεσα ανασχηματίζουν τις ανάγκες και τις προσδοκίες τους. Η τεχνολογία της πληροφορίας δεν επεμβαίνει μόνο στη διαδικασία της παραγωγής και τη διαδικασία εξέλιξης άλλων τεχνολογιών, δεν αυτοματοποιεί μόνο, αλλά αλλάζει τη δομή της σημερινής επικοινωνίας, είναι δηλ. όργανο παραγωγής αλλά και επικοινωνίας. Η ταχύτητα την οποία ανέπτυξε η κοινωνία εξαρτάται τελικά και ακριβώς από την αποτελεσματικότητα των εργαλείων που χρησιμοποιούνται για να διευκολύνουν την απόκτηση, καταχώρηση και διανομή της πληροφορίας.¹

Ένα βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης κοινωνίας είναι η εξάρτηση της από την συλλογή πληροφορίας. Η απίστευτα μεγάλη ροή και συγκέντρωση πληροφοριών, η διεύρυνση των δικτύων επικοινωνίας πληροφοριών και η διαφαινόμενη έξαρση της χρήσης βάσεων πληροφοριών συνθέτουν την εικόνα μιας “πληροφοριοποιημένης κοινωνίας”. Η εισαγωγή των τεχνολογιών που προσδιορίζουμε με τον συνοπτικό και περιεκτικό τίτλο «πληροφορική» συνεπέφερε ριζικές, σε πρώτη προσέγγιση ποσοτικές αλλά σε τελευταία ανάλυση κυρίως ποιοτικές αλλαγές στον τρόπο επεξεργασίας των πληροφοριών: η πληροφορική κατέστησε δυνατή την επεξεργασία μεγάλου όγκου δεδομένων, σε μικρό χρονικό διάστημα, με δυνατότητα συσχετισμών, με ευκολία πρόσβασης και με αμεσότητα επικοινωνίας.

¹ Αλεξανδρής Ν., Γκριτζαλης Δ., Κιουντούζης Ε., Μια προσέγγιση της κοινωνικά αποδεκτής αξιοποίησης της Πληροφορικής σε ΕΠΥ, Ασφάλεια Πληροφοριών: Τεχνικά, Νομικά και Κοινωνικά Θέματα, Αθήνα 1995

Τα στοιχεία αυτά προσδιορίζουν τις τεχνολογίες επεξεργασίας σε όλα τα στάδια των - ταχέων και αδιάκοπων - εξελίξεών τους. Δεν πρέπει όμως να παραβλέπουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε φάσης στο βαθμό που έχουν συνέπειες για την οργάνωση της επεξεργασίας και την αξιοποίηση ή και εκμετάλλευση των αποτελεσμάτων της. Οι προσωπικοί υπολογιστές, οι φορητοί υπολογιστές και τα λεγόμενα “thinkpads” κυριαρχούν στο τοπίο ήδη κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '80 και μεταθέτουν την επεξεργασία δεδομένων στην ατομική θέση εργασίας, μεγιστοποιώντας κατά τον τρόπο αυτό την κινητικότητα των χρηστών τους με συνέπεια την “ευελιξία” και την αποκέντρωση των διαδικασιών που αντιστοιχεί σε μία ριζική αποκέντρωση των αρχείων. Η διάδοση των πολυμέσων (multimedia) είναι μία κρίσιμη εξέλιξη. Αυτή η τεχνική που βασίζεται στις λεγόμενες “λεωφόρους των πληροφοριών” καθώς και στα δίκτυα καλωδίου ευρείας βάσης καθιστούν δυνατή μία σειρά νέων υπηρεσιών όπως το televideo, telelearning, teleshopping, telebanking, teleworking. Τα πολυμέσα συγχωνεύουν πολλές μορφές διάδοσης και έκφρασης των δεδομένων ώστε η πληροφορία που συλλέγεται υπό μία μορφή να μπορεί να μετατραπεί σε άλλες μορφές.

Η εισαγωγή και διαρκής εξέλιξη των ποικίλων και ανά τομέα διαφορετικών chipcards και η αλματώδης ανάπτυξη των δικτύων, γνωστότερο των οποίων είναι το World Wide Web, διαμορφώνουν ένα ριζικά διαφορετικό πλαίσιο επεξεργασίας των δεδομένων. Το Internet βρίσκεται στη βάση αλλά και συνιστά τη βάση της ανάπτυξης νέων μορφών επιχείρησης και επιχειρηματικότητας όπως το teleshopping ή το telebanking. Η μονόδρομη επικοινωνία παραχωρεί τη θέση της στον “διάλογο”, που επιτρέπει στον χρήστη όχι μόνο να “αρπάξει” τις πληροφορίες αλλά και να εξαντλήσει το περιεχόμενό τους. Το Διαδίκτυο επιτρέπει την ταχύτατη διαβίβαση δεδομένων σε κάθε σύστημα, τη δυνατότητα διασύνδεσης μεταξύ πληροφοριών που τηρούνται σε διαφορετικούς χώρους και παρέχονται για διαφορετικούς σκοπούς. Στα δίκτυα χάνει τη σημασία της η διάκριση σε συλλογή, καταχώρηση και διαβίβαση των δεδομένων. Δεν υφίσταται επίσης πλέον η φυσική διάκριση μεταξύ του εξωτερικού και του περιεχομένου. Ο χώρος και ο χρόνος δεν συνιστούν πλέον εμπόδια.

Χαρακτηριστικά στοιχεία της εισόδου στον αιώνα, την εποχή της πληροφορίας είναι επίσης η αυτονόμηση και η αυτάρκεια της “μεταφοράς” της πληροφορίας και η παγκόσμια και ταυτόχρονη διάθεση της πληροφορίας. Το Διαδίκτυο επιτρέπει, ενσωματώνει και συμβολίζει την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, της κοινωνίας και

της ανθρώπινης επικοινωνίας. Η ουσία της αλλαγής έγκειται στη δημιουργία ενός “ολοκληρωμένου περιβάλλοντος επικοινωνίας” (total communication environment) στο οποίο κάθε άτομο είναι δυνατόν να επικοινωνήσει με κάθε άτομο χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε μέσο.

Η επεξεργασία πληροφοριών συνιστά μία διαδικασία που απαντάται στο πλαίσιο του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας ήδη από το πρώτο στάδιο της οργάνωσης τους είτε ως (συνειδητοποιημένη και) χωριστή διαδικασία είτε ως αυτονόητο τμήμα και εν τέλει προαπαιτούμενο οποιασδήποτε απόφασης. Η αυτοματοποίηση της επεξεργασίας των πληροφοριών δεν είναι βέβαια τυχαίο προϊόν αλλά η τεχνολογικά επιτακτική, αναγκαστική απάντηση στις νέες ανάγκες πληροφόρησης που συνδέονται με τις αλλαγές στις λειτουργίες της δημόσιας διοίκησης και στην τροποποιημένη επιχειρηματική πολιτική. Αντανακλά τις δομικές μεταλλαγές της βιομηχανικής κοινωνίας, όπως οι νέες τεχνολογίες εξελίσσονται σε συνάρτηση με τις οικονομικές και κοινωνικές αλλαγές με σκοπό να αντιμετωπίσουν τις διοικητικές και οργανωτικές απαιτήσεις που γεννιούνται από αυτές τις αλλαγές. Πρόκειται βέβαια σε τελευταία ανάλυση για μία «διαλεκτική» σχέση: ο νέος ρόλος του κράτους και οι αλλαγές στη διάρθρωση της οικονομίας ενέτειναν τις ανάγκες για επεξεργασία δεδομένων. Οι νέες τεχνολογίες είναι το προϊόν της κοινωνίας, η προέλευση και η εξέλιξή τους προσδιορίζονται από αυτή. Από την άλλη πλευρά οι τεχνολογίες επηρεάζουν, ενίοτε δε καθορίζουν την εξέλιξη της κοινωνίας και των θεσμών της. Η ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορίας και επικοινωνίας με την αλματώδη πρόοδό τους αλλάζουν το τοπίο: στη νέα κοινωνία της πληροφορίας οι υπηρεσίες που προσφέρονται από τις νέες τεχνολογίες συνιστούν κρίσιμο παράγοντα καθορισμού των κοινωνικών και οικονομικών δομών και σχέσεων.

Η οικονομία καθορίζεται πλέον πρωτίστως από την τεχνολογία: Η παγκοσμιοποίηση περνάει αναγκαστικά από την υψηλή και ειδικότερα την ψηφιακή τεχνολογία, είναι δυνατή μόνο μέσω της διεθνοποίησης της πληροφορίας στα ψηφιακά δίκτυα. Παραδοσιακά οι δραστηριότητες της συλλογής δεδομένων είτε για διοικητικές ανάγκες είτε για ανάγκες της οικονομίας λάμβαναν χώρα στο πλαίσιο μιας χώρας και ενός έθνους. Τώρα η τεχνολογία των επικοινωνιών επιτρέπει και ενθαρρύνει ενότητες του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα να διεξάγουν αυτές τις δραστηριότητες σε διεθνή/παγκόσμια κλίμακα. Το Internet είναι συνώνυμο της διεθνοποίησης της ψηφιακής ανταλλαγής πληροφοριών. Οι συνέπειες είναι ορατές ωστόσο και στο επίπεδο των επιμέρους οικονομικών σχέσεων και οργανώσεων. Η

εισαγωγή της επεξεργασίας πληροφοριών οδηγεί σε αλλαγή των επιχειρησιακών μορφών. Σε συνδυασμό με την αναμφισβήτητη πλέον προϊούσα τάση μετάβασης από την οικονομία των προϊόντων στην οικονομία των υπηρεσιών οι νέες τεχνολογίες, η εμπορευματοποίηση και η διαχείριση της πληροφορίας οδηγούν σε αλλαγές στη δομή των επιχειρήσεων. Ένας κρίσιμος λόγος είναι αναμφίβολα η ανάγκη να βρίσκεται κανείς εγγύτερα στον πελάτη ώστε να εκπληρώνονται οι ανάγκες του. Οι αλλαγές αυτές που συνίστανται μεταξύ των άλλων στην αποκέντρωση, τη σμίκρυνση (down sizing), την ανάθεση μέρους της δραστηριότητας σε άλλες επιχειρήσεις (outsourcing) έχουν επιπτώσεις και στην επιλογή των μεθόδων οργάνωσης και διαχείρισης των επιχειρήσεων.

Οι δυνατότητες των νέων τεχνολογιών οδηγούν και σε διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων. Η μεταβολή της τεχνολογίας της πληροφορικής γεννά την ολοένα μεγαλύτερη διαφοροποίηση των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων. Η ποικιλία των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων αποτελεί καρπό των νέων τεχνολογιών. Οι τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις συνοψίζονται στην έννοια της “σύγκλισης” (convergence). Η σύγκλιση των τεχνολογιών οδήγησε στην εξάλειψη των τεχνολογικών εμποδίων μεταξύ των συστημάτων. Ποιες είναι οι οικονομικές συνέπειες της τεχνικής δυνατότητας: Η σύγκλιση, με τη σειρά της λειτουργεί ως δέλεαρ για τη σύγκλιση των δραστηριοτήτων και επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις προσανατολισμένες μέχρι τώρα στην εκμετάλλευση ενός μέσου ή στην παροχή συγκεκριμένων υπηρεσιών απελευθερώνονται από τους τεχνικούς περιορισμούς και συγκεντρώνουν τις προσπάθειές τους στην παροχή πολλών, πολλαπλών και ποικίλων υπηρεσιών. Η εξέλιξη αυτή αντιστοιχεί και συμπροσδιορίζει τις γενικότερες αλλαγές στην οικονομία, στην αυξανόμενη παροχή και λήψη υπηρεσιών και στην ολοένα και περισσότερο παρατηρούμενη μετατόπιση από τη χρήση πληροφοριών ως “βοήθημα” στην αντιμετώπισή τους ως αυτόνομο συναλλακτικό αγαθό με οικονομική “αυταξία”.

Ένα από τα αποτελέσματα και ταυτόχρονα αίτια της διαρκώς ογκούμενης επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων είναι η “εμπορευματοποίησή” τους. Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων είναι αντίθετα στρατηγικό και εγγενές στοιχείο του προγραμματισμού και της λήψεως αποφάσεων στον ιδιωτικό τομέα. Η πληροφορία δεν προκύπτει ως προϊόν σύμπτωσης αλλά ως προϊόν πρόσβασης σε διαθέσιμα δεδομένα. Όσο η επεξεργασία δεδομένων διαδίδεται και αυτοματοποιείται τόσο αυξάνεται μάλιστα η «πίεση» να εξαντληθεί το «δυναμικό πληροφοριών» που

βρίσκεται στη διάθεση. Τα δεδομένα μεταβάλλονται σε μία πολυλειτουργική βάση πληροφοριών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διάφορους σκοπούς, μεταξύ των οποίων και για εμπορική εκμετάλλευση.

Τα προσωπικά δεδομένα και πιο συγκεκριμένα η επεξεργασία τους ανάγεται ταυτόχρονα σε κρίσιμο παράγοντα λήψης αποφάσεων στο πλαίσιο της άσκησης κρατικών καθηκόντων και αρμοδιοτήτων και εν γένει της δραστηριότητας του δημόσιου τομέα. Δεν είναι συμπτωματικό ότι η έκρηξη της επεξεργασίας πληροφοριών και προσωπικών δεδομένων ειδικότερα συνδέεται επίσης με την αλλαγή του ρόλου του κράτους, την αύξηση και τη διαφοροποίηση των κρατικών δραστηριοτήτων. Το κράτος στην μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο εποχή χαρακτηρίζεται από τον αναπροσανατολισμό αφενός στην οργάνωση μιας παροχικής διοίκησης και αφετέρου στον σχεδιασμό πολιτικών, περισσότερο σύνθετων και οριζόντιων. Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή πολιτικών που αφορούν παροχή επιδομάτων ή την ενίσχυση διαφόρων πληθυσμιακών ή κοινωνικών ομάδων προϋποθέτουν ή/και συνεπάγονται πληροφορίες και οδηγούν αναπόφευκτα στην συλλογή και επεξεργασία περισσότερων πληροφοριών, συχνά προσωπικού χαρακτήρα και όχι σπάνια ευαίσθητων. Η αύξηση του όγκου των πληροφοριών που υφίσταται επεξεργασία και η ένταση της τελευταίας είναι επίσης προϋπόθεση και επακόλουθο του σχεδιασμού πολιτικών όπως η δημογραφική πολιτική, η πολιτική ως προς την αγορά εργασίας, η εκπαιδευτική πολιτική, η πολιτική στο χώρο της υγείας. Οι πληροφορίες που γίνονται αντικείμενο επεξεργασίας είναι βέβαια συχνά στατιστικού χαρακτήρα αλλά αφετηρία και αυτών των τελευταίων αποτελεί η επεξεργασία προσωπικής πληροφορίας.

Η επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών αποκτά νέες ποσοτικές και ποιοτικές διαστάσεις υπό το φως της μετάβασης από την παραδοσιακή παροχή διοικητικών υπηρεσιών και λειτουργία διοικητικών αρχών στην ηλεκτρονική διοίκηση και διακυβέρνηση. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσονται προγράμματα που αφορούν την γενίκευση των online διοικητικών διαδικασιών, την πρόσβαση σε διοικητικές υπηρεσίες μέσω on-stop-shop ή front-offices και τη χρήση «προσωπικών λογαριασμών» (citizens accounts), ηλεκτρονικές συναλλαγές και πράξεις και αντίστοιχα αυθεντικοποίηση μέσω της χρήσης ηλεκτρονικών υπογραφών, χρήση μεθόδων κοινής χρήσης δεδομένων (data sharing) και διασύνδεσης αρχείων, η χρήση smart cards που ενσωματώνουν πληθώρα προσωπικών δεδομένων για διοικητικούς

σκοπούς. Όλες αυτές οι εξελίξεις εγείρουν με τρόπο επιτακτικό τα ζητήματα ρύθμισης της χρήσης των προσωπικών δεδομένων στο πλαίσιο της διοίκησης.²

1.2 Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Τόσο σε νομοθετικά κείμενα όσο και στη βιβλιογραφία/θεωρία παρατηρείται συχνά η ταυτόχρονη χρήση και εναλλαγή των όρων “δεδομένο” και “πληροφορία”. Το ερώτημα γεννιέται σχεδόν αυτόματα: ποια η σχέση μεταξύ δεδομένου και πληροφορίας; Πρόκειται για έννοιες ταυτόσημες ή συνώνυμες; Ή μήπως πρόκειται για μία σχέση γένους και είδους; Ως εισαγωγική παρατήρηση αξίζει να σημειώσουμε ότι τα δεδομένα (data) αναδείχθηκαν, σημασιοδοτήθηκαν και καθιερώθηκαν ως “ξεχωριστός” όρος σε συνάρτηση με την επεξεργασία δεδομένων και κυρίως με την ανάπτυξη και διάδοση της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων. Η συσχέτιση αυτή αναπόφευκτα τονίζει το “δεδομένο” ως τεχνικό όρο και μέρος ενός συστήματος επεξεργασίας και οδηγεί στον προσδιορισμό των “δεδομένων” ως στοιχείων μιας “επεξεργασμένης” πληροφορίας, ως στοιχεία της πληροφορίας που έγινε αντικείμενο αυτοματοποιημένης επεξεργασίας.

Σύμφωνα με μία άποψη το δεδομένο (datum) διακρίνεται από την πληροφορία (information) καταρχήν και κυρίως από ποσοτική άποψη: το δεδομένο συνιστά τη μικρότερη μονάδα πληροφορίας” ενώ σύμφωνα με άλλη διατύπωση το δεδομένο συνιστά “πληροφοριακό άτομο”.^[30] Αυτό δεν σημαίνει ωστόσο αυτονόητα ότι η “πληροφορία” συνιστά μία “πολλαπλότητα δεδομένων”. Συναφής είναι η θεώρηση των “δεδομένων” ως ένα είδος “πρώτης ύλης” από την οποία προκύπτει η πληροφορία ως “ολοκληρωμένο προϊόν”.

Περαιτέρω η έννοια “πληροφορία” παραπέμπει αυτόματα στην “πληροφοριακή αξία της” ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο με τον όρο “δεδομένο”. Στην έννοια του δεδομένου προσδίδεται μία ουδετερότητα όσον αφορά τον σκοπό ενώ η έννοια της πληροφορίας συσχετίζεται με την χρησιμότητά της. Ανεξάρτητα από τις εννοιολογικές διαφορές πρέπει να παρατηρήσουμε ότι οι δύο όροι στη χρήση της γλώσσας έχουν καταλήξει να είναι συνώνυμοι.

Οι νέες τεχνολογίες μεταβάλλουν εν τέλει το ίδιο τον ορισμό και το εννοιολογικό φορτίο της “πληροφορίας”. Στη φάση της βιομηχανικής κοινωνίας η

² Boehme-Neßler V., Electronic Government: Internet und Verwaltung, NVwZ 4/2001

εκμετάλλευση των περισσότερων μορφών της “λειτουργικής πληροφορίας” , ενσωματωμένης σε “μηχανές” ή σε άλλη “μόνιμη μορφή καταχώρησης”, εξαρτιόνταν απόλυτα από τον ανθρώπινο έλεγχο. Η πληροφορία ήταν “κλειδωμένη” στο μέσο και εξαρτημένη από αυτό . Παρέμενε παθητική και μη εξελίξιμη εκτός εάν την εκμεταλλευόταν κάποιος. Αυτό άλλαξε εκ βάθρων επί τη βάσει των τεχνολογικών εξελίξεων. Το διαφοροποιό στοιχείο εντοπίζεται στον τρόπο με τον οποίο η σημερινή ψηφιακή τεχνολογία προσεγγίζει και επεξεργάζεται την πληροφορία, πράγμα που με τη σειρά του οδηγεί σε μια νέα διάστασή της τελευταίας: Η σημερινή σημασία και ποιοτική διάσταση της πληροφορίας οφείλεται κατά κύριο λόγο στην υποκείμενη τεχνολογία.

Ταυτόχρονα η δύναμη των συστημάτων πληροφορικής και τηλεπικοινωνιών έγκειται ακριβώς στην ικανότητά τους να χειρίζονται γρήγορα, συστηματικά και αποτελεσματικά αυτό που ονομάζουμε “πληροφορίες”. Η έννοια της πληροφορίας μεταβάλλεται κατά τούτο: εκτός από τον “δυναμισμό” που αποδίδεται στην ταχύτητα επεξεργασίας και διάδοσης των πληροφοριών οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν την “αποξένωση” της πληροφορίας από τον δημιουργό της, τον φορέα της και το περιβάλλον στο οποίο γεννιέται. Η αποξένωση αυτή είναι σύμφυτη με την ίδια την αυτοματοποίηση ήδη και μόνο εκ του γεγονότος ότι κάθε αυτοματοποίηση συνδέεται με τη «συντόμευση», τη «βράχυνση» της πληροφορίας. Κρίσιμο στοιχείο αυτής της αποξένωσης, της μεταβλητότητας του περιβάλλοντος είναι ωστόσο η δυνατότητα πολυλειτουργικής αξιοποίησης της πληροφορίας η οποία αναγκαστικά οδηγεί σε μία αυτονόμηση των επιμέρους δεδομένων έναντι του αρχικού σκοπού και σχέσης επεξεργασίας.

1.3 ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑ.

Το στοιχείο του προσωπικού χαρακτήρα της πληροφορίας μπορεί να προσεγγιστεί αφενός «περιγραφικά» υπό την έννοια του - αντικειμενικά διαπιστώσιμου και προσδιορίσιμου - στοιχείου που δηλώνει κάτι για το πρόσωπο το οποίο αφορά και αφετέρου «αξιολογικά» υπό την έννοια ότι λαμβάνονται υπόψη οι αντιλήψεις του προσώπου, του «φορέα» της πληροφορίας για το αν και σε ποιο βαθμό αυτή είναι «προσωπική» και στις εύλογες αναμονές του όσον αφορά τη χρήση της πληροφορίας και την αντιμετώπισή της ως προσωπικής και - υπό την κλίμακα

αξιών και τους ορισμούς του συντάγματος και της έννομης τάξης - προστατευτέας πληροφορίας. Δεν είναι ωστόσο άμοιρο σημασίας εάν και σε ποιο βαθμό συμπίπτουν οι αντιλήψεις του προσώπου και της κοινωνίας. Οι αντιλήψεις αυτές αντικατοπτρίζονται εν τέλει σε αυτό που προσδιορίζουμε ως “ποιότητα” της πληροφορίας. Υπό αυτήν την έννοια ένας αφηρημένος ορισμός της «προσωπικής πληροφορίας» περιέχει και τα δύο στοιχεία και (θα πρέπει να) αναφέρεται στην ποιότητα της πληροφορίας αλλά και στις εύλογες αναμονές του ατόμου όσον αφορά τη χρήση της πληροφορίας.

Συχνά αμφισβητείται εάν η “ιδιωτικότητα” είναι ένα στοιχείο της προσωπικής πληροφορίας καθεαυτής με το επιχείρημα ότι η ίδια πληροφορία μπορεί να θεωρείται ιδιαίτερα ευαίσθητη σε ένα περιβάλλον και “όχι τόσο προσωπική” σε μία άλλη συνάφεια. Αυτή η αμφισβήτηση δεν είναι αδικαιολόγητη ιδίως εάν θεωρήσουμε την “προσωπική πληροφορία” όπως αυτή παράγεται, αντλείται, χρησιμοποιείται, μεταδίδεται και διαδίδεται στο πλαίσιο των νέων τεχνολογιών. Στο πλαίσιο μιας νέας «πληροφοριακής τάξης» είναι πραγματικά δύσκολο να εξαρτάται ο προσδιορισμός μιας πληροφορίας ως “προσωπικής” αποκλειστικά από τις δηλώσεις βουλήσεως διαφόρων προσώπων και από τον ατομικό προσδιορισμό των ορίων της ιδιωτικότητας.

Υπό την επίδραση των νέων τεχνολογιών οι πληροφορίες αποκτούν μία αντικειμενική «υπόσταση», μπορούν να αποχωρίζονται από το μεμονωμένο άτομο στο οποίο αναφέρονται, μπορούν να αναπαραχθούν και να πολλαπλασιαστούν. Ιδιαίτερη σημασία αποκτά σε αυτήν την συνάφεια το κριτήριο της “επεξεργασιμότητας”, καθώς η πληροφορία εν γένει και η προσωπική πληροφορία πολύ περισσότερο σχετίζεται με το περιβάλλον, τις περιρρέουσες συνθήκες και αποκτά την αξία της από τον συσχετισμό με άλλες πληροφορίες. Συνεπώς μία στενά “αξιολογική” προσέγγιση του “προσωπικού” χαρακτήρα μιας πληροφορίας και η ταύτιση του προσωπικού με το “ιδιωτικό” θα συνιστούσε υπό τα δεδομένα της Κοινωνίας της Πληροφορίας εν τέλει ατελές παράδειγμα. Η επικράτηση του όρου “δεδομένο” υποδηλώνει σε τελευταία ανάλυση αυτό ακριβώς: ότι ένα δεδομένο, ένα στοιχείο μπορεί να δηλώνει μία πληροφορία για ένα πρόσωπο.

Οι ιδιότητες αυτές της πληροφορίας βρίσκονται στον πυρήνα της επιχειρηματολογίας αυτών που υποστηρίζουν ότι η πληροφορία, είτε ως περιεχόμενο είτε ως διαδικασία δεν συνιστά καθεαυτή μία αξία αλλά ενσωματώνει τη δυνατότητα της αξιοποίησης. Η αξία της πληροφορίας είναι ουδέτερη. Η πληροφορία αποκτά τον

χαρακτήρα ενός “αγαθού” όταν μπορεί να μετατραπεί σε ωφέλεια. Σύμφωνα με αυτήν την άποψη κρίσιμο στοιχείο σε σχέση με την έννοια της πληροφορίας δεν συνιστά το απόρρητο αλλά η “αποκλειστικότητα” και η δυνατότητα της “αξιοποίησης” μιας πληροφορίας που αναφέρεται σε ένα πρόσωπο. Η «σχολή του Σικάγου», που εκφράζεται χαρακτηριστικά από τον Posner, θεωρεί ότι η ιδιωτικότητα είναι ένα ενδιάμεσο παρά ένα τελικό αγαθό, στο οποίο ο άνθρωπος είναι ένα μέσο προς έναν άλλο σκοπό. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία μόνο η πληροφορία που είναι το δευτερογενές προϊόν (by-product) μιας κοινωνικά παραγωγικής δραστηριότητας έχει αξία και αυτό αποκλείει την απόλυτα προσωπική πληροφορία. Η ιδιωτικότητα, σύμφωνα με την άποψη αυτή, καθεαυτή έχει αξία μόνο εφόσον η προστασία της σχετίζεται με μία “επένδυση” στην εν λόγω πληροφορία, όπως π.χ. η παρεμπόδιση μιας δυσφημιστικής δήλωσης.

Για το χαρακτηρισμό μιας πληροφορίας ως “προσωπικού χαρακτήρα” καθοριστική είναι (πράγματι) η σύνδεση με ένα πρόσωπο. Η σύνδεση προς ένα πρόσωπο δεν γίνεται αντιληπτή ως συγκεκριμένο περιεχόμενο ιδιωτικού χαρακτήρα. Το περιεχόμενο δεν είναι απαραίτητο για να αφορά η πληροφορία ένα πρόσωπο. Με το πρόσωπο δεν σχετίζεται μόνο αυτό που λέγεται για αυτό αλλά ήδη το γεγονός ότι λέγεται κάτι για αυτό. Συνιστά μία απόφαση για το πρόσωπο ακόμη και αν ή ακριβώς επειδή το περιεχόμενο υπό στενή έννοια είναι εντελώς κοινότοπο. “Προσωπικό” δεν χρειάζεται να είναι το περιεχόμενο αλλά αρκεί να είναι και η εξωτερική του.

1.4 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΜΙΑΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΕ “ΑΠΛΕΣ” ΚΑΙ “ΕΥΑΙΣΘΗΤΕΣ” ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ.

“Προσωπικό” δεν είναι συνεπώς μόνο το προφανώς προσωπικό με την έννοια του ιδιωτικού αλλά και αυτό που μπορεί να αποκαλυφθεί ως τέτοιο. Η ποιότητα της πληροφορίας συναρτάται με το υποκείμενο και το ρόλο του. Κανενός άλλου αγαθού η ποιότητα δεν σχετίζεται τόσο έντονα με το (κοινωνικό) περιβάλλον. Στην αλλαγή αυτή του περιεχομένου του όρου «προσωπική πληροφορία» υποδηλώνονται και οι βαθιές αλλαγές σε έννοιες, αντιλήψεις και ρυθμίσεις που έχει επιφέρει η νέα τεχνολογία.

Το “περιεχόμενο” φαίνεται να υπήρξε ωστόσο και τουλάχιστον καταρχήν καθοριστικό για τη διατύπωση του αιτήματος και την παραδοχή της ρύθμισης και κατ’ επέκταση της προστασίας μιας πληροφορίας προσωπικού χαρακτήρα υπό την έννοια ότι το (ιδιαίτερο) περιεχόμενο μιας πληροφορίας είναι εκείνο που δημιουργούσε την αναμονή ότι αυτή θα θεωρηθεί ως αυστηρά προσωπική ή ευαίσθητη και για το λόγο αυτό θα έπρεπε να παρεμποδιστεί ή τουλάχιστον να περιοριστεί η συλλογή, η χρήση ή η κυκλοφορία τους.

Σε αυτήν την αντίληψη ανάγεται εξάλλου η άποψη, ότι δηλαδή υπάρχουν αφενός “αβλαβή δεδομένα”, δεδομένα άνευ σημασίας και ταυτόχρονα “ευαίσθητα” δεδομένα που χρήζουν (ιδιαίτερης) προστασίας. Η αντίληψη αυτή ανάγεται στη “θεωρία των σφαιρών της προσωπικότητας”, σύμφωνα με την οποία η ανθρώπινη προσωπικότητα και εν τέλει η ανθρώπινη ύπαρξη κατατέμενεται σε τρεις σφαίρες: στην ατομική, την ιδιωτική και την απόρρητη ή μυστική σφαίρα. Ως ατομική σφαίρα προσδιορίζονται τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας ενός ανθρώπου σε σχέση με τον κοινωνικό του περίγυρο (π.χ. κοινωνική και επαγγελματική δραστηριότητα). Ως ιδιωτική σφαίρα γίνεται αντιληπτή από τους υποστηρικτές της άποψης αυτής το πεδίο της δραστηριότητας ενός προσώπου, το οποίο είναι προσιτό μόνο σε στενό κύκλο προσώπων και σε τρίτους υπό προϋποθέσεις. Τέλος ως μυστική ή απόρρητη σφαίρα ορίζεται το πεδίο της ανθρώπινης προσωπικότητας, στο οποίο ένας άνθρωπος επιτρέπει την πρόσβαση μόνο υπό εξαιρετικές περιστάσεις σε ιδιαίτερα στενό κύκλο προσώπων. Όπως παρατηρείται, τα όρια των τριών αυτών περιοχών της προσωπικότητας δεν είναι δυνατόν να καθοριστούν ακριβώς εκ των προτέρων αλλά εξαρτάται από τις συγκεκριμένες περιστάσεις ποιά σφαίρα και σε τι βαθμό έγινε αντικείμενο προσβολής. Η ταξινόμηση αυτή είχε ως απότοκο το επιχείρημα ότι οι μεν “κανονικές” πληροφορίες, αυτές που αφορούν τον “εξωτερικό φλοιό” της ανθρώπινης προσωπικότητας είναι “αβλαβείς”, συνεπώς ελεύθερα προσιτές και κατ’ επέκταση αξιοποιήσιμες ενώ αντίθετα ιδιαίτερη μεταχείριση και ρύθμιση χρειάζονται οι ευαίσθητες πληροφορίες. Η ίδια αυτή αντίληψη αποτελεί μία από τις βάσεις επίκλησης ενός “δικαιώματος διάδοσης και εκμετάλλευσης” των λεγόμενων “κοινών” πληροφοριών, όπως το όνομα, το επάγγελμα, η διεύθυνση.

Μία τέτοια ταξινόμηση των πληροφοριών, ανταποκρίνεται μεν στην κλασική θεωρία των ζωνών της ανθρώπινης ύπαρξης και προσωπικότητας και ίσως και σε διαδεδομένες κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με το τί είναι “ιδιωτικό”, “απόκρυφο”,

“απόρρητο”, δεν λαμβάνει όμως υπόψη τις δυνατότητες και τις επιπτώσεις της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας : τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι εκ των προτέρων ασήμαντα ή “ευαίσθητα”. Αποκτούν ή αποβάλλουν αυτούς τους προσδιορισμούς ανάλογα με το σκοπό και τη συγκυρία στην οποία χρησιμοποιούνται. Υπό το πρίσμα αυτό πληροφορίες που φαίνονται συνηθισμένες σε ένα πλαίσιο σε μία άλλη συγκυρία μπορούν να αποβούν “υπερευαίσθητες”.

Σε σχέση με τις κατηγορίες που υπάγονται στα ευαίσθητα δεδομένα πρέπει να σημειωθεί ότι έχει διαμορφωθεί ένας στενός πυρήνας “ευαίσθητων δεδομένων” που αντανακλάται μάλιστα στα υπερεθνικά κείμενα όπως η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία του ατόμου έναντι της αυτοματοποιημένης προστασίας προσωπικών δεδομένων ή η Οδηγία 95/46/EK για την προστασία του ατόμου έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Οι διαφοροποιήσεις στις επιμέρους εθνικές νομοθεσίες, ιδίως στην προ της έκδοσης της κοινοτικής Οδηγίας φάση, αποδεικνύουν ότι οι αντιλήψεις περί ευαισθησίας ποικίλλουν από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή και δεν εντοπίζεται ένα γενικώς παραδεκτό κριτήριο κατάταξης των δεδομένων σε κατηγορίες. Σε τελευταία ανάλυση “ευαίσθητα” είναι όλα τα δεδομένα και οι πληροφορίες που “ενδιαφέρουν” τους τρίτους και δεν θέλει να κοινοποιήσει αυτός τον οποίον αφορούν. Πρέπει όμως να παρατηρήσουμε ότι η διαβάθμιση της ρύθμισης και της προστασίας δεν στερείται σημασίας υπό την έννοια ότι οι λεγόμενοι “ευαισθητοποιητές”, όπως ονομάζονται οι ευαίσθητες πληροφορίες, είναι ένα είδος “ανιχνευτών φωτιάς” που εντοπίζουν την προσοχή σε ιδιαίτερα ευαίσθητες επεξεργασίες.

1.5 ΤΟ ΑΙΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Η δημιουργία μιας “αγοράς προσωπικών πληροφοριών” έχει συνέπειες για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των ατόμων. Η αυξανόμενη χρήση και εμπορευματοποίηση των προσωπικών δεδομένων έχει οδηγήσει στην περιαγωγή των προσωπικών δεδομένων και εν τέλει των προσώπων που αυτά αφορούν σε “αντικείμενο των συναλλαγών” καθώς αυτά αντιμετωπίζονται ως το σύνολο μιας ποικιλίας δεδομένων που μπορούν να αποχωριστούν και να χρησιμοποιηθούν κατά βούληση, ακόμη και για οικονομικούς και εμπορικούς σκοπούς. Το άτομο περιπίπτει

στη θέση ενός “πληροφοριακού αντικειμένου”. Καθώς οδεύουμε δυναμικά προς μία κοινωνία και οικονομία της πληροφορίας και η πληροφορία καθεαυτή καθίσταται συναλλακτικό αγαθό, το άτομο που αποβλέπει σε παροχές και υπηρεσίες από τον δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα καθίσταται “οφειλέτης πληροφοριών”.

Η ποιοτική αλλαγή στη χρήση και τη σημασία της πληροφορίας που ανάγεται και σε κάθε περίπτωση αναδεικνύεται στην ανάπτυξη των συστημάτων επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων δεν οδήγησε μόνο στην αύξηση της ζήτησης για προσωπικές πληροφορίες και της αξίωσης για πληροφόρηση αλλά οδήγησε σε «αντίπαλες κινήσεις» που συνίστανται στην αξίωση για αναγνώριση και κατοχύρωση δικαιωμάτων για αυτούς που θίγονται από την επεξεργασία των δεδομένων που τους αφορούν. Αφετηρία και βάση αυτών των “αντίπαλων κινήσεων και αξιώσεων προστασίας” συνιστά η διαπίστωση ότι ακριβώς εκείνα τα πλεονεκτήματα της αυτοματοποίησης, καθιστούν τον άνθρωπο και την κοινωνία στο πολλαπλάσιο διάφανους και κατά συνέπεια “ευπρόσβλητους” και χειραγωγήσιμους από τη δημόσια εξουσία αλλά και φορείς ιδιωτικών εξουσιών, όπως τράπεζες, μεγάλες εταιρίες, Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας. Το αίτημα της προστασίας συνδέεται περαιτέρω αναπόσπαστα με την διαπίστωση ότι η αυτοματοποίηση, η διάδοση και ένταση της επεξεργασίας δεδομένων επιταχύνει την παροχή λανθασμένων πληροφοριών και εκθέτει περαιτέρω τα υποκείμενα/άτομα στον κίνδυνο μιας κοινωνικής, οικονομικής ή πολιτικής εις βάρος τους διάκρισης.

Το αίτημα της “προστασίας” διατυπώθηκε “αυθόρμητα” με την αφηρημένη επίκληση της προστασίας του ιδιωτικού βίου, των “ευαίσθητων πληροφοριών”, της “απόρρητης σφαίρας”. Στη σχετική ορολογία επικράτησε η αναφορά στην “προστασία (προσωπικών) δεδομένων”. (Data protection, protection des données personnelles, Datenschutz). Ο όρος αυτός δεν είναι ωστόσο ο πλέον επιτυχής καθώς υποβάλλει ήδη την εντύπωση ότι ο προβληματισμός και οι αντίστοιχες ρυθμίσεις αναφέρονται και αφορούν στα δεδομένα καθαυτά ενώ στην ουσία το κρίσιμο ζήτημα είναι η προστασία των προσώπων από τις συνέπειες της επεξεργασίας των δεδομένων αυτών.

Οι προσεγγίσεις και οι απόψεις για το θεμέλιο της “προστασίας προσωπικών δεδομένων” που εκφράστηκαν δεν ήταν και δεν είναι ενιαίες. Διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες: α) αυτές που αναδεικνύουν την περιουσιακή διάσταση των προσωπικών δεδομένων και των αντίστοιχων δικαιωμάτων και αντιμετωπίζουν το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων ως ιδιοκτησιακό ή περιουσιακό

δικαίωμα (αντίληψη που εκφράζεται κυρίως στις ΗΠΑ) β) αυτές που επικεντρώνουν την ανάλυσή τους στις ατομικές ελευθερίες και τις επικοινωνιακές σχέσεις που σχετίζονται με την επεξεργασία και την προστασία των προσωπικών δεδομένων και αντιμετωπίζουν την προστασία προσωπικών δεδομένων ως δικαιώματα προστασίας της ελευθερίας και της προσωπικότητας κάθε προσώπου. Σε κάθε περίπτωση δεν πρόκειται απλώς για μία θεωρητική συζήτηση. Ήδη η διάσταση των θεωριών αυτών καταδεικνύει ακριβώς και τη βασική σύγκρουση συμφερόντων. Οι - διάφορες και διαφορετικές- προσεγγίσεις δεν απολήγουν εξάλλου στις ίδιες νομοθετικές επιλογές. Αντίθετα: η “επιλογή” της εκάστοτε “κατασκευής” για τη θεμελίωση της προστασίας έναντι της επεξεργασίας και εν γένει της “χρήσης” και της “αξιοποίησης” των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι αποφασιστικής σημασίας για το περιεχόμενο, το εύρος, την προοπτική και τη δυναμική των ρυθμίσεων.

Αν και η απόδοση ενός ορισμού εμπερικλείει ένα βαθμό αυθαιρεσίας ως δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων νοείται το δικαίωμα κάθε ανθρώπου να μην καθίσταται πληροφοριακό αντικείμενο και να (συν)προσδιορίζει ο ίδιος ποιες πληροφορίες που τον αφορούν θα καταστούν γνωστές στο περιβάλλον. Το δικαίωμα της προστασίας προσωπικών δεδομένων, όπως τείνει να παγιωθεί στον ευρωπαϊκό τουλάχιστον νομικό πολιτισμό, έχει μία πολύπλοκη δομή. Αποτελείται από ένα σύνολο κανόνων, προϋποθέσεων, όρων, εξουσιών και απαγορεύσεων αλλά και από ρυθμίσεις σχετικές με διαδικασίες, θεσμικούς ελέγχους, εγγυήσεις και αντίβαρα των περιορισμών των δικαιωμάτων των προσώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ - Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ.

2.1 ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ.

Είναι αξιοσημείωτο ότι στο πεδίο της προστασίας προσωπικών δεδομένων οι πρώτες κανονιστικές αντιδράσεις καταγράφονται σε διεθνές και όχι σε κρατικό επίπεδο. Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του '60 καταγράφεται η ανάγκη νομοθετικής προστασίας της ιδιωτικότητας. Το προβάδισμα της διεθνούς κοινότητας ως προς την διατύπωση προβληματισμών και προτάσεων δεν είναι τυχαίο. Η διασυνοριακή ροή προσωπικών πληροφοριών, δηλ. η ανταλλαγή και διαβίβαση πληροφοριών από χώρα σε χώρα, ήταν ένα χαρακτηριστικό των νέων τεχνολογικών, οικονομικών και γεωπολιτικών εξελίξεων και οδήγησε σε μία - πρώιμη έστω - παγκοσμιοποίηση της πληροφορίας και των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με αυτή. Εξ' αυτού του λόγου μεγάλο μέρος των διεθνών κανονιστικών κειμένων που αφορούν την προστασία προσωπικών δεδομένων αναφέρεται στη ρύθμιση της νόμιμης διασυνοριακής κυκλοφορίας των προσωπικών πληροφοριών.

Η ανάγκη προστασίας της ιδιωτικότητας διατυπώνεται ήδη στη Σύμβαση της Ρώμης της 4ης Νοεμβρίου 1950 για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών: στο άρθρο 8 ρυθμίζεται το δικαίωμα κάθε προσώπου να γίνεται σεβαστή η ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή, η κατοικία και η αλληλογραφία του. Δικαίωμα που μπορεί να περιορισθεί, εφόσον ο περιορισμός αυτός προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο, το οποίο σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι αναγκαίο για το συμφέρον της εθνικής και της δημόσιας ασφάλειας, της οικονομικής ευημερίας της χώρας, για την προάσπιση της τάξης και της πρόληψης αταξίας ή εγκλήματος, για την προστασία της υγείας ή των ηθών, ή για την προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών τρίτων προσώπων. Στα πρώτα σχετικά κείμενα κατατάσσεται επίσης η απόφαση 2450/19.12.1968 της Γ.Σ. των Ηνωμένων Εθνών, η οποία αφορά τα προβλήματα που ανακύπτουν σχετικά με τα

ανθρώπινα δικαιώματα από την ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας και ειδικότερα από τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων.³

Ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) υπήρξε ο δεύτερος διεθνής οργανισμός που ασχολήθηκε με την προστασία προσωπικών δεδομένων, εκδίδοντας τις λεγόμενες «Κατευθυντήριες Αρχές που διέπουν την προστασία της ιδιωτικότητας και τις διασυνοριακές ροές προσωπικών δεδομένων» (1980).⁴ Οι αρχές αυτές περιλαμβάνουν την αρχή της περιορισμένης συγκέντρωσης και συλλογής των δεδομένων (collection limitation principle), την αρχή της ποιότητας των δεδομένων (data quality principle), την αρχή του προσδιορισμένου σκοπού (purpose specification principle), την αρχή της περιορισμένης χρήσης των προσωπικών δεδομένων (use limitation principle), την αρχή μέτρων ασφαλείας των προσωπικών δεδομένων (Security Safeguards Principle), την αρχή της διαφάνειας (openness principle), την αρχή της συμμετοχής του ατόμου (individual participation principle) και τέλος την αρχή της ευθύνης (accountability principle). Αυτό το αρχικό και ταυτόχρονα minimum πλαίσιο γενικών αρχών στερείται δεσμευτικού χαρακτήρα και παρά – ή ακριβώς για- αυτόν το λόγο συγκέντρωσε για μεγάλο διάστημα τη συναίνεση πολλών χωρών και κυρίως εκείνων που στερούνταν (ή εξακολουθούν να στερούνται) ειδικής νομοθεσίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων όπως οι ΗΠΑ.

Η πρώτη ουσιαστική (έστω και μη πλήρης) κωδικοποίηση των αρχών που αποτελούσαν τον «σκληρό πυρήνα» της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα συντελείται με τη Σύμβαση 108/28.1.1981 «για την προστασία των ατόμων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Σύμβαση 108/1981 του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτέλεσε την αφετηρία μιας δεύτερης περιόδου για την προστασία από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων: Αρκετές χώρες ψήφισαν ειδικούς νόμους, ενώ άλλες χώρες τροποποίησαν τις νομοθεσίες τους, αναθεωρώντας αντιλήψεις των νομοθετημάτων της «πρώτης γενιάς». Πέραν των ρυθμίσεων που αφορούσαν την ποιότητα της επεξεργασίας ή την αρχή του σκοπού η Σύμβαση περιείχε ειδικούς

³ Γέροντας Απόστολος, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.

⁴ Αραβαντινός Β., Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, Αθήνα – Κομοτηνή 1997.

κανόνες για τα ευαίσθητα δεδομένα καθώς και τα δικαιώματα των προσώπων, τα δεδομένα των οποίων υφίσταντο επεξεργασία. Ταυτόχρονα, έθεσε κανόνες για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στην περίπτωση της διασυνοριακής ροής πληροφοριών. Η Σύμβαση υπήρξε μεν το πρώτο διεθνές δεσμευτικό κείμενο αλλά δεν ήταν αμέσου εφαρμογής. Η ισχύς της στο εσωτερικό δίκαιο των συμβαλλόμενων χωρών εξαρτιόταν από την κύρωσή της αλλά και την θέσπιση εσωτερικών ρυθμίσεων. Σύμφωνα με το άρθρο 4, τα μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης οφείλουν να προβλέψουν με την εσωτερική τους νομοθεσία όλα τα αναγκαία μέτρα για την υλοποίηση των βασικών αρχών που θεσπίζει η σύμβαση, όπως το δικαίωμα πρόσβασης στο αρχείο πληροφοριών, δικαίωμα διόρθωσης πληροφοριών, ρύθμιση σκοπών αρχειοθέτησης κλπ . Ωστόσο η αρχική Σύμβαση, όπως άλλωστε και οι Κατευθυντήριες Αρχές του ΟΟΣΑ, δεν έκανε καμία αναφορά στην αναγκαιότητα πρόβλεψης μηχανισμών ανεξάρτητου ελέγχου, στοιχείο που προστέθηκε με το Πρόσθετο Πρωτόκολλο του 2001. Στην περίπτωση της Ελλάδας η Σύμβαση είχε κυρωθεί με νόμο (Ν. 2068/1992), χωρίς ωστόσο να έχουν προηγουμένως υιοθετηθεί τα αναγκαία κανονιστικά μέτρα. Η Σύμβαση 108 άρχισε να ισχύει έναντι της Ελλάδας από την 01.01.1995 χωρίς ωστόσο να δημιουργεί ένα επαρκές καθεστώς προστασίας των προσωπικών δεδομένων.⁵

Σημαντική εξέλιξη σε διεθνές επίπεδο υπήρξε η έγκριση από τη Γ.Σ. των Ηνωμένων Εθνών των «Κατευθυντηρίων αρχών προστασίας προσωπικών δεδομένων σε αυτοματοποιημένα αρχεία» της Επιτροπής των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Σταθμός όμως για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θεωρείται η κοινοτική Οδηγία 95/46/EK «για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών», με την οποία επιδιώκεται η εναρμόνιση των ευρωπαϊκών νομοθεσιών σε ένα υψηλό επίπεδο προστασίας.

Η εξέλιξη στην προσέγγιση του ζητήματος της προστασίας προσωπικών δεδομένων στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποτυπώθηκε και αγκυρώθηκε στη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Το νέο άρθρο 286 περιέχει δύο πολύ σημαντικές ρυθμίσεις που δηλώνουν μεταξύ άλλων τη βαρύτητα που αποδίδουν τα κράτη-μέλη στην προστασία προσωπικών δεδομένων : α) αφενός εισάγει την εφαρμογή των σχετικών κοινοτικών

⁵ Αυγουστιανάκης Μ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Προβλήματα και αντιμετώπιση από το δίκαιο

πράξεων στο εσωτερικό της Ε.Ε. και συγκεκριμένα τη δέσμευση των κοινοτικών οργάνων και οργανισμών από τις ρυθμίσεις τους και β) αφετέρου προβλέπει την ίδρυση ενός “ανεξάρτητου εποπτικού οργάνου” με αντικείμενο τον έλεγχο της τήρησης των ουσιαστικών ρυθμίσεων για την προστασία δεδομένων στο εσωτερικό των κοινοτικών οργάνων και οργανισμών.

Το κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων συμπληρώθηκε από την Οδηγία 97/66/ΕΚ για την προστασία του ατόμου έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, η οποία στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από την Οδηγία 2002/58/ΕΚ για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Η υιοθέτηση ιδιαίτερης οδηγίας για την προστασία δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, καθώς και η δέσμευση των κοινοτικών υπηρεσιών από τις επιλογές της γενικής οδηγίας αφενός δηλώνουν την εδραιωμένη προσήλωση της Κοινότητας στις αρχές της προστασίας και αφετέρου αποτελούν υπό μία έννοια το πρώτο δείγμα ειδικών ρυθμίσεων που εξειδικεύουν ανά - θεματικό ή οργανωτικό - τομέα τους γενικούς κανόνες της Οδηγίας.

Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, είτε ως έκφανση του ιδιωτικού βίου, είτε ως έκφανση της προσωπικότητας, είτε ως συνώνυμο της ιδιωτικότητας, έχει διανύσει κατά τα τελευταία 30 χρόνια στο πεδίο της ευρωπαϊκής έννομης τάξης μία τέτοια πορεία που το έχει αναγάγει εν τέλει καθεαυτό σε ένα θεμελιώδες δικαίωμα. Το δικαίωμα προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του στοιχείων κατοχυρώνεται σε ορισμένα ευρωπαϊκά συντάγματα ως ένα από τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα. Έχει πλέον έναν ικανό αριθμό ιδιαίτερων χαρακτηριστικών ώστε να δικαιολογεί την ιδιαίτερη θέση και την αναγνώρισή του ως ενός ξεχωριστού θεμελιώδους δικαιώματος. Η διαπίστωση αυτή εξάλλου υπήρξε η βάση για την πρόσφατη, αντίστοιχη ένταξή του στον Χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο Χάρτης διαχωρίζει με σαφήνεια τον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής (άρθρο 7) από την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 8). Η εισαγωγή ειδικού άρθρου ανταποκρίνεται στην πρόταση της Επιτροπής Εμπειρογνομώνων: η Επιτροπή είχε προτείνει αφενός την ενσωμάτωση των δικαιωμάτων που προβλέπονται στα άρθρα 2 έως 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο κοινοτικό δίκαιο και αφετέρου την προσθήκη «ρητρών που εξειδικεύουν και συμπληρώνουν» την ΕΣΔΑ όπου φαίνεται αναγκαίο. Αντίστοιχες ήταν οι προτάσεις

της Ομάδας Εμπειρογνομόνων για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην έκθεση με τίτλο «Η επιβεβαίωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Ωρα για δράση» (Βρυξέλλες, 1999).

2.2 Η ΟΔΗΓΙΑ 95/46/ΕΚ “ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΠΡΟΣΩΠΩΝ ΕΝΑΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΥΤΩΝ”.

Η ιστορία της Οδηγίας 95/46/ΕΚ “του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών” είναι δηλωτική της σχέσης έντασης μεταξύ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και των αναγκών για ελεύθερη ροή πληροφοριών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν αντιμετώπιζε αρχικά θέμα θέσπισης κανόνων για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Στη σύλληψη της Κοινής Αγοράς η έννοια της προστασίας των δικαιωμάτων της προσωπικότητας και των ατομικών δικαιωμάτων γενικότερα δεν αποτελούσε ένα οικονομικό ή νομικό ζήτημα. Κατά την σύλληψη και δόμηση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ως διεθνή οργανισμό με οικονομικό χαρακτήρα, δεν θεωρήθηκε σκόπιμο να περιληφθούν στις διατάξεις των Συνθηκών ειδικές ρυθμίσεις για τα ατομικά δικαιώματα με εξαίρεση αυτά που ήταν αναγκαία για την επίτευξη των στόχων της Κοινότητας. Κατά την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ) προστατεύονται τα ατομικά δικαιώματα ακόμα και όπως αυτά εμφανίζονται στο συνταγματικό δίκαιο των κρατών μελών. Σε ορισμένα κράτη μέλη το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο ενώ το άρθρο 8 της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρεται ρητά στην προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Η αρχική στάση της Επιτροπής έναντι της προστασίας προσωπικών δεδομένων ήταν κυρίως συνεπής με την επιλογή της Κοινότητας να ενισχύσει την ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορικής και των τεχνολογιών. Το ενδιαφέρον της Κοινότητας δεν προσανατολιζόταν καταρχήν στην προστασία δεδομένων αλλά πρωτίστως στην αγορά της πληροφορίας. Στην τεχνολογία αναγνωρίστηκε η αξία της αειφόρου

εξέλιξης. “Η ιδεολογία του *laisser faire* (ελευθερία των συναλλαγών) παραχώρησε τη θέση της στην ιδεολογία του *laisser innover* (ελευθερία της καινοτομίας)”[80].

Αυτό που δεν είχε γίνει αντιληπτό ήταν ο ταχύτατος μετασχηματισμός της κοινωνίας σε κοινωνία της πληροφορίας και ο ρόλος του μετασχηματισμού αυτού για την ενιαία αγορά. Στην μεταστροφή της Επιτροπής, η οποία συντελέστηκε σταδιακά και κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την κοινοτική οδηγία, συντέλεσαν τρεις παράγοντες:

α) η προφανής αύξηση της διασυνοριακής ροής προσωπικών δεδομένων μεταξύ των κρατών μελών. Οι σχετικές εθνικές νομοθεσίες δεν συνιστούσαν μεν θέματα εμπορικής πολιτικής αλλά επηρέαζαν τη διασυνοριακή ροή προσωπικών δεδομένων και σε τελευταία ανάλυση και το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών καθώς το διαφορετικό επίπεδο προστασίας μπορούσε να εμποδίσει τη διαβίβαση δεδομένων από κράτος- μέλος σε κράτος-μέλος και κατά συνέπεια να λειτουργήσει ως εμπόδιο για την άσκηση μιας σειράς οικονομικών δραστηριοτήτων σε κοινοτικό επίπεδο⁶.

β) η συνειδητοποίηση της σημασίας της ασφάλειας δικαίου και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων για την απελευθέρωση και την εξέλιξη της αγοράς τηλεπληροφορικής. Η ρύθμιση (της προστασίας των προσωπικών δεδομένων) εντοπίστηκε και ως προϋπόθεση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

γ) Η αλλαγή της στάσης σε σχέση με την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Το άρθρο F παρ. 2 της Συνθήκης του Μάαστριχτ άλλαξε τα δεδομένα καθώς περιείχε μία γενική παραπομπή στα θεμελιώδη δικαιώματα όπως αυτά προστατεύονται από την ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με το άρθρο 8 ο καθένας έχει αξίωση για την προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής. Τα δικαιώματα αυτά συμπροσδιορίζουν εφεξής τις προτεραιότητες και το πλαίσιο δράσης της Ένωσης. Η αλλαγή αυτή δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη καθώς αντανακλά την βαθύτερη μεταλλαγή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και συγκεκριμένα τη μετάβαση από μία καθαρά οικονομική σε μία ενεργητικά πολιτική ένωση. Η Κοινή Αγορά έχει πάψει να αποτελεί τον μοναδικό σκοπό της Ένωσης.

Ήδη ο τίτλος της Οδηγίας γεννά την εντύπωση ότι αυτή εξυπηρετεί τον σκοπό της θέσπισης κανόνων προς στάθμιση δύο αγαθών και πιο συγκεκριμένα για την εξισορρόπηση μεταξύ της προστασίας δεδομένων και της κυκλοφορίας των

⁶ Βλ. Οδηγία 95/46/EK - Προοίμιο 7

προσωπικών δεδομένων. Η δυσπρόστατη αφετηρία και επιδίωξη της Οδηγίας επιβεβαιώνεται στο προοίμιό της: Η ρητή αναφορά στην επιδίωξη της δημοκρατίας και στα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες που προστατεύονται από τα Συντάγματα και τους νόμους των κρατών μελών συνοδεύεται από τη εντατική διατύπωση της ανάγκης για απρόσκοπτη διασυνοριακή ροή προσωπικών δεδομένων. Στην έκφραση “ελεύθερη κυκλοφορία δεδομένων” επιβιώνει εκείνη η θεώρηση της κοινότητας, η οποία αναζητά τη νομιμοποίηση της και ταυτόχρονα το σκοπό των δραστηριοτήτων της στην “ενιαία αγορά”. Ταυτόχρονα πρόκειται για την προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου έναντι της ολοένα εντεινόμενης επεξεργασίας και αξιοποίησης προσωπικών πληροφοριών. Δημιουργείται η εντύπωση ότι η προστασία των προσωπικών δεδομένων είναι ανεκτή στο βαθμό και όσο δεν εμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών. Η ελεύθερη κυκλοφορία παραμένει ο πρωταρχικός σκοπός, στον οποίο υποτάσσονται οι υπόλοιπες κανονιστικές προσπάθειες. Η εντύπωση αυτή αμβλύνεται ωστόσο από τις συγκεκριμένες επιλογές της Οδηγίας.

Ο κοινοτικός νομοθέτης προσδιόρισε αυθεντικά τους σκοπούς του με το άρθρο 1 της Οδηγίας. Το άρθρο 1 δεν αναφέρεται μόνο στην προστασία της ιδιωτικής σφαίρας αλλά και στα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες. Η Οδηγία αποφεύγει τον περιορισμό στον “ιδιωτικό βίο” που θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως *refugium* (καταφύγιο) του ατόμου αλλά αφορά το σύνολο των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από την Κοινότητα. Ο κοινοτικός νομοθέτης έλαβε εν προκειμένω υπόψη ότι η προστασία δεδομένων εντάσσεται λειτουργικά σε μία σειρά θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως τα δικαιώματα που σχετίζονται με την επικοινωνία. Η ρητή προσθήκη της “ελεύθερης κυκλοφορίας των (προσωπικών) δεδομένων” στον τίτλο και τη στοχοθεσία της κοινοτικής ρύθμισης δεν επάγεται μειωμένη προστασία. Αντίθετα: η Οδηγία αποσκοπεί στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών σε ένα όσο το δυνατόν υψηλότερο επίπεδο προστασίας, επιτρέπει στα κράτη-μέλη να επιδιώκουν τη διαρκή αναβάθμιση της προστασίας ακόμη και εάν αυτό συνδέεται με την ανοχή διαφορών που μπορεί να εγείρουν εμπόδια στη διασυνοριακή ροή δεδομένων.

2.3 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΣΥΝΙΣΤΩΣΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ: ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ.

Ο τίτλος της Οδηγίας 95/46/EK υποδηλώνει μία ορισμένη κανονιστική προσέγγιση: εκτός από την προστασία προσωπικών δεδομένων πρέπει να ρυθμιστεί και η κυκλοφορία δεδομένων ως τέτοια. Από την διάταξη του άρθρου 1 παρ. 2 της Οδηγίας δεν προκύπτει ωστόσο κανένα προβάδισμα της ελεύθερης κυκλοφορίας δεδομένων. Αντίθετα: Με σκοπό την επίτευξη ενός όσο το δυνατόν υψηλότερου επιπέδου προστασίας των προσωπικών δεδομένων η Επιτροπή αναγνώρισε στα κράτη μέλη την ευχέρεια να φροντίζουν για τη διαρκή βελτίωση της προστασίας δεδομένων έστω και εάν αυτό οδηγήσει σε αποκλίσεις μεταξύ των κρατών μελών που αναπόφευκτα θα έχει συνέπειες στην ελεύθερη ροή προσωπικών δεδομένων.⁷

Η Κοινότητα δεν είχε μεγάλη ευχέρεια επιλογών καθώς το ρυθμιστικό πλέγμα των εθνικών νομοθεσιών ήταν ήδη πυκνό και ταυτόχρονα δεν ήταν δυνατόν να επιβληθεί μία Οδηγία, η οποία θα περιείχε διαφορετικές επιλογές από αυτές των εθνικών μοντέλων. Η Κοινότητα προσανατολιζόταν ευθύς εξαρχής σε έναν “συγκροτημένο συνδυασμό παρά στην ανανέωση των ρυθμιστικών εργαλείων”. Ο προσανατολισμός αυτός αντανάκλαται στο συνδυασμό των σημαντικότερων στοιχείων των εθνικών νομοθεσιών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ρυθμίσεις για τη γνωστοποίηση ή τα ευαίσθητα δεδομένα, που αποτελούν “σταθερές” ορισμένων συστημάτων προστασίας. Οι ρυθμίσεις της Οδηγίας υποδηλώνουν εξάλλου τις συγκρούσεις συμφερόντων αλλά και τους αντίστοιχους πολιτικούς συμβιβασμούς: μεταξύ των κοινοτικών οργάνων, μεταξύ των κοινοτικών οργάνων και των κρατών μελών, μεταξύ των κρατών μελών, μεταξύ των κρατών μελών και των εθνικών αρχών ελέγχου καθώς και μεταξύ όλων αυτών και των ιδιωτών που σχετίζονται με την “αγορά των προσωπικών δεδομένων”.

2.4 ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ.

Το γεγονός ότι η Οδηγία δεν διακρίνει μεταξύ της ιδιωτικής και δημόσιας επεξεργασίας υποδηλώνει την ισχύ των ατομικών δικαιωμάτων έναντι ιδιωτών. Η υπέρβαση της διάκρισης αυτής από την Οδηγία οφείλεται στην αύξηση της

⁷ Προοίμιο Αρ. 9

επεξεργασίας δεδομένων στον ιδιωτικό τομέα και στη δημιουργία υψηλών δυνατοτήτων επεξεργασίας σε ιδιωτικά χέρια. Εξάλλου δεν έχει εν τέλει σημασία για το υποκείμενο, εάν τα δεδομένα που τον αφορούν είναι αντικείμενο δημόσιας ή ιδιωτικής επεξεργασίας. Είναι ωστόσο προφανές ότι, ήδη για λόγους που αφορούν τις αρμοδιότητες της Επιτροπής αλλά και το πεδίο εφαρμογής του Κοινοτικού δικαίου, η Οδηγία αφορά τον ιδιωτικό τομέα.

2.5 ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΠΙΛΟΓΕΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΝΟΜΟΘΕΤΗ.

ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΤΗΣ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Αφετηρία της κανονιστικής προσέγγισης του κοινοτικού νομοθέτη που αποτυπώθηκε στο άρθρο 7 της Οδηγίας 95/46/EK υπήρξε η εισαγωγή περιοριστικού καταλόγου περιπτώσεων στις οποίες είναι επιτρεπτή η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Στη βάση αυτής της επιλογής βρίσκεται η αντίληψη ότι η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δεν είναι ανεκτή από τον νομοθέτη παρά μόνο στις περιπτώσεις που επί τη βάσει μιας στάθμισης δικαιωμάτων και (δημόσιων/ιδιωτικών) συμφερόντων έχουν προσδιοριστεί από τον νομοθέτη και συγκεκριμένα εφόσον η επεξεργασία α) πραγματοποιείται με τη σχετική συγκατάθεση από το υποκείμενο των δεδομένων, β) εντάσσεται στο πλαίσιο της εκπλήρωσης μιας συμβατικής σχέσης, γ) είναι αναγκαία για την εκπλήρωση υποχρέωσης από το νόμο, δ) αποσκοπεί στη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων, ε) εξυπηρετεί την εκπλήρωση έργου δημοσίου συμφέροντος και στ) κρίνεται αναγκαία για την ικανοποίηση ενός έννομου συμφέροντος του υπεύθυνου επεξεργασίας εφόσον δεν προέχει το συμφέρον του υποκειμένου των δεδομένων.

Αυστηρότερες και περιοριστικότερες είναι οι επιλογές της Οδηγίας όσον αφορά την επεξεργασία των λεγομένων “ειδικών κατηγοριών δεδομένων” (Άρθρο 8 - Οδηγία 95/46/EK). Ως τέτοιες η Οδηγία ορίζει καταρχήν τα δεδομένα που παρέχουν πληροφορίες για τη φυλετική ή εθνική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, τη συμμετοχή σε συνδικαλιστικές οργανώσεις και την υγεία και τη σεξουαλική ζωή. Ως ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ο κοινοτικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται επίσης τις πληροφορίες που αφορούν ποινικά αδικήματα (με δυνατότητα επέκτασης στις

διοικητικές ποινές αλλά και στις αποφάσεις επί αστικών υποθέσεων) καθώς και τον “εθνικό αναγνωριστικό αριθμό ταυτότητας καθώς ή άλλα γενικότερα αναγνωριστικά της ταυτότητας στοιχεία. Χωρίς να αναφέρεται ρητά στον - συνήθη στη θεωρία αλλά και σε νομοθετικά κείμενα - προσδιορισμό “ευαίσθητα” ο κοινοτικός νομοθέτης υιοθετεί εν τέλει τη διάκριση σε κατηγορίες προσωπικών δεδομένων ανάλογα με το “είδος” τους και κατά συνέπεια με την “επικινδυνότητά” τους για τις ατομικές ελευθερίες και την ιδιωτική σφαίρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην αιτιολογική έκθεση της τροποποιημένης πρότασης Οδηγίας αναφέρεται ότι, ενώ αφετηρία της πρότασης είναι η θέση ότι δεν είναι το περιεχόμενο των δεδομένων αλλά το “περιβάλλον” στο οποίο χρησιμοποιούνται, επικρατεί στα κράτη μέλη η αντίληψη ότι ορισμένες κατηγορίες δεδομένων, οι οποίες επί τη βάση του περιεχομένου τους συνεπιφέρουν τον κίνδυνο προσβολής της ιδιωτικής σφαίρας. Ενώ για τα “κοινά” δεδομένα η επεξεργασία θεωρείται εκ των προτέρων νόμιμη για τα “ευαίσθητα” δεδομένα αυτό αντιστρέφεται και εισάγεται κατά κάποιο τρόπο ένα “τεκμήριο παρανομίας”.

Με τη διάταξη του άρθρου 8 η Κοινότητα προσχωρεί στην αντίληψη που αφενός επικρατεί σε αρκετά κράτη μέλη και αφετέρου αποτελεί βασική συνιστώσα της Σύμβασης 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης (άρθρο 6). Η κοινοτική διάταξη υπερβαίνει ωστόσο την αντίστοιχη της Σύμβασης 108 που περιορίζεται στην “υποχρέωση” των συμβαλλομένων μερών “ να εγγυηθούν την κατάλληλη προστασία δια του εσωτερικού δικαίου”, ρυθμίζοντας ουσιαστικά και σχετικά λεπτομερώς τις προϋποθέσεις επεξεργασίας των ευαίσθητων δεδομένων. Η κύρια ρύθμιση του άρθρου 8 εκκινεί από την απαγόρευση επεξεργασίας, η οποία “σχετικοποιείται” με τις “εξαιρέσεις” που εισάγει η Οδηγία και αφορούν την επεξεργασία δεδομένων με τη συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων, την επεξεργασία δεδομένων σε σχέση με δικαιώματα και υποχρεώσεις στο πλαίσιο του εργατικού δικαίου, τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου, την επεξεργασία δεδομένων από οργανώσεις για τα μέλη τους, την περίπτωση της δημοσιοποίησης των δεδομένων από το ίδιο το υποκείμενο ή τη χρησιμοποίησή τους για την επιδίωξη εννόμου συμφέροντος στο δικαστήριο, την επεξεργασία δεδομένων στον τομέα της υγείας και τέλος περιπτώσεις που ανάγονται σε “σοβαρούς λόγους δημοσίου συμφέροντος”.

2.6 ΤΑ ΠΟΙΟΤΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΣΚΟΠΟΥ.

Ο σκληρός πυρήνας της προστασίας προσωπικών δεδομένων συγκροτείται από τον προσδιορισμό των “ποιοτικών χαρακτηριστικών” ή της “ποιότητας” των δεδομένων: Οι “ποιοτικές προδιαγραφές” αφορούν α) (την επιταγή για) θεμιτή και νόμιμη επεξεργασία, β) τη σύνδεση της επεξεργασίας με την εξυπηρέτηση σαφών και νόμιμων σκοπών, γ) την εισαγωγή της “αρχής της αναλογικότητας” ως προς την επεξεργασία και την έκτασή της δ) την ορθότητα και ακρίβεια των δεδομένων, ειδικότερη εκδήλωση της οποίας αποτελεί η υποχρέωση “επικαιροποίησης” (update), δ) τη χρονική διάσταση της επεξεργασίας υπό την έννοια του περιορισμού της επιτρεπτής επεξεργασίας στο διάστημα που είναι αναγκαίο για την εκπλήρωση του σκοπού της επεξεργασίας.⁸

Η βασική επιλογή που διατρέχει τις ρυθμίσεις της Οδηγίας είναι ο περιορισμός της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων στο ελάχιστο δυνατό. Η επιλογή αυτή εκφράζεται κυρίως με την ασφαλή κατοχύρωση της αρχής του σκοπού, η οποία συνιστά κεντρική έννοια στο σύστημα προστασίας προσωπικών δεδομένων. Η αρχή του σκοπού σημαίνει ότι ο σκοπός της επεξεργασίας πρέπει να είναι σαφής, νόμιμος και γνωστός στο υποκείμενο των δεδομένων. Οριοθετεί τις δυνατότητες επέμβασης και συλλογής, περιορίζει την εμβέλεια της επεξεργασίας και προσδιορίζει τη διάρκειά της.

Λογική προϋπόθεση της αρχής αυτής είναι η υποχρέωση για προσδιορισμό του σκοπού. Είναι αξιοσημείωτο ότι στην εισηγητική έκθεση του τροποποιημένου σχεδίου Οδηγίας αναφερόταν ότι ο σκοπός της επεξεργασίας πρέπει να ήταν “ρητά προσδιορισμένος”. Η έκφραση αυτή “ρητά” απαλείφθηκε από το κείμενο της διάταξης. Το Συμβούλιο δεν υιοθέτησε επίσης τη διατύπωση της πρότασης σύμφωνα με την οποία ο προσδιορισμός του σκοπού θα έπρεπε να είναι “έγγραφος”. Η Οδηγία απαιτεί τον προσδιορισμό σαφών και νόμιμων σκοπών: ο σκοπός πρέπει να εκφράζεται με τέτοιο τρόπο ώστε να μην υφίσταται αμφιβολία, αν και υπό ποία έννοια έχει προσδιορίσει το σκοπό ο υπεύθυνος επεξεργασίας. Ο σκοπός πρέπει επίσης να ορίζεται με τέτοιο τρόπο ώστε το μέτρο της συλλογής προσωπικών

⁸ άρθρο 6 της Οδηγίας 95/46/EK

δεδομένων να είναι θεμιτό και νόμιμο αυτό καθεαυτό ενόψει των προσδιορισμένων σκοπών.

Ο σκοπός είναι εξάλλου το κριτήριο επί τη βάσει του οποίου κρίνεται το στοιχείο της “αναγκαιότητας” της επεξεργασίας. Η εκτίμηση της αναγκαιότητας πρέπει να γίνει με βάση και το γεγονός ότι η Οδηγία υιοθετεί ως βασική επιλογή τον περιορισμό της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων στο ελάχιστο δυνατό. Το “αποδεκτό”, κατ’ άλλους στενό, περιεχόμενο της έννοιας της αναγκαιότητας αναφέρεται στη μη δυνατότητα εκπλήρωσης του σκοπού με άλλο τρόπο παρά μόνο με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Η αναγκαιότητα κρίνεται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Ο σκοπός είναι εξάλλου το μέτρο της αναλογικότητας της επεξεργασίας που αφορά όχι μόνο το “αν” αλλά και το “σε ποια έκταση;”. Εξ’ αυτού προκύπτει εξάλλου η υποχρέωση να μη διατηρούνται τα δεδομένα για χρόνο περισσότερο απ’ ότι απαιτείται για την εκπλήρωση των σκοπών που έχουν ορίσει οι υπεύθυνοι των αρχείων. Ως λογική συνέπεια της υποχρέωσης να γίνεται επεξεργασία δεδομένων συναφών προς τον σκοπό που επιδιώκει η επεξεργασία προκύπτει εξάλλου η υποχρέωση της ακρίβειας και της επικαιροποίησης.

Ο σκοπός δεν μπορεί να προσδιορίζεται τόσο ευρέως ώστε να καλύπτει χρήσεις των δεδομένων, οι οποίες από μόνες τους δεν θα μπορούσαν να συνιστούν νόμιμο σκοπό της συλλογής δεδομένων. Η αρχή δεν θα πρέπει να αναιρείται δια του προσδιορισμού ενός γενικευμένου αρχικού σκοπού. Η αναφορά σε σαφείς σκοπούς θα πρέπει να ερμηνεύεται ως κατά το δυνατόν στενό προσδιορισμό του σκοπού. Η αρχή της αναγκαιότητας ισχύει επίσης και υπό την χρονική έποψη που αφορά το μέλλον. Η πρώτη ουσιαστική συνέπεια της αρχής του σαφώς και εκ των προτέρων καθορισμένου σκοπού συνιστά η απαγόρευση της προληπτικής συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων. Η θέση αυτή αποκρούεται από συγγραφείς οι οποίοι ταυτίζουν την “αναγκαιότητα” με την “καταλληλότητα”. Μία περαιτέρω συνέπεια συνίσταται στο ότι δεν επιτρεπτή η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων για αφηρημένους λόγους και σκοπούς.

Κρίσιμος είναι ο σκοπός που αναφέρθηκε στο υποκείμενο των δεδομένων κατά τη φάση της συλλογής. Η “εικόνα” που σχηματίζει το υποκείμενο των δεδομένων είναι κριτήριο και για την εκτίμηση του θεμιτού χαρακτήρα της επεξεργασίας. Σύμφωνα με την αρχή της “fairness” αυτός που επεξεργάζεται προσωπικές πληροφορίες δεν θα πρέπει να τις χρησιμοποιεί κατά τρόπους που δεν είναι συμβατοί με την εντύπωση των υποκειμένων των δεδομένων σχετικά με τη χρήση τους.

Η αρχή του σκοπού δεν εξαντλείται ωστόσο στην αυτοδέσμευση αυτών που ορίζουν τον σκοπό. Αποφασιστικό είναι το υλικό της περιεχόμενο. Η συγκατάθεση ή η κατάφαση της νομιμότητας δίδεται ή λαμβάνει χώρα μόνο σε σχέση με τον συγκεκριμένο σκοπό και η περαιτέρω χρήση των δεδομένων νομιμοποιείται μόνο στο πλαίσιο αυτού του σκοπού. Συνεπώς προς τη βασική συνιστώσα του συστήματος είναι η απαγόρευση αξιοποίησης πληροφοριών που προκύπτουν μεν από τα υπάρχοντα στοιχεία αλλά υπερβαίνουν τον συγκεκριμένο σκοπό της επεξεργασίας. Η διατύπωση της Οδηγίας είναι αρνητική: “δεν επιτρέπεται η επεξεργασία με τρόπο που δεν είναι σύμφωνος με τους σκοπούς που έχουν προσδιοριστεί.” Η αρχή του σκοπού πραγματώνεται μόνο “αποδυναμωμένα” από την Οδηγία: υπό τη μορφή μιας όχι ασύμβατης με τον αρχικό σκοπό χρήσης χωρίς να διατυπώνεται με την απαιτούμενη σαφήνεια η απαγόρευση της δευτερεύουσας χρήσης.

Εάν μία επεξεργασία δεν είναι σύμφωνη με τον σκοπό εξαρτάται από τους σκοπούς και τις συνέπειές τους στο υποκείμενο των δεδομένων. Εξίσου σημαντική είναι και η σχέση με τον αρχικό σκοπό. Κρίσιμη είναι η σχέση των συμφερόντων, σε συνάφεια προς την οποία λαμβάνει χώρα η συλλογή και η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, καθώς σε μία περίπτωση μπορεί να περιορίσει κατά τι ή εκτενώς την επεξεργασία δεδομένων ενώ σε μία άλλη σχέση μπορεί να αντιμετωπιστεί πιο “ανοιχτά” η επεξεργασία δεδομένων για άλλους σκοπούς. Η αύξηση και διάδοση της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, η αύξουσα εμπορευματοποίηση τους αλλά και οι ποιοτικές αλλαγές στην ίδια τη φύση των δεδομένων που σημειώνονται επιβάλλουν ωστόσο μία εγγύτερη και στενότερη προσέγγιση της αρχής του σκοπού με τον - συνειδητό και τελειωτικό - αποκλεισμό κάθε χρήσης που δεν είναι ρητά επιτρεπτή.

Η αρχή του σκοπού αναπτύσσει τέλος μία περαιτέρω συνέπεια η οποία άπτεται της οργανωτικής πλευράς της επεξεργασίας και της δραστηριότητας που συνδέεται με αυτή: ο σκοπός προσδιορίζεται σε συνάρτηση με τον υπεύθυνο επεξεργασίας και στο περιβάλλον στο οποίο αυτή εκτελείται. Η πληροφορία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη από το “περιβάλλον” της. Η αλλαγή του περιβάλλοντος σημαίνει και αλλαγή της πληροφορίας. Η απαγόρευση της χρήσης για άλλους σκοπούς συνεπάγεται κατά κανόνα την απαγόρευση της χρήσης για τον ίδιο αφηρημένο σκοπό αλλά υπό άλλες περιστάσεις ή από άλλον υπεύθυνο επεξεργασίας.

2.7 Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ.

Διαφάνεια έναντι του υποκειμένου των δεδομένων : τα δικαιώματα των προσώπων.

Ήδη η δέσμευση από την αρχή του σκοπού υποδηλώνει την υιοθέτηση της διαφάνειας της επεξεργασίας καθώς αναγκάζει τον υπεύθυνο επεξεργασίας να “αποκαλύψει” τους σκοπούς του. Ο προσδιορισμός του σκοπού δεν είναι “εσωτερική” διαδικασία. Δηλώνεται στο υποκείμενο των δεδομένων είτε κατά τη φάση της συλλογής είτε κατά τη φάση της πρώτης διαβίβασης των δεδομένων που το αφορούν σε τρίτους. Εκτός από το σκοπό της επεξεργασίας η ενημέρωση αφορά την ταυτότητα του υπεύθυνου της επεξεργασίας και κατά περίπτωση τους αποδέκτες των δεδομένων καθώς και τα άλλα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων. Όπως προκύπτει από τις συναφείς αναφορές του Προοιμίου ο κοινοτικός νομοθέτης συνδέει την υποχρέωση ενημέρωσης με την αρχή της fairness: η σύννομη και θεμιτή επεξεργασία προϋποθέτει τη δυνατότητα των υποκειμένων των δεδομένων να πληροφορούνται την ύπαρξη της επεξεργασίας και να ενημερώνονται για τις συνθήκες της συλλογής.

Η “υποχρέωση ενημέρωσης” του υποκειμένου συνιστά ένα δικαίωμα “δεύτερης γενιάς”, το οποίο ως επί το πλείστον αγνοούσαν οι εθνικές νομοθεσίες. Ολοκληρώνει και εν τέλει καθιστά δυνατή την άσκηση των άλλων δικαιωμάτων του ατόμου. Όπως παρατηρεί ο Σ. Σημίτης “η αξιόπιστη, κατά το δυνατόν τακτική και έγκαιρη και κατανοητή πληροφόρηση είναι *conditio sine qua non* για την άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης. Το δικαίωμα πρόσβασης ρυθμίζεται από την Οδηγία (άρθρα 12 και 13 της Οδηγίας) και έγκειται στο δικαίωμα του ατόμου να λαμβάνει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας α) επιβεβαίωση την ύπαρξη ή μη της επεξεργασίας, το σκοπό της, τις κατηγορίες των υπό επεξεργασία δεδομένων και τους αποδέκτες των δεδομένων, β) γνωστοποίηση των δεδομένων και των “διαθέσιμων πληροφοριών” καθώς και την πηγή τους γ) πληροφόρηση για τη “λογική της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας”. Η Οδηγία αντιλαμβάνεται την πρόσβαση ως ένα δεκτικό περιορισμών δικαίωμα. Ο περιοριστικός κατάλογος των δυνητικών εξαιρέσεων είναι μάλιστα εντυπωσιακά μακρύς: α) ασφάλεια και άμυνα του κράτους, β) δημόσια ασφάλεια, γ) άσκηση ποινικών διώξεων, δ) οικονομικά και χρηματοοικονομικά συμφέροντα του κράτους, ε) έλεγχος, επιθεώρηση και ρυθμιστικά καθήκοντα που

συνδέονται με την άσκηση δημόσιας εξουσίας, στ) επιστημονική έρευνα και στατιστική, ζ) προστασία των δικαιωμάτων του υποκειμένου των δεδομένων, η) προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων. (Άρθρο 13) Η Οδηγία “εξισορροπεί” κατά κάποιο τρόπο την ευρύτητα του καταλόγου αλλά και την αοριστία ορισμένων ιδίως διατυπώσεων (όπως π.χ. στην περίπτωση στ) της παραγράφου 1) με την πρόβλεψη δύο ειδών “εγγυήσεων”: α) τη δέσμευση των κρατών μελών να μην ορίζουν εξαιρέσεις παρά μόνο εάν αυτό είναι “αναγκαίο” για την εκπλήρωση των λειτουργιών που απαριθμούνται, β) την υποχρέωση επιβολής των εξαιρέσεων “με νομοθετικά μέτρα” χωρίς ωστόσο να προσδιορίζεται εγγύτερα το είδος των τελευταίων.

Το θεμελιακό και “κλασικό” δικαίωμα πρόσβασης γινόταν ανέκαθεν αντιληπτό υπό μία διπλή λειτουργία: αφενός απεικονίζει και διασφαλίζει, -στον ένα ή στον άλλο βαθμό ανάλογα με την έκταση των περιορισμών που στη συντριπτική πλειοψηφία των νομοθετημάτων συνοδεύουν την καθιέρωσή του - τη διαφάνεια της επεξεργασίας και αφετέρου συγκροτεί το βασικό στοιχείο του λεγόμενου “ατομικού ελέγχου” της νομιμότητας της επεξεργασίας. Η πρόσβαση, εξαντλούμενη στη γνώση για το γεγονός, το είδος και την έκταση της επεξεργασίας, θα αποτελούσε ωστόσο ένα μάλλον ατελέσφορο δικαίωμα. Το πλέγμα των δικαιωμάτων συμπληρώνεται με την καθιέρωση των δικαιωμάτων διόρθωσης, διαγραφής ή “κλειδώματος” των δεδομένων που δεν υφίστανται σύννομη επεξεργασία και την ανακοίνωση αυτών των μεταβολών στους τρίτους που υπήρξαν αποδέκτες των δεδομένων αυτών.

Η Οδηγία αναγνωρίζει στα υποκείμενα των δεδομένων περαιτέρω το δικαίωμα αντίταξης αφενός στην επεξεργασία δεδομένων για την εκπλήρωση α) έργου δημοσίου συμφέροντος και β) έννομου συμφέροντος του υπεύθυνου επεξεργασίας ή τρίτου στον οποίο ανακοινώνονται τα δεδομένα και αφετέρου στην επεξεργασία δεδομένων για σκοπούς διαφήμισης και εν γένει προώθησης προϊόντων. Η καθιέρωση του δικαιώματος αντίταξης υπήρξε μία μάλλον “δειλή” και “αμυντικού χαρακτήρα” αναγνώριση του δικαιώματος πληροφοριακού αυτοκαθορισμού με περιορισμένο πεδίο εφαρμογής, προφανές αποτέλεσμα συμβιβασμού μεταξύ των κρατών μελών. Παρόλα αυτά η άσκηση του δικαιώματος αντίταξης, εφόσον αυτή είναι “αιτιολογημένη”, καθιστά την επεξεργασία τουλάχιστον εφεξής μη σύννομη.

Διαφάνεια της επεξεργασίας

Το άλλο σκέλος της διαφάνειας αφορά την επεξεργασία και τα αρχεία που τηρούνται. Η διαφάνεια μεταφράζεται εν προκειμένω στην τεκμηρίωση της

επεξεργασίας και αποτυπώνεται νομοθετικά στη ρύθμιση του άρθρου 18 της Οδηγίας για την υποχρέωση κοινοποίησης των αρχείων προς την αρχή ελέγχου, η οποία τηρεί τα αντίστοιχα - καταρχήν προσβάσιμα - αρχεία επεξεργασιών (άρθρο 21). Το σχήμα που εισήγαγε ο κοινοτικός νομοθέτης αντανακλά την προσπάθεια να συνδυαστούν τα διαφορετικά μοντέλα προστασίας που χαρακτηρίζουν τη νομοθεσία και την πρακτική των κρατών μελών. Η ρύθμιση του άρθρου 18 που οφείλει την τελική της διατύπωση στις τροποποιήσεις που επέφερε το Κοινοβούλιο αποσκοπεί εξάλλου στη διασφάλιση μιας ευρείας πληροφοριακής βάσης για την άσκηση του θεσμικού ελέγχου. Η κοινοποίηση όπως οργανώνεται από την Οδηγία έχει ωστόσο μόνο πληροφοριακό χαρακτήρα: τόσο η κοινοποίηση όσο και η καταχώρησή της στα αρχεία επεξεργασιών δεν συνιστούν προϋποθέσεις νομιμότητας της επεξεργασίας.

Η υιοθέτηση της “νοτιοευρωπαϊκής” επιλογής της δήλωσης όλων των επεξεργασιών αμβλύνεται αφενός με τον περιορισμό των περιπτώσεων για τις οποίες η δήλωση συνδυάζεται με τον *a priori* έλεγχο και αφετέρου με τις δυνατότητες “ελάφρυνσης της διαδικασίας”. Οι δυνατότητες αυτές συνίστανται α) στην “ομαδική γνωστοποίηση” επεξεργασιών με τον ίδιο ή συναφή σκοπό και β) στη δυνατότητα απλούστευσης της δήλωσης ή εξαίρεσης από αυτήν την υποχρέωση εφόσον πρόκειται για κατηγορίες επεξεργασιών που δεν συνεπάγονται ειδικούς κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των προσώπων ή/και εφόσον ο υπεύθυνος επεξεργασίας ορίσει έναν εσωτερικό υπεύθυνο για την προστασία προσωπικών δεδομένων.

2.8 Ο ΘΕΣΜΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.

Η κατοχύρωση του θεσμικού ελέγχου και η ρητή αναφορά στη σημασία της οργάνωσης ανεξάρτητων αρχών ελέγχου για την προστασία των προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων που τους αφορούν συνιστά ένα σημείο ποιοτικής υπέρβασης της Οδηγίας έναντι των άλλων διεθνών κειμένων, τα οποία αγνοούν εντελώς την παράμετρο του ελέγχου: ο λεγόμενος θεσμικός έλεγχος της προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι απών τόσο στη Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης όσο και στις Κατευθυντήριες Αρχές του ΟΟΣΑ. Η κοινοτική ρύθμιση

αποτελεί εν προκειμένω φυσική συνέπεια του ιδιαίτερου ρόλου που - λιγότερο ή περισσότερο - οι εθνικές νομοθεσίες επιφυλάσσουν στις αρχές ελέγχου.

Η Οδηγία διατυπώνει με σαφήνεια το συστατικό στοιχείο του θεσμικού ελέγχου συνδέοντας άμεσα την υποχρέωση των κρατών-μελών να ιδρύσουν “μία ή περισσότερες δημόσιες αρχές” επιφορτισμένες με τον έλεγχο και την άσκηση των καθηκόντων αυτών “με πλήρη ανεξαρτησία”, χωρίς ωστόσο να προσδιορίζει εγγύτερα τα χαρακτηριστικά της ανεξαρτησίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η αρχική πρόταση της Επιτροπής αναφερόταν στην οργανωτική διάκριση ελεγχοντος και ελεγχόμενου και στην “ανεξαρτησία” ως στοιχείο της αρχής ελέγχου αλλά η τελική διατύπωση - αντιμετωπίζοντας την “ανεξαρτησία” ως στοιχείο της άσκησης των καθηκόντων - περιορίστηκε σε μία γενικότερη διατύπωση που αφήνει σχετικά ευρεία διακριτική ευχέρεια στα κράτη-μέλη. Το όριο της διακριτικής ευχέρειας εντοπίζεται στη διασφάλιση της ελεύθερης από εξωτερικές παρεμβάσεις λειτουργία της Αρχής.

Το ιδιαίτερο βάρος του θεσμικού ελέγχου στη λειτουργία του συστήματος προστασίας αλλά και η επίδραση των εθνικών νομοθεσιών αντανάκλαται στην εκτενή -όσο και σχετικά ασυνήθιστη - αναφορά των αρμοδιοτήτων των αρχών ελέγχου. Η σύμπραξή τους στην παραγωγή του δικαίου (άρθρο 28 παρ. 2), που επιτρέπει τον έγκαιρο εντοπισμό των λύσεων, συμπληρώνεται με α) τις ευρείες ελεγκτικές αρμοδιότητες που συγκεκριμενοποιούνται στα δικαιώματα πρόσβασης, ενημέρωσης και “συλλογής κάθε αναγκαίας πληροφορίας για την εκπλήρωση της αποστολής ελέγχου”, β) τις “αποτελεσματικές εξουσίες παρέμβασης” στις οποίες περιλαμβάνονται ο γνωμοδοτικός ή/και προληπτικός έλεγχος αλλά και ευρείες κυρωτικές αρμοδιότητες, γ) την εξουσία να παρίστανται ενώπιον δικαστηρίου ή να επισημαίνουν τις παραβάσεις στις δικαστικές αρχές δ) την πρόβλεψη της δυνατότητας προσφυγής στην αρχή. Ο κοινοτικός νομοθέτης προσέβλεψε προφανώς στο μοντέλο ελέγχου που αναγνωρίζει την αρχή ως κεντρικό μοχλό εφαρμογής των διατάξεων του νόμου και εν τέλει λειτουργίας του συστήματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΚΑΙ ΕΙΣΠΡΑΞΕΙΣ.

3.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Η ανθρώπινη συμπεριφορά και όλη η καθημερινή ανθρώπινη δραστηριότητα περιλαμβάνει ποικίλες δραστηριότητες. Με εξαίρεση τις καθαρά "συναισθηματικής" προέλευσης δραστηριότητες (και, ακόμα και σ' αυτές, όχι πάντα...), σε όλες τις άλλες συμμετέχει μια χρηματοοικονομικής φύσης συναλλαγή: ο πάροχος μιας υπηρεσίας ή ο πωλητής ενός αγαθού περιμένει να πληρωθεί από το λήπτη της υπηρεσίας ή τον αγοραστή του αγαθού. Η πληρωμή αυτή γίνεται είτε πριν είτε μετά την ολοκλήρωση της εμπορικής συναλλαγής.

Καθημερινά διεκπεραιώνονται εκατομμύρια πληρωμές σε όλο τον κόσμο. Οι πληρωμές αυτές γίνονται μεταξύ μεμονωμένων ανθρώπων και νομικών προσώπων με όλους τους δυνατούς συνδυασμούς και δεν γνωρίζουν σύνορα: είναι πολλοί οι φορείς που επιτρέπουν την αποστολή κεφαλαίων από χώρα σε χώρα και κάνουν δυνατή τη χρέωση ενός μέσου πληρωμής σε μια χώρα και την πίστωση ενός μέσου είσπραξης σε μια άλλη. Και όλα αυτά τη στιγμή που διενεργείται η συναλλαγή!

Όσο άχαρη κι αν δείχνει μια πληρωμή (όπως και κάθε χρηματοοικονομική συναλλαγή) και ανεξάρτητα από τη στάση ζωής κάθε ανθρώπου, η πληρωμή δεν παύει να είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για την ικανοποίηση των αναγκών μας, ήταν και θα είναι μια αναπόφευκτη διαδικασία στα πλαίσια της εκδήλωσης της κοινωνικότητάς μας.

Το παρόν κεφάλαιο θα πραγματευτεί τις "ηλεκτρονικές πληρωμές". Εδώ ο όρος "ηλεκτρονική πληρωμή" αφορά πληρωμές, οι οποίες γίνονται: από τον ίδιο τον πληρωτή (καταναλωτής η επιχείρηση), χωρίς την παρέμβαση κάποιου άλλου φυσικού προσώπου, εξ αποστάσεως, δηλαδή χωρίς τη φυσική παρουσία του πληρωτέου (καταναλωτής η επιχείρηση), χωρίς μετρητά, και με την αξιοποίηση ενός ηλεκτρονικού δικτύου (π.χ. Internet, GPRS κ.λπ.) ή/και μέσου (PC, κινητό τηλέφωνο κ.λπ.).⁹

⁹ <http://www.inw.gr> :«Ηλεκτρονικές τράπεζες - e-banking»

3.2 ΕΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ.

Οι οντότητες (entities) που συμμετέχουν σε μια ηλεκτρονική πληρωμή είναι δύο: ο πληρωτής (payer) και ο πληρωτέος (payee). Καθεμιά από αυτές εμπίπτει σε μία από τις κατηγορίες "πρόσωπο" ("Person", "P") < "καταναλωτής" ("Consumer", "C") και "επιχείρηση" ("Business", "B"). Ειδικά η δεύτερη οντότητα ("πληρωτέος") περιλαμβάνει και την κατηγορία "πολιτεία" "κράτος" ("Government", "G").

Αυτός είναι και ο λόγος που οι ηλεκτρονικές πληρωμές μεταξύ των παραπάνω οντοτήτων (ως συνέχεια των αντίστοιχων εμπορικών συναλλαγών) κωδικοποιούνται στις υποπεριπτώσεις: ^ Person-To-Person (P2P): Αφορά πληρωμές μεταξύ προσώπων, κανένα από τα οποία δεν συμμετέχει με επιχειρηματικό ρόλο. Παράδειγμα: πληρωμή προσωπικού χρέους. Consumer-To-Business και Business-To-Consumer (C2B, B2C). Έχει επικρατήσει το ακρωνύμιο "B2C", εκφράζοντας την πώληση από την επιχείρηση προς τον καταναλωτή, η οποία ολοκληρώνεται με την πληρωμή της πρώτης από το δεύτερο. Παράδειγμα: πώληση/αγορά αγαθών η παροχή/λήψη υπηρεσιών. ^ Business-To-Business (B2B): Πρόκειται για πληρωμές μεταξύ επιχειρήσεων. Διαφέρουν από τις υπόλοιπες λόγω του πολύ μικρότερου πλήθους τους και των πολύ μεγαλύτερων ποσών που εμπεριέχουν.

Παράδειγμα: πληρωμή τιμολογίου. Person-To-Government (P2G) και Business-To-Government (B2G), συνολικά x2G: Πρόκειται για πληρωμές προς δημόσιες υπηρεσίες (υπουργεία, τοπική αυτοδιοίκηση κ.λπ.) και συνήθως αφορά οφειλές των πολιτών.

Παράδειγμα: πληρωμή ΦΠΑ, πληρωμή τελών κυκλοφορίας. Η αντίστροφη μορφή πληρωμών (G2P, G2B) υφίσταται, αλλά προς το παρόν δεν υλοποιείται με τη μορφή των μεμονωμένων πληρωμών.

Παράδειγμα: επιστροφή φόρου μέσω τραπεζών. Οι οντότητες αυτές συμμετέχουν στα δύο "άκρα" μιας ηλεκτρονικής πληρωμής, ανεξάρτητα από το ηλεκτρονικό δίκτυο μέσο που αξιοποιούν και άσχετα από το χρηματοοικονομικό εργαλείο που η καθεμιά χρησιμοποιεί.

3.3 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΑ ΜΕΣΑ ΠΛΗΡΩΜΩΝ.

Οι ηλεκτρονικές πληρωμές άρχισαν να αναφέρονται ως η κατάλληλη κάθε συναλλαγής στο λεγόμενο "ηλεκτρονικό εμπόριο". Ως εκ τούτου, σε γενικές γραμμές είναι άμεσα συνυφασμένες με το Internet και, ακόμα πιο συγκεκριμένα, με το (World Wide) Web.

Στην πραγματικότητα όμως - και, σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με τον ορισμό που δώσαμε παραπάνω - μια πληρωμή μπορεί να είναι "ηλεκτρονική" ακόμη κι όταν γίνεται τηλεφωνικά και οπωσδήποτε όταν γίνεται μέσω κινητού τηλεφώνου. Ακόμα, μια πληρωμή είναι ηλεκτρονική, όταν το χρήμα που διακινείται είναι σε ηλεκτρονική μορφή, με χαρακτηριστικότερο το παράδειγμα των chip cards.

To Internet και το World Wide Web.

Όπως και να έχει όμως, το κυριότερο δίκτυο διεκπεραίωσης ηλεκτρονικών πληρωμών είναι το World Wide Web. Στηριγμένο στο δίκτυο του Internet, το Web είναι παγκόσμιο και μπορεί να παρουσιάσει το περιεχόμενο του σε πολλαπλές συσκευές. Όταν αλληλεπιδραστικό (interactive), εκτός από παροχή πληροφόρησης, επιτρέπει τη διενέργεια συναλλαγών και, ως εκ τούτου, τη διεκπεραίωση πληρωμών.

Με ηλεκτρονικό υπολογιστή. Όταν η συσκευή που είναι συνδεδεμένη στο Web είναι ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, ο συνδυασμός Web και PC είναι ασυναγώνιστος όσον αφορά την ευκολία ολοκλήρωσης της συναλλαγής.

Το Web είναι πλέον πολυμεσικό (multimedia) και ο χαρακτήρας αυτός βγαίνει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο στον ηλεκτρονικό υπολογιστή. Η μεγάλη έγχρωμη οθόνη, το μεγάλο πληκτρολόγιο και το ποντίκι, η κίνηση και ο ήχος δίνουν στο χρήστη μια μοναδική εμπειρία (user experience), καθώς αυτός έχει πλήρη έλεγχο και απόλυτα οπτικοποιημένες όλες τις πληροφορίες.

Με κινητό τηλέφωνο

Οι πιο σύγχρονες συσκευές κινητής τηλεφωνίας επιτρέπουν στο χρήστη να περιηγηθεί στο Web, καθώς έχουν ενσωματωμένο (< μπορούν να ενσωματώσουν) τη σχετική εφαρμογή πλοήγησης (browser). Παρόλα αυτά οι φυσικοί περιορισμοί των συσκευών (μικρό πληκτρολόγιο, μικρή οθόνη) περιορίζουν αντίστοιχα και τη χρήση.

Κατά τα άλλα, το δίκτυο GSM, πέρα από τη δυνατότητα φωνητικής επικοινωνίας, παρέχει τη δυνατότητα αποστολής σύντομων μηνυμάτων (SMS: Short Message

System) και πλοήγησης σε σελίδες κωδικοποιημένες με το πρωτόκολλο WAP (Wireless Application Protocol).

Και τα δύο πρωτόκολλα έχουν χρησιμοποιηθεί για την υλοποίηση αλληλεπιδραστικών εφαρμογών (π.χ. mobile banking) και επιτρέπουν στο χρήστη να εκτελέσει συναλλαγές. Στην περίπτωση του SMS, οι συναλλαγές είναι ασύγχρονες, ενώ στο WAP ακολουθούν τη λογική του Web.

Το μεγάλο πλεονέκτημα του κινητού τηλεφώνου - που, σε κάποιο βαθμό, έρχεται να καλύψει το κενό που δημιουργεί η δυσκολία χρήσης - είναι η φορητότητά του. Το κινητό τηλέφωνο είναι πάντα κοντά στο χρήστη και συνδυάζει τη χρήση ως μέσου για φωνητική επικοινωνία και ως συσκευής πρόσβασης σε πληροφορίες.

Το απλό τηλέφωνο μπορεί να συμμετέχει σε ηλεκτρονικές πληρωμές, κυρίως εκεί που η πρόσβαση στο Internet είναι δύσκολη η αδύνατη, καθώς και εκεί που το δίκτυο κινητής τηλεφωνίας δεν έχει ικανοποιητική ποιότητα.

Ο χρήστης ενός απλού τηλεφώνου μπορεί να επικοινωνήσει με ένα call center (κέντρο τηλεφωνικής εξυπηρέτησης), προκειμένου να εκτελέσει μια πληρωμή. Για να το κάνει αυτό, μπορεί: ^ Να μιλήσει με έναν τηλεφωνικό αντιπρόσωπο (call center agent) και να του περιγράψει την πληρωμή. Το call center μπορεί να ανήκει σε τράπεζα ή να εξυπηρετεί συγκεκριμένη επιχείρηση που δέχεται πληρωμές τηλεφωνικά. Να χρησιμοποιήσει το σύστημα επιλογών μέσω πλήκτρων (IVR: Interactive Voice Response). Το διαθέσιμο μενού επιλογών καθοδηγεί το χρήστη, ο οποίος επιλέγει με τα πλήκτρα της τηλεφωνικής συσκευής του. Να αξιοποιήσει το σύστημα αναγνώρισης φωνής (voice recognition) που υποκαθιστά το IVR και, αντί για αναγνώριση πλήκτρων, αναγνωρίζει φωνητικούς φθόγγους και λέξεις. Όπως και το κινητό τηλέφωνο, έτσι και το απλό τηλέφωνο είναι παντού, ενώ πρακτικά όλοι οι άνθρωποι είναι σε θέση να το αξιοποιήσουν.

3.4 ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ.

Οποιοδήποτε ηλεκτρονικό μέσο κι αν αξιοποιήσει ο πελάτης, θα πρέπει να χρησιμοποιήσει ένα χρηματοοικονομικό εργαλείο (financial instrument), το οποίο θα του επιτρέψει να χρεώσει ένα χρηματοοικονομικό προϊόν που του ανήκει.

Το χρηματοοικονομικό προϊόν του πληρωτή, το οποίο τελικά θα χρεωθεί, θα είναι ένας τραπεζικός λογαριασμός, καταθετικός ή δανειακός. Η χρέωση αυτού του λογαριασμού θα γίνει είτε απευθείας είτε μέσω χρεωστικής ή πιστωτικής κάρτας.

Σχετικά πρόσφατα και λόγω της στενής επαφής που έχουν με τις μεγάλες τους πελατειακές βάσεις, οι τηλεπικοινωνιακοί φορείς έχουν μπει στο χορό των ηλεκτρονικών πληρωμών. Συγκεκριμένα, παρέχουν τη δυνατότητα χρέωσης του λογαριασμού τελών ή του προπληρωμένου χρόνου ομιλίας (air- time) του πελάτη.

Σε όλες τις περιπτώσεις ο δικαιούχος πιστώνεται στον τραπεζικό του λογαριασμό στην τράπεζα με την οποία συνεργάζεται. Συνήθως η τράπεζα αυτή είναι η ίδια με αυτή που του παρέχει το μηχανισμό εισπράξεων ή είναι αυτή που συνεργάζεται με το φορέα που παρέχει το μηχανισμό εισπράξεων.

3.5 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΩΜΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.

Το Internet είναι ο χώρος που προσφέρεται περισσότερο από κάθε άλλον για τη διεκπεραίωση ηλεκτρονικών πληρωμών και εισπράξεων. Ανάλογα με τη φύση και τις ανάγκες του δικαιούχου, η διαδικασία πληρωμής/είσπραξης μπορεί να γίνει με έναν ή περισσότερους από τους παρακάτω τρόπους.¹⁰

Με το internet banking κάθε τράπεζας.

Οι τράπεζες αποτελούν παραδοσιακά ένα σύνηθες σημείο όπου διεκπεραιώνονται πληρωμές. Είναι λοιπόν φυσικό να αποτελούν μια από τις πρώτες σκέψεις των καταναλωτών, όταν πρόκειται για πληρωμές στο Internet. Κατά συνέπεια, το ίδιο ισχύει και για τους δικαιούχους των πληρωμών. Στο Internet οι τραπεζικές συναλλαγές - συνεπώς και οι πληρωμές - γίνονται μέσω της υπηρεσίας internet banking κάθε τράπεζας.

Ο πληρωτής έχει στη διάθεση του όλα τα προϊόντα που του προσφέρει η τράπεζά του μέσω του συγκεκριμένου δικτύου. Μπορεί να χρεώσει όποιο προϊόν θέλει, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό μπορεί να δεχτεί τη χρέωση. Τα κυριότερα προϊόντα προς χρέωση είναι οι λογαριασμοί καταθέσεων (ταμιευτήριο και τρεχούμενος/όψεως), που ενδέχεται να έχουν και όριο χορήγησης (overdraft).

¹⁰ <http://www.tovima.dolnet.gr/> : «Νέο πεδίο “αναμέτρησης” των τραπεζών»

Ο δικαιούχος, με τη σειρά του, πιστώνεται σε λογαριασμό που κι αυτός τηρεί στην ίδια τράπεζα. Η πίστωση μπορεί να γίνεται σε πραγματικό χρόνο (τη στιγμή που διεκπεραιώνεται η πληρωμή) ή μεταγενέστερα για το σύνολο των πληρωμών, ανάλογα με τη συμφωνία που έχει κάνει με την τράπεζα και ανάλογα με το είδος πληρωμής.

Απλή περίπτωση: Μεταφορά μεταξύ λογαριασμών Ο απλούστερος τρόπος για τη διεκπεραίωση πληρωμής μέσω internet banking είναι η μεταφορά του ποσού από το λογαριασμό του πληρωτή στο λογαριασμό του δικαιούχου. Ο πληρωτής πρέπει απλά να περιγράψει ως "αιτιολογία" τα στοιχεία που χρειάζεται ο δικαιούχος για να αναγνωρίσει την πληρωμή.

Είναι προφανές ότι, από τη μια πλευρά ο συγκεκριμένος τρόπος δεν χρειάζεται ιδιαίτερη υλοποίηση, από την άλλη όμως ελλοχεύουν πολλά λάθη (ποσό, αιτιολογία).

Ο συγκεκριμένος τρόπος είσπραξης χρησιμοποιείται από φορείς που δεν έχουν σταθερούς πελάτες ή/και δέχονται περιστασιακές πληρωμές. Αφορά δε όλες τις κατηγορίες (P2P, B2C, B2B, x2G).

Παράδειγμα:

Πληρωμή προκαταβολής για την κράτηση δωματίου σε ξενοδοχείο. Ο πληρωτής μεταφέρει το ποσό της προκαταβολής από το λογαριασμό του ή την πιστωτική κάρτα του στο λογαριασμό που του έχει υποδείξει ο ιδιοκτήτης του ξενοδοχείου κατά την κράτηση. Στην αιτιολογία περιγράφει τα σχετικά στοιχεία (ονοματεπώνυμο, διάρκεια κράτησης κ.λπ.).

Ειδικές περιπτώσεις: Εξειδικευμένη σελίδα πληρωμής Για να διευκολύνουν τους συμμετέχοντες και να αποφεύγονται τα λάθη, οι τράπεζες δημιουργούν εξειδικευμένες σελίδες ("φόρμες") πληρωμής για κάθε δικαιούχο. Στις φόρμες αυτές ο δικαιούχος ζητά από τον πληρωτή συγκεκριμένα στοιχεία. Μάλιστα μερικά από τα στοιχεία αυτά μπορούν να ελεγχθούν για την ορθότητά τους, π.χ. με ψηφίο ελέγχου (check digit).

Για να δημιουργήσουν τις εν λόγω σελίδες πληρωμής, οι τράπεζες πρέπει να θεωρήσουν ότι οι συγκεκριμένες συναλλαγές θα έχουν αρκετή χρήση, τόση ώστε να τεκμηριώνεται τουλάχιστον το κόστος υλοποίησης. Αυτός είναι και ο λόγος που οι περισσότερες πληρωμές αφορούν μεγάλους φορείς με πολυπληθείς πελατειακές βάσεις, με αποτέλεσμα οι διαθέσιμες πληρωμές να είναι αρκετά περιορισμένες.

Παράδειγμα 1:

Πληρωμή λογαριασμού ΔΕΗ. Ο πληρωτής/συνδρομητής της ΔΕΗ περιγράφει το λογαριασμό, καταχωρίζοντας τον κωδικό ηλεκτρονικής πληρωμής, όπως αυτός περιγράφεται στο λογαριασμό της ΔΕΗ και καταχωρίζει και το ποσό πληρωμής. Το internet banking ελέγχει την ακρίβεια του κωδικού, με βάση το ψηφίο ελέγχου και χρησιμοποιώντας τον αλγόριθμο της ΔΕΗ. Το σύνολο των πληρωμών δημιουργεί αρχείο που αποστέλλεται στη ΔΕΗ και ο λογαριασμός της πιστώνεται στο συμφωνημένο χρόνο.

Παράδειγμα 2:

Πληρωμή ΦΠΑ. Ο πληρωτής/λογιστής καταχωρίζει το ΑΦΜ του πελάτη του, γράφει και την αντίστοιχη επωνυμία και δηλώνει το ποσό και το λογαριασμό που θα χρεωθεί. Το internet banking ελέγχει την ορθότητα (ύπαρξη) του ΑΦΜ, χρεώνει το λογαριασμό και ενημερώνει το αρχείο πληρωμών ΦΠΑ. Στην καθορισμένη ημερομηνία, το αρχείο αποστέλλεται στη ΔΙΑΣ, η οποία συγκεντρωτικά στέλνει ένα αρχείο στη ΓΓΠΣ του Υπ. Οικονομικών.

Στο web site του δικαιούχου που επιδιώκει εισπράξεις μέσω Internet.

Ο καλύτερος τρόπος για να δεχτεί πληρωμές κάποιος, είναι να δημιουργήσει το δικό του web site. Χαρακτηριστικότερη από αυτές τις περιπτώσεις, είναι το ηλεκτρονικό εμπόριο.

Ο φορέας δραστηριοποιείται στο Web, προκειμένου να κάνει τις πωλήσεις των προϊόντων του η/και να παρέχει τις υπηρεσίες του. Το web site λειτουργεί ως κανονικό "κατάστημα" και ο επισκέπτης/πελάτης επιλέγει τα προϊόντα η/και τις υπηρεσίες που τον ενδιαφέρουν, γεμίζοντας το ιδεατό καλάθι αγορών (virtual cart). Στο τέλος της διαδικασίας πρέπει να πληρώσει. Αυτό επιτυγχάνεται με τη σύνδεση του web site του φορέα με το virtual POS μιας τράπεζας η ενός τρίτου φορέα (βλέπε παρακάτω).

Όπως περιγράφεται στη συνέχεια, αφού ο πελάτης ολοκληρώσει την πληρωμή του, επιστρέφει στο web site του φορέα και, είτε του παρέχεται η υπηρεσία για την οποία πλήρωσε είτε ενημερώνεται για την παραλαβή των προϊόντων του είτε (αν πρόκειται για απλή πληρωμή) ενημερώνεται για την επιτυχία της πληρωμής.

Παράδειγμα 1:

Ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο. Ο πελάτης επιλέγει τα βιβλία που τον ενδιαφέρουν, τα τοποθετεί στο "καλάθι", πηγαίνει στο ταμείο, περιγράφει την πιστωτική του

κάρτα, αυτή χρεώνεται από την τράπεζα με την οποία συνεργάζεται το βιβλιοπωλείο και ο πελάτης περιμένει να παραλάβει τα βιβλία στη διεύθυνση αποστολής που καθόρισε.

Παράδειγμα 2:

Εξόφληση λογαριασμού κινητής τηλεφωνίας. Ο πελάτης επισκέπτεται το web site του παρόχου κινητής τηλεφωνίας, στον οποίο είναι συνδρομητής. Δίνει τους κωδικούς του και έχει πρόσβαση στον αναλυτικό λογαριασμό του. Αφού τον ελέγξει, δηλώνει το ποσό που θέλει να πληρώσει, επιλέγει έναν από τους διαθέσιμους τρόπους χρέωσης και εξοφλεί το λογαριασμό του.

Στο web site τρίτου φορέα (consolidator).

Σε περίπτωση που κάποιος δεν μπορεί ή δεν θέλει να έχει δικό του web site, μπορεί να φιλοξενηθεί σε web site ενός τρίτου φορέα. Οι φορείς αυτοί συνήθως ονομάζονται "consolidators", καθώς συγκεντρώνουν άλλους φορείς και εξυπηρετούν συγκεντρωτικά τις εισπράξεις τους.

Στο συνολικό web site υπάρχει ένα υποσύνολο σελίδων, το οποίο αντιστοιχεί στο φιλοξενούμενο που δέχεται τις πληρωμές. Το υποσύνολο αυτό λειτουργεί περίπου όπως στην παραπάνω περίπτωση (web site του δικαιούχου). Μια σημαντική διαφορά είναι ότι τη σχέση με την τράπεζα που διεκπεραιώνει την πληρωμή την έχει ο consolidator και όχι ο επιμέρους φιλοξενούμενος φορέας. Ο consolidator συγκεντρώνει όλες τις πληρωμές και, σε τακτά χρονικά διαστήματα, πιστώνει τους φιλοξενούμενους με τα ποσά των εισπράξεών τους μείον τις συμφωνημένες προμήθειες, που αποτελούν το δικό του έσοδο.

Οι συνηθέστεροι consolidators είναι οι τράπεζες (λόγω του παραδοσιακού ρόλου τους στις πληρωμές) και τα portals/search engines όπως το Yahoo και η AOL (λόγω της μεγάλης συγκέντρωσης επισκεπτών που παρουσιάζουν).

Οι consolidators είναι δύο κατηγοριών: Οι λεγόμενοι "thin" consolidators περιέχουν ένα μικρό μέρος της διαθέσιμης πληροφορίας του φιλοξενούμενου και δίνουν στον επισκέπτη τη δυνατότητα να πάρει περισσότερη πληροφόρηση, αντλώντας την απευθείας από το web site του φιλοξενούμενου. ^ Οι λεγόμενοι "thick" consolidators περιέχουν σχεδόν όλη την πληροφορία που θα ήθελε να δει ο επισκέπτης και να προσφέρει ο φιλοξενούμενος φορέας. Η πληροφορία ανανεώνεται σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Παράδειγμα 1:

Web site ανανέωσης συνδρομών σε περιοδικά. Ο consolidator έχει το συνολικό web site και φιλοξενεί τους επιμέρους εκδοτικούς οίκους, καθένας από τους οποίους προωθεί τα δικά του έντυπα και δέχεται πληρωμές από τους συνδρομητές του για την ανανέωση των συνδρομών τους. Επίσης δέχεται και πληρωμές για την εγγραφή νέων συνδρομητών. Ο υφιστάμενος ή μελλοντικός συνδρομητής επιλέγει το περιοδικό και τη διάρκεια συνδρομής, και χρεώνεται με έναν από τους διαθέσιμους τρόπους πληρωμής. Κάθε εβδομάδα ο consolidator συγκεντρώνει όλες τις συνδρομές ανά εκδοτικό οίκο και πιστώνει τους λογαριασμούς των εκδοτικών οίκων με τα επιμέρους ποσά.

Παράδειγμα 2:

Web site εξόφλησης λογαριασμών σταθερής τηλεφωνίας (consolidator). Ο consolidator δίνει στους επισκέπτες του τη δυνατότητα να επιλέξουν οποιαδήποτε από τις εταιρείες/παρόχους σταθερής τηλεφωνίας και να εξοφλήσουν τους λογαριασμούς τους. Αν ο consolidator εφαρμόζει το μοντέλο "thin", τότε κάθε εταιρεία του παρέχει στοιχεία μόνο για τα ποσά των λογαριασμών των συνδρομητών της. Ο επισκέπτης/συνδρομητής δίνει τους κωδικούς του και βλέπει το ποσό που πρέπει να πληρώσει. Αν όμως θέλει να δει και τον αναλυτικό λογαριασμό του, τότε είτε μεταβαίνει στο web site του παρόχου είτε τα στοιχεία αντλούνται στιγμιαία και προσωρινά από το web site του παρόχου και απλά παρουσιάζονται στο web site του consolidator.

Αν ο consolidator εφαρμόζει το μοντέλο "thick", τότε κάθε εταιρεία του παρέχει το σύνολο των στοιχείων (ποσά και αναλυτικοί λογαριασμοί) και ο consolidator τα αποθηκεύει τοπικά. Ο επισκέπτης/συνδρομητής έχει διαθέσιμη όλη την πληροφόρηση χωρίς να χρειαστεί μεταφορά προς ή σύνδεση με άλλο web site.

3.6 ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΛΛΑΓΕΣ ΜΕ ΠΙΣΤΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΧΡΕΩΣΤΙΚΗ ΚΑΡΤΑ.

Δεδομένου ότι στο Internet ο πελάτης δεν μπορεί να πληρώσει με μετρητά, το προσφορότερο μέσο πληρωμής είναι η κάρτα, χρεωστική και πιστωτική. Στις περισσότερες περιπτώσεις η διεκπεραίωση της χρέωσης της κάρτας του πελάτη γίνεται από μια τράπεζα.

Η κάρτα είναι το καταλληλότερο μέσο για αυτές τις πληρωμές, λόγω της "παγκοσμιοποίησης" που τη χαρακτηρίζει. Κάθε εμπορικό κατάστημα, τόσο στο φυσικό κόσμο όσο και στο Internet, μπορεί να συνεργαστεί με μία ή περισσότερες τράπεζες και να αποκτήσει τη δυνατότητα να κάνει τις εισπράξεις του, χρεώνοντας οποιαδήποτε πιστωτική κάρτα φέρει το σήμα ενός από τους διεθνείς οργανισμούς καρτών (Visa, MasterCard, Diners, American Express κ.λπ.) και ανεξάρτητα από τη χώρα και την τράπεζα που έχει εκδώσει την κάρτα.

Στο φυσικό κόσμο υπάρχει το τερματικό EFT/POS (Electronic Funds Transfer/Point Of Sales), που ανήκει στην τράπεζα με την οποία συνεργάζεται το εμπορικό κατάστημα (στον κόσμο των καρτών, η τράπεζα αυτή λέγεται "acquiring bank" ή "acquirer"). Η διαδικασία πληρωμής είναι ως εξής:

- Ο πελάτης δίνει στον ταμιά την κάρτα του (πιστωτική και ενίοτε χρεωστική) και αυτός την εισάγει στο POS και πληκτρολογεί το ποσό.
- Το POS δημιουργεί τη συναλλαγή πληρωμής και τη στέλνει στην τράπεζα/acquirer.
- Ο acquirer στέλνει τη συναλλαγή στον οργανισμό, το σήμα του οποίου φέρει η κάρτα.
- Ο οργανισμός την προωθεί στην τράπεζα που έχει εκδώσει τη συγκεκριμένη κάρτα (η τράπεζα αυτή λέγεται "issuing bank" ή "issuer").
- Ο issuer εγκρίνει (οπότε χρεώνει τον πελάτη) ή απορρίπτει τη συναλλαγή.
- Η απάντηση, μέσω του ίδιου οργανισμού, επιστρέφει στον acquirer και, από εκεί, στο POS.
- Αν η συναλλαγή/χρέωση είναι επιτυχής, ο πελάτης παραλαμβάνει τα αγαθά ή τις υπηρεσίες.

Στο Internet, όπως και στο φυσικό κόσμο, υπάρχει ένα ιδεατό POS (virtual POS ή electronic POS), αντίστοιχο με αυτό του εμπορικού καταστήματος. Όταν ο πελάτης έχει ολοκληρώσει τις επιλογές του (προϊόντα η/και υπηρεσίες), του παρουσιάζεται η σελίδα που υλοποιεί το μηχανισμό του POS. Η διαδικασία είναι πανομοιότυπη με αυτή του φυσικού κόσμου. Υπάρχουν όμως μερικές ουσιώδεις διαφορές, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι εξής: Ο πελάτης (ως φυσική παρουσία) είναι απών. Η φυσική κάρτα (πλαστικό) δεν είναι παρούσα. Η εισαγωγή των στοιχείων της κάρτας γίνεται από τον πελάτη. Τα στοιχεία που εισάγει ο πελάτης είναι ο αριθμός της κάρτας (συνήθως 16 ψηφία), η ημερομηνία λήξης (μηνάς/έτος) και ο τριψήφιος κωδικός ασφαλείας Card Security Code: η Visa τον ονομάζει CVV2 (Card

Verification Value 2) και η MasterCard τον ονομάζει CVC2 (Card Verification Code 2) και είναι γραμμένος στο πίσω μέρος του πλαστικού, πάνω στη χάρτινη ταινία όπου μπαίνει η υπογραφή του κατόχου της κάρτας.¹¹

Η σελίδα που αντιστοιχεί στο POS μπορεί να ανήκει:

Στο ίδιο το web site. Στην περίπτωση αυτή τα στοιχεία που εισάγει ο πελάτης συλλέγονται από το web site και, μαζί με τα άλλα στοιχεία της συναλλαγής (ποσό, κωδικός εμπόρου κ.λπ.), στέλνονται στην τράπεζα με την οποία συνεργάζεται το web site. Στη συνέχεια η τράπεζα δημιουργεί τη συναλλαγή χρέωσης της κάρτας και εφαρμόζει τα υπόλοιπα βήματα. Θεωρητικά και για λόγους ασφάλειας, το web site δεν πρέπει να αποθηκεύει τα στοιχεία των καρτών.

Στο web site της τράπεζας/acquirer. Ο πελάτης "μεταφέρεται" διαφανώς στο web site της τράπεζας, όπου του παρουσιάζεται μια σελίδα εισαγωγής των στοιχείων της κάρτας. Τα στοιχεία γίνονται γνωστά μόνο στην τράπεζα, η οποία εφαρμόζει τα υπόλοιπα βήματα της παραπάνω διαδικασίας, στο τέλος της οποίας "μεταφέρει" τον πελάτη στο αρχικό web site όπου ενημερώνεται για το αποτέλεσμα της συναλλαγής (έγκριση/απόρριψη).

Στο web site παρόχου υπηρεσιών πληρωμής. Λόγω της ιδιαιτερότητας του Internet, έχει εμφανιστεί το μοντέλο Internet Payment Service Provider (IPSP). Οι IPSP είναι εταιρείες που αναλαμβάνουν τη διεκπεραίωση της πληρωμής συνεργαζόμενες με μία ή περισσότερες τράπεζες. Ο ιδιοκτήτης του web site είναι πελάτης του IPSP και όχι της τράπεζας. Ο IPSP συγκεντρώνει όλα τα στοιχεία των συναλλαγών και προωθεί τις συναλλαγές σε μία από τις τράπεζες, με την οποία συνεργάζεται. Η είσπραξη των ποσών γίνεται από τον IPSP, ο οποίος κατανέμει τα ποσά στους πελάτες του στα συμφωνημένα χρονικά διαστήματα και αφού παρακρατήσει τη συμφωνημένη προμήθεια.

3.7 ΑΛΛΟΙ ΤΡΟΠΟΙ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΑΛΛΑΓΩΝ.

Τα προβλήματα ασφάλειας στις πληρωμές με πιστωτικές κάρτες έχουν κάνει τους υποψήφιους δικαιούχους πληρωμών να αναζητούν εναλλακτικούς τρόπους, οι οποίοι

¹¹ Laudon C. Kenneth & Laudon P.Jane, (2003), «Συστήματα Πληροφοριών Διοίκησης - MIS», Εκδόσεις Κλειδάριθμος

αφενός θα εξασφαλίζουν την είσπραξη και αφετέρου θα ενθαρρύνουν τους πελάτες στις πληρωμές. Στη συνέχεια παρουσιάζονται μερικοί τέτοιοι τρόποι.

Με χρέωση του τραπεζικού λογαριασμού Σε λίγες περιπτώσεις παρέχεται στον πελάτη η δυνατότητα να κάνει την πληρωμή χρεώνοντας τον τραπεζικό του λογαριασμό, μέσω της υπηρεσίας internet banking της τράπεζάς του.

Όταν ο πελάτης βρίσκεται στη σελίδα πληρωμής, επιλέγει τον εν λόγω τρόπο πληρωμής και εμφανίζεται η σελίδα εισόδου στην υπηρεσία internet banking. Εκεί ο πελάτης δίνει τους κωδικούς του (user-id και password), επιλέγει το λογαριασμό στον οποίο θα χρεώσει το ποσό και επιβεβαιώνει την πληρωμή.

Η περίπτωση αυτή έχει περιορισμένη εμβέλεια, καθώς απαιτεί τόσο τη συνεργασία του εμπόρου με τη συγκεκριμένη τράπεζα όσο και την προηγούμενη εγγραφή του πελάτη στην υπηρεσία internet banking.

Το πλεονέκτημα της δυνατότητας αυτής είναι ότι υπάρχει απόλυτη ασφάλεια, καθώς η εισαγωγή των σωστών κωδικών επιβεβαιώνει την ταυτότητα του πελάτη.

Με τη χρήση προπληρωμένης κάρτας. Εκτός από τις χρεωστικές και πιστωτικές κάρτες, υπάρχουν και οι προπληρωμένες (pre-paid cards). Η προπληρωμένη κάρτα μπορεί να είναι ανώνυμη και μπορεί να φέρει το σήμα ενός οργανισμού (π.χ. Visa η MasterCard) η να είναι "private label", δηλαδή να εκδίδεται από συγκεκριμένο φορέα (π.χ. μια τράπεζα).

Ο πελάτης που έχει μια προπληρωμένη κάρτα έχει ήδη καταβάλει το ποσό μέχρι του οποίου μπορεί να χρεώσει την κάρτα. Κάθε φορά που τη χρεώνει, το ποσό αυτό αφαιρείται από το διαθέσιμο όριο της κάρτας. Όταν το ποσό εξαντληθεί, ο πελάτης προμηθεύεται νέα κάρτα.

Αν η κάρτα φέρει το σήμα ενός οργανισμού, η χρέωση της γίνεται με βάση τη διαδικασία που περιγράφηκε παραπάνω, ενώ στην αντίθετη περίπτωση γίνεται με απευθείας επικοινωνία με το φορέα που την έχει εκδώσει.

Τα κυριότερα πλεονεκτήματα της προπληρωμένης κάρτας είναι ότι μπορεί να είναι ανώνυμη (και συνήθως είναι) και ότι, στην περίπτωση που υποκλαπεί ο αριθμός της, το ποσό της απάτης περιορίζεται στο σχετικά μικρό ποσό/όριο της κάρτας.

Το κυριότερο μειονέκτημά της είναι ότι ο πελάτης πρέπει να δεσμεύσει το ποσό που αντιστοιχεί στην αξία της και ότι πρέπει να έχει συνεχώς διαθέσιμη μια κάρτα αρκετής αξίας η αρκετές κάρτες μικρότερης αξίας. Στην περίπτωση δε που η κάρτα είναι private label, η χρήση της περιορίζεται μόνο στα web sites που συνεργάζονται με τον εκδότη της.

Διαπροσωπικές πληρωμές (Person-To-Person Payments). Όταν ο δικαιούχος της πληρωμής δεν είναι επιχείρηση ή δεν είναι αρκετά μεγάλη επιχείρηση ή δεν έχει αρκετή φερεγγυότητα ώστε μια τράπεζα να του παράσχει τη δυνατότητα είσπραξης μέσω POS, παρέχεται η δυνατότητα των διαπροσωπικών πληρωμών (Person-To-Person Payments η P2P Payments). Η δυνατότητα P2P ξεκίνησε να παρέχεται από τρίτους φορείς, ενώ στη συνέχεια και οι τράπεζες υλοποίησαν αντίστοιχες υπηρεσίες.

Ο φορέας που παρέχει τη δυνατότητα P2P ζητά από τους υποψήφιους χρήστες της υπηρεσίας να εγγραφούν είτε ως αποστολείς κεφαλαίων (senders) είτε ως παραλήπτες κεφαλαίων (receivers). Κατά την εγγραφή δηλώνεται είτε μια πιστωτική κάρτα είτε ένας τραπεζικός λογαριασμός που θα χρεώνεται κατά την αποστολή κεφαλαίων και θα πιστώνεται κατά την παραλαβή κεφαλαίων. Ο φορέας εφαρμόζει διάφορες μεθόδους για να πιστοποιήσει ότι το εγγεγραμμένο μέλος είναι πράγματι ο κάτοχος της κάρτας η του λογαριασμού - μια διαδικασία που δεν γίνεται σε πραγματικό χρόνο, αλλά απαιτεί μερικές ημέρες.

Στη συνέχεια το εγγεγραμμένο μέλος μπορεί να στείλει το ποσό, δηλώνοντας απλά τη διεύθυνση ηλεκτρονικής αλληλογραφίας (e-mail address) του δικαιούχου. Ο φορέας P2P ενημερώνει το δικαιούχο στέλνοντας e-mail στη διεύθυνσή του και, εφόσον ο δικαιούχος αποδεχτεί το ποσό, ο φορέας χρεώνει το δηλωμένο μέσο πληρωμής του αποστολέα και πιστώνει το μέσο πληρωμής του παραλήπτη.

Η κυριότερη χρήση των υπηρεσιών P2P γίνεται από ιδιώτες < πολύ μικρές επιχειρήσεις που δεν έχουν τη δυνατότητα χρήσης POS. Οι υπηρεσίες P2P παρουσιάζουν μεγάλη επιτυχία στα web sites δημοπρασιών (auction sites), καθώς η πλειονότητα των συμμετεχόντων είναι ιδιώτες. Από κει και πέρα οι υπηρεσίες P2P μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για απλές διαπροσωπικές πληρωμές, όπου ο αποστολέας πρέπει να στείλει χρήματα σε κάποιο συγγενικό του πρόσωπο η θέλει να αποπληρώσει κάποιο προσωπικό χρέος η χρειάζεται να συμμετάσχει στον επιμερισμό του κόστους για μια κοινή αγορά κ.ο.κ.

Στην Ελλάδα δεν έχει παρουσιαστεί ακόμη υπηρεσία P2P payments. Οι έλληνες καταναλωτές μπορούν πάντως να εγγραφούν σε μια από τις υφιστάμενες υπηρεσίες P2P του εξωτερικού. Μερικά παραδείγματα τέτοιων υπηρεσιών στις ΗΗΑ είναι το PayPal (www.paypal.com) που ανήκει στην εταιρεία δημοπρασιών eBay (www.ebay.com) και το c2it που ανήκει στη Citibank. Στην Ευρώπη πρόσφατα ξεκίνησε τη λειτουργία του το way2pay της ING (www.way2pay.nl) - που αρχικά θα

λειτουργεί εγχώρια και αργότερα και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες - ενώ στη Μεγάλη Βρετανία δραστηριοποιείται το Money Bookers (www.moneybookers.com).¹²

Για να ανταγωνιστούν τους παραπάνω φορείς, οι οργανισμοί πιστωτικών καρτών δημιούργησαν τις δικές τους υπηρεσίες:

Η Visa EU δημιούργησε την υπηρεσία Visa Direct, που επιτρέπει τη μέσω Internet πίστωση μιας κάρτας με το σήμα Visa και Visa Electron. Ο χρήστης της υπηρεσίας μπορεί να επισκεφθεί είτε το ειδικό site μιας από τις τράπεζες που διαθέτει την υπηρεσία είτε το internet banking της ίδιας τράπεζας. Στην πρώτη περίπτωση μπορεί να χρεώσει μόνο μια πιστωτική κάρτα Visa (και αυτό υπό την προϋπόθεση ότι η κάρτα ακολουθεί το πρότυπο 3D-Secure - βλέπε παρακάτω στην ενότητα "Ασφάλεια"). Στη δεύτερη περίπτωση μπορεί να χρεώσει οποιοδήποτε προϊόν της τράπεζάς του, καθώς αυτή βεβαιώνει την ταυτότητά του. ^ Η MasterCard Europe έχει υλοποιήσει την υπηρεσία Money Send, που λειτουργεί όπως παραπάνω για κάρτες MasterCard και Maestro. Και οι δύο υπηρεσίες λειτουργούν με βάση το email του παραλήπτη, ενώ υπάρχει δυνατότητα χρήσης τους και από άλλα δίκτυα (καταστήματα, ATM, τηλέφωνο).

3.8 ΚΟΣΤΟΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ.

Σε όλες τις περιπτώσεις το κόστος επιβαρύνει το δικαιούχο της πληρωμής. Οι παράγοντες κόστους είναι οι εξής:

Προμήθεια επί του ποσού. Η προμήθεια υπολογίζεται ως ποσοστό επί του ποσού κάθε συναλλαγής. Όταν η πληρωμή γίνεται με πιστωτική κάρτα, το εν λόγω ποσοστό μπορεί να ξεκινά από 1,0%-1,5% και να φτάνει σε πολύ υψηλότερα ποσοστά όταν υπάρχει αυξημένη πιθανότητα αμφισβήτησης των συναλλαγών (π.χ. 10,0%).

Σταθερή αμοιβή. Για κάθε πληρωμή υπολογίζεται χρέωση ενός σταθερού ποσού ως αμοιβή για τη διεκπεραίωση της συναλλαγής. Αν υπάρχει, το ποσό κυμαίνεται μεταξύ 0,10€ και 1,00€

Συνδρομή στην υπηρεσία. Για την παροχή της δυνατότητας ηλεκτρονικών εισπράξεων, ο δικαιούχος χρεώνεται με μηνιαία ή ετήσια συνδρομή. Συνήθως αυτή η χρέωση συμψηφίζεται με τις παραπάνω χρεώσεις και έχει νόημα μόνον όταν οι

¹² <http://www.hba.gr/> : Ένωση Ελληνικών Τραπεζών

συναλλαγές είναι ελάχιστες και δεν αποφέρουν επαρκές έσοδο στην τράπεζα ή την εταιρεία που εξυπηρετεί την πληρωμή.

Συνδυασμός των παραπάνω με ελάχιστη και μέγιστη χρέωση.

Επιπλέον χρέωση για διεκπεραίωση αμφισβητούμενης συναλλαγής. Επειδή οι αμφισβητούμενες συναλλαγές δημιουργούν μεγάλο φόρτο στις τράπεζες/acquirers, αυτές οδηγούνται στην επιβολή μιας ειδικής χρέωσης για κάθε τέτοια περίπτωση. Ανάλογα με την περίπτωση, οι χρεώσεις αυτές κυμαίνονται μεταξύ 5€ και 40€

Χρέωση για παροχή ψηφιακού πιστοποιητικού. Αυτή η χρέωση, όταν υπάρχει, ενσωματώνεται στη συνδρομή και αφορά την εξασφάλιση της τράπεζας ή της εταιρείας ότι σε κάθε συναλλαγή έχει να κάνει με το συγκεκριμένο δικαιούχο και όχι με κάποιον που προσποιείται ότι είναι ο δικαιούχος.

Ημερομηνία αξίας (valeur). Ο δικαιούχος μπορεί να πιστώνεται σε πραγματικό χρόνο, καθημερινά ή σε τακτά χρονικά διαστήματα (π.χ. κάθε εβδομάδα ή κάθε μήνα). Ακόμα, δεδομένου ότι κάθε τέτοια πίστωση δημιουργεί επιπλέον κόστος, πολλές φορές ορίζεται ένα ελάχιστο ποσό (π.χ. 50€) που πρέπει να έχει συγκεντρωθεί πριν γίνει κάποια πληρωμή. Σε ορισμένες, σπάνιες περιπτώσεις υπάρχει χρέωση και για τον πληρωτή. Αυτό συνήθως συμβαίνει όταν η υπηρεσία πληρωμής παρέχεται με προστιθέμενη αξία στον πληρωτή (π.χ. παρουσίαση και πληρωμή λογαριασμού) ή γίνεται με πρωτοβουλία του (π.χ. αποστολή ποσού με υπηρεσία P2P payment).

Τέλος, όταν οι συναλλαγές απαιτούν την εμπλοκή επιπλέον πόρων (π.χ. τη συμμετοχή ενός τηλεφωνικού αντιπροσώπου, την αποστολή γραπτών μηνυμάτων SMS κ.λπ., όπως αναφέρεται παρακάτω), ενδέχεται να υπάρχει επιπλέον χρέωση, την οποία υφίσταται είτε ο δικαιούχος είτε ο πληρωτής είτε και οι δύο. Η χρέωση αυτή έρχεται να καλύψει το επιπλέον κόστος διεκπεραίωσης της συναλλαγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

4.1.ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ –ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΑΛΛΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Η ύπαρξη και η δράση ενός ανθρώπου εντός κοινωνίας προϋποθέτει την επικοινωνία με τους άλλους. Η ζωή ενός ανθρώπου είναι στενότατα και αναπόδραστα συνδεδεμένη με την επικοινωνία. Η ανάπτυξη της προσωπικότητας, η συμμετοχή στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική ζωή, δικαιώματα που προστατεύονται από το Σύνταγμα (άρθρο 5 § 1) προϋποθέτουν την ανεμπόδιστη ανταλλαγή ιδεών, πληροφοριών, μηνυμάτων. Αλλά και αυτή η ιδιωτική ζωή του ανθρώπου περιλαμβάνει τη σχέση του με τον περιβάλλοντα κόσμο, τις ιδιωτικές σχέσεις του με άλλους ανθρώπους. Οι σχέσεις αυτές προϋποθέτουν, συνεπάγονται ή επιβάλλουν την επικοινωνία υπό τη μορφή της αποστολής μηνυμάτων (επιστολές, τηλεφωνήματα, φαξ, ηλεκτρονικά μηνύματα). Η ίδια η εσωτερική ολοκλήρωση ενός ανθρώπου προϋποθέτει την ελευθερία της επικοινωνίας, την ελευθερία στην παροχή και πρόσληψη πληροφοριών.

Το ζήτημα και ταυτόχρονα αίτημα της ανεμπόδιστης επικοινωνίας αποκτά στην κοινωνία της πληροφορίας, μιας κοινωνίας διασυνδεδεμένης και διαδραστικής, μία ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα. Οι λεωφόροι των πληροφοριών δεν είναι υπόθεση της τεχνολογίας. Έχουν στενή σχέση με τις ελευθερίες και τα δικαιώματα των χρηστών.

Η ικανότητα της επικοινωνίας και της συμμετοχής έχει από τη μια πλευρά ως προϋπόθεση και ταυτόχρονα συνέπεια την πρόσβαση στις πηγές της πληροφόρησης, την ελευθερία της πληροφορίας. Από την άλλη πλευρά η ικανότητα αυτή περιορίζεται ή και αναιρείται, εάν δεν διασφαλίζεται η εμπιστευτικότητα των επικοινωνιών, το γνωστότερο σε όλους απόρρητο. Ο εμπιστευτικός χαρακτήρας που περιβάλλει μία επικοινωνία διευκολύνει την άσκηση και άλλων συνταγματικών ελευθεριών όπως π.χ. του ιδιωτικού βίου, της ελευθερίας της γνώμης ή ακόμη και της επαγγελματικής

ελευθερίας. Η καταγραφή προσωπικών πληροφοριών και η καταγραφή ή παρακολούθηση των επικοινωνιών προσβάλλει την αξία του ανθρώπου και την ελευθερία του αλλά και δυσχεραίνει ουσιαστικά την απόλαυση και άλλων δικαιωμάτων καθώς και την άσκηση και άλλων συνταγματικά προστατευόμενων ελευθεριών. Το δικαίωμα του απορρήτου των επικοινωνιών είναι ένα ιδιαίτερα ευάλωτο. Προσβάλλεται πάντοτε εν κρυπτώ και παραβύστω, η προσβολή θίγει απεριόριστο αριθμό προσώπων, ο δε χαρακτήρας του ως μέσου ενάσκησης και άλλων δικαιωμάτων τα καθιστά και αυτά με τη σειρά τους ευάλωτα.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το απόρρητο των επικοινωνιών από την πλευρά του νομοθέτη αποτελεί την εξέλιξη του παραδοσιακού απορρήτου των επιστολών. Το απόρρητο των επιστολών προστατεύεται στα ελληνικά συντάγματα ήδη από το 1844. Το άρθρο 19 του Συντάγματος 1975/1986/2001 έχει μία - αξιοσημείωτη για την εποχή του - ευρεία και ανοιχτή διατύπωση: Αναφέρεται στο απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιονδήποτε άλλο τρόπο και το προσδιορίζει ως απόλυτα απαραβίαστο.

Αντικείμενο της προστασίας δεν είναι το μήνυμα καθεαυτό, το οποίο προστατεύεται από την ελευθερία έκφρασης και διάδοσης της γνώμης, αλλά το απόρρητο του μηνύματος. Η προστασία του απορρήτου αφορά όχι μόνο το παραδοσιακό μέσο των επιστολών αλλά κάθε μορφή ιδιωτικής επικοινωνίας, ανεξάρτητα εάν πρόκειται για επικοινωνία με προσωπικό ή επαγγελματικό χαρακτήρα. Δεν υπάρχει διαβάθμιση στην προστασία. Το κρίσιμο στοιχείο είναι να πραγματώνεται η επικοινωνία υπό συνθήκες εμπιστευτικότητας.

Η προστασία του απορρήτου αποσκοπεί στη διασφάλιση της ελεύθερης προσωπικής επικοινωνίας, το οποίο όμως δεν διαγράφει μόνο τα όρια της ιδιωτικής σφαίρας που προστατεύει η έννομη τάξη αλλά εγγυάται και το δικαίωμα των ατόμων στην ελεύθερη επικοινωνία με τους άλλους ως προϋπόθεση αυτόνομων εκδηλώσεων, αποφάσεων και δράσεων και προϋποθέτει δύο τουλάχιστον πρόσωπα, τον αποστολέα και τον παραλήπτη του μηνύματος. Το απαραβίαστο των επικοινωνιών που κατοχυρώνει το Σύνταγμα σημαίνει ότι απαγορεύεται κάθε ενέργεια των δημόσιων αρχών προς λήψη γνώσεως ή κοινοποίηση σε τρίτους (αδιάφορο εάν πρόκειται για δημόσιες αρχές ή ιδιώτες) του περιεχομένου ή και αυτού του γεγονότος της

επικοινωνίας. Το άρθρο 19 προστατεύει την ελεύθερη επικοινωνία και ανταπόκριση. Η προστασία αφορά όχι μόνο τα γραπτά μηνύματα, αλλά και οποιαδήποτε άλλη μορφή ιδιωτικής, δηλαδή μη δημόσιας, επικοινωνίας. Έτσι προστατεύονται το απόρρητο οι επιστολές, τα τηλεγραφήματα, τα τηλεφωνήματα, τα τέλεξ, τα φαξ, τα e-mails. Η επικοινωνία αρχίζει από τη στιγμή που διατυπώνεται το μήνυμα από τον αποστολέα και τελειώνει μόλις λάβει γνώση του περιεχομένου της και ο παραλήπτης.

Μεγάλο μέρος της θεωρίας υιοθετούσε την άποψη ότι προστατεύεται και το επιμέρους δικαίωμα κάποιου να καθορίζει ελεύθερα το εάν, πότε, πως και με ποιόν θα επικοινωνήσει εμπιστευτικά. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, η προστασία του απορρήτου περιελάμβανε όχι μόνο το περιεχόμενο αλλά και τα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας, όπως η ταυτότητα των επικοινωνούντων, ο τρόπος, χρόνος και διάρκεια της επικοινωνίας, καθώς και το ίδιο το γεγονός της επικοινωνίας. Αυτό ωστόσο δεν γινόταν δεκτό από τα δικαστήρια και για τον λόγο αυτό η Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών που λειτουργούσε ως Επιτροπή του Κοινοβουλίου πριν την τελευταία αναθεώρηση του Συντάγματος (2001), είχε ζητήσει τη νομοθετική κατοχύρωση των εξωτερικών γνωρισμάτων και δευτερογενών χαρακτηριστικών των επικοινωνιών, η παραβίαση των οποίων συνιστά και παραβίαση του δικαιώματος του απορρήτου.

Η προαναφερόμενη άποψη βασιζόταν και στην ερμηνεία του άρθρου 8 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), στο προστατευτικό πεδίο του οποίου εμπίπτουν όλες οι όψεις του μηνύματος, δηλ. και τα λεγόμενα εξωτερικά στοιχεία. Σύμφωνα με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων η καταγραφή όλων των αριθμών που καλεί μια συγκεκριμένη τηλεφωνική συσκευή χωρίς τη συναίνεση του συνδρομητή συνιστά επέμβαση στην «ανταπόκριση» αυτού κατά την έννοια του άρθρου 8 της ΕΣΔΑ (Υπόθεση Malone κατά Ηνωμένου Βασιλείου) . Σε άλλες έννομες τάξεις όπως στη γερμανική γίνονταν π.χ. δεκτό ότι ακόμη και η ανεπιτυχής προσπάθεια να κληθεί κάποιος τηλεφωνικά εμπίπτει στο απόρρητο της επικοινωνίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπό συνθήκες εξέλιξης των νέων τεχνολογιών δεν είναι πλέον σαφής και ευχερής η διάκριση μεταξύ εξωτερικών και εσωτερικών στοιχείων της επικοινωνίας – εξάλλου υπό την επίδραση των νέων τεχνολογιών τροποποιείται η ίδια η έννοια της επικοινωνίας, καθώς από τη σημερινή μορφή επικοινωνιών προκύπτουν πολλά δεδομένα που αφορούν τη ζωή και τις δραστηριότητες του χρήστη. Πολλοί ερμηνεύουν ως επικοινωνία και αυτή καθεαυτή την πλοήγηση στο Διαδίκτυο.

Το ζήτημα, εάν η συνταγματική προστασία του απορρήτου καταλαμβάνει και τα λεγόμενα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας επιλύθηκε νομοθετικά, τόσο σε κοινοτικό όσο και εθνικό επίπεδο. Η ρύθμιση του άρθρου 5 της Οδηγίας 2002/58/EK για την προστασία της ιδιωτικότητας στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες ενισχύει τις αρχές της εμπιστευτικότητας και της ανωνυμίας, δεσμεύοντας τα κράτη μέλη της ΕΕ να επεκτείνουν την προστασία του απορρήτου και στα «συναφή δεδομένα κίνησης». Εξάλλου ήδη πριν την ενσωμάτωση της προαναφερόμενης Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο, το Προεδρικό Διάταγμα 47/2005 («Διαδικασίες καθώς και τεχνικές και οργανωτικές εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών και για τη διασφάλισή του») προέβλεπε την επέκταση του απορρήτου στα εξωτερικά στοιχεία της επικοινωνίας.

Το δικαίωμα της ελεύθερης ανταπόκρισης και επικοινωνίας έχει την ιδιαιτερότητα ότι προσβάλλεται εν αγνοία των επικοινωνούντων ή τουλάχιστον του ενός από τους δύο. Ένα επιπλέον χαρακτηριστικό που διαφοροποιεί τις προσβολές του άρθρου 19 Σ από τις άλλες προσβολές της απόρρητης σφαίρας είναι ότι το μέτρο άρσης του απορρήτου πλήττει άμεσα όχι μόνο εκείνον κατά του οποίου διατάσσεται αλλά και αορίστως και απεριορίστως κάθε πρόσωπο, με το οποίο αυτός επικοινωνεί.

Απαγορεύεται έτσι το άνοιγμα επιστολών ή η ακρόαση και καταγραφή τηλεφωνικών συνδιαλέξεων ή η παρέμβαση και υποκλοπή σε άλλου είδους επικοινωνίες. Το δικαίωμα δεν περιλαμβάνει μόνο την εμπιστευτική εξ αποστάσεως ανταπόκριση και επικοινωνία που απαιτεί τη χρήση κάποιου μέσου αλλά και την ενώπιος ενωπίω επικοινωνία που διεξάγεται υπό συνθήκες εμπιστευτικότητας. Το δικαίωμα της ελεύθερης επικοινωνίας παραβιάζεται και με τη μικροφωνική ή τηλεσκοπική παρακολούθηση των λόγων και των κινήσεων ενός ανθρώπου κατά την επικοινωνία του με άλλους.

Η ανάγκη προστασίας του απορρήτου επιβάλλεται και λόγω της τεχνολογικής προόδου που προσφέρει τόσο στην κρατική εξουσία όσο και σε ιδιώτες τεράστιες δυνατότητες προσβολής της επικοινωνίας. Ο Ν. 2225/94 «για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας» (ΦΕΚ Α' 121/1994) περιέχει εγγυήσεις μόνο για την εξ' αποστάσεως επικοινωνία και έτσι η ενώπιος ενωπίω συνομιλία παραμένει απαραβίαστη δηλ. δεν επιτρέπεται η χρήση κοριών.[39] Ωστόσο σύμφωνα με το άρθρο 253Α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας επιτρέπεται κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής εξέτασης ή προανάκρισης η καταγραφή

δραστηριοτήτων ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου και εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα με την τήρηση των αντίστοιχων όρων και εγγυήσεων.

Φορείς και υποκείμενα του δικαιώματος είναι τόσο οι Έλληνες όσο και οι αλλοδαποί.

Δεδομένου ότι σε επικοινωνία προβαίνουν και νομικά πρόσωπα απολαμβάνουν και αυτά της προστασίας του δικαιώματος, δηλ. δεν μπορούν να παρακολουθούνται τα τηλέφωνα μιας εταιρίας ή ενός υπουργείου υπό το πρόσχημα ότι πρόκειται για επικοινωνίες ενός νομικού προσώπου. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι κατά κυριολεξία πρόκειται για προστασία του δικαιώματος ενός προσώπου έστω και εάν εκπροσωπεί τα συμφέροντα ενός νομικού προσώπου. Εξάλλου η «ποιότητα», η «μέθοδος» και η ένταση της προσβολής του δικαιώματος αυτού δεν επιτρέπουν τη διάκριση μεταξύ προσωπικών και επαγγελματικών επικοινωνιών.

Αποδέκτες της ισχύος του δικαιώματος είναι τόσο τα κρατικά όργανα όσο και οι ιδιώτες, αφού οι κίνδυνοι προσβολής του δικαιώματος προέρχονται εξίσου ή και περισσότερο από τους ιδιώτες, αν μάλιστα λάβει κανείς υπόψη τόσο τις τεχνολογικές ευχέρειες όσο και την απελευθέρωση της παροχής υπηρεσιών δικτύου και ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Τίθεται το ερώτημα εάν το απαραβίαστο των ανταποκρίσεων και των επικοινωνιών μπορεί να προβληθεί και έναντι των ιδιωτών. Το Σύνταγμα προβλέπει ότι τα ατομικά δικαιώματα ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, στις οποίες προσιδιάζουν. Γίνεται δεκτό ότι τα ατομικά δικαιώματα ισχύουν και έναντι ιδιωτών σε περίπτωση που μεταξύ αυτού που προσβάλλει το δικαίωμα και του θιγόμενου από την προσβολή υφίσταται σχέση εξουσίας και εξάρτησης.[31] Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιας σχέσης είναι η σχέση εξαρτημένης εργασίας. Αποτελεί μείζον ζήτημα εάν ο εργοδότης/προϊστάμενος στο πλαίσιο της άσκησης του διευθυντικού του δικαιώματος μπορεί να ελέγχει τις επικοινωνίες των εργαζομένων. Το Δικαστήριο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην υπόθεση Halford κατά Ηνωμένου Βασιλείου υποστήριξε ότι η Σύμβαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων προστατεύει την εύλογη πεποίθηση των ανθρώπων ότι οι συνδιαλέξεις του δεν παρακολουθούνται από τον εργοδότη του. Ιδίως η σχετικά πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ιδιαίτερα σημαντική σε μία εποχή που οι χώροι εργασίας είναι ιδιαίτερα δικτυωμένοι, κάτι που αυξάνει τις δυνατότητες αλλά και τους πειρασμούς παρακολούθησης των επικοινωνιών των εργαζομένων. Είναι γνωστή η τάση και το πρόβλημα να παρακολουθείται η χρήση του Διαδικτύου αλλά και των intranets.

Κάθε υπόθεση βέβαια πρέπει να κρίνεται υπό το φως των συγκεκριμένων συνθηκών και περιστάσεων (φύση εργασίας, θέματα ασφάλειας, βαθμός προσβολής δικαιώματος κλπ.) Σύμφωνα με σχετική απόφαση της Αρχής Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων(απόφαση της 21.06.2000) κρίσιμα στοιχεία είναι: α) η προηγούμενη ενημέρωση των εργαζομένων για τον ενδεχόμενο έλεγχο των επικοινωνιών τους, β) η επιλογή των ηπιότερων μέσων ελέγχου καθώς και η επιλογή μεθόδων που επιτρέπουν μεν των έλεγχο των καταχρήσεων (υπεραστικά, ροζ τηλέφωνα κλπ., καταχρηστική χρήση υπηρεσιών διαδικτύου) αλλά δεν αποκαλύπτουν την ουσία των επικοινωνιών και δεν προσβάλλουν το δικαίωμα απορρήτου των επικοινωνιών και την ιδιωτική σφαίρα τρίτων προσώπων, γ) η απαγόρευση της γνώσης του περιεχομένου της επικοινωνίας αλλά μόνο των στοιχείων της επικοινωνίας και μόνο στο βαθμό που είναι αναγκαίο και πρόσφορο για την επίτευξη του σκοπού.

Η προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών ενισχύεται με την πρόβλεψη ανεξάρτητης αρχής με σκοπό τη διασφάλιση του απορρήτου των επικοινωνιών (Άρθρο 19 παρ. 2 Σ 1975/86/01). Πρόκειται για τη μία από τις πέντε ανεξάρτητες αρχές που το Σύνταγμα όχι απλώς κατοχυρώνει αλλά και περιβάλλει με ιδιαίτερες εγγυήσεις όσον αφορά την επιλογή, τη θητεία, την προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία των μελών της (Άρθρο 101 Α' Σ 1975/86/01), δηλ. τις ίδιες εγγυήσεις που προβλέπονται και για την Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων. Η αρχή αυτή συστήθηκε με τον Ν. 3115/03 (ΦΕΚ Α' 47/27.02.2003).Στις Αρμοδιότητες της Αρχής Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) συγκαταλέγεται η διενέργεια τακτικών και έκτακτων ελέγχων σε εγκαταστάσεις και εξοπλισμό της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (ΕΥΠ) ή άλλων δημόσιων υπηρεσιών ή/και ιδιωτικών επιχειρήσεων που ασχολούνται με ταχυδρομικές, τηλεπικοινωνιακές ή άλλες υπηρεσίες σχετικές με την ανταπόκριση και την επικοινωνία, η εξέταση καταγγελιών σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων των αιτούντων, ο έλεγχος της τήρησης των όρων και της διαδικασίας άρσης του απορρήτου. Η αποστολή της ΑΔΕΑ συνίσταται στον κυρίως προληπτικό έλεγχο των τηλεπικοινωνιακών φορέων και στην επιβολή διοικητικών κυρώσεων εις βάρος όσων παραβιάζουν το απόρρητο. Ο νόμος αυτός διαμορφώνει θεσμικό κεκτημένο υπό την έννοια ότι τυχόν μείωση των αρμοδιοτήτων της ΑΔΑΕ κάτω από αυτό το αναγκαίο όριο με μεταγενέστερο νόμο θα είναι αντισυνταγματική.

ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Το απόρρητο μπορεί να παραβιαστεί μόνο εφόσον υπάρχουν ορισμένες εγγυήσεις. Οι σχετικές ρυθμίσεις πρέπει να διακρίνονται από μία συγκεκριμένη ποιότητα. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (άρθρο 8), όπως ερμηνεύεται από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ένας τέτοιος νόμος πρέπει να πληροί τα στοιχεία της δημοσιότητας και κυρίως της προβλεψιμότητας, δηλ. ο νόμος πρέπει να είναι έτσι διατυπωμένος ώστε οι ενδιαφερόμενοι να γνωρίζουν εκ των προτέρων σε ποιες εν γένει περιστάσεις και κάτω από ποιες γενικές προϋποθέσεις το ισχύον δίκαιο επιτρέπει στην κρατική εξουσία να επέμβει στο δικαίωμα. Πρέπει σε κάθε περίπτωση να υπάρχει πρόβλεψη από τον νόμο που θα ορίζει τα όρια και τα μέσα εφαρμογής των μέτρων.

Ως προς την απαίτηση πρόβλεψης από το νόμο το Δικαστήριο ζητά να καθορίζει ο νόμος τις κατηγορίες των προσώπων, των οποίων οι (τηλεφωνικές) συνδιαλέξεις είναι δυνατό να τελούν υπό παρακολούθηση, καθώς και τη φύση των αδικημάτων, η διερεύνηση των οποίων απαιτεί να γίνει άρση του απορρήτου. Το Δικαστήριο απαιτεί επίσης να προβλέπεται η αρχή που θα αποφασίσει επί των παρακολουθήσεων και ο μέγιστος χρόνος διάρκειας αυτών. Το Δικαστήριο αποδίδει μεγάλη σημασία στην τήρηση του μέτρου μιας δημοκρατικής κοινωνίας: απαιτεί λοιπόν να περιβάλλονται οι παρακολουθήσεις από ένα πλέγμα εγγυήσεων το οποίο διασφαλίζει ότι η επίμαχη παρακολούθηση θα κινηθεί στο αναγκαίο όριο για την επίτευξη του σκοπού και ότι τα δικαιώματα των προσώπων θα τύχουν της δέουσας προστασίας. Ο θιγόμενος π.χ. δικαιούται δικαστικής προστασίας.

Το δικαίωμα δεν είναι δεκτικό περιορισμών παρά μόνο υπό τις συγκεκριμένες προϋποθέσεις που θέτει το ελληνικό Σύνταγμα. Το Σύνταγμα (άρθρο 19) απαιτεί α) νόμο, β) την εμπλοκή ανεξάρτητης δικαστικής αρχής και γ) τον περιορισμό των παραβιάσεων μόνο για λόγους εθνικής ασφάλειας και για τη διακρίβωση των ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Ποιο έγκλημα χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα σοβαρό δεν εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστή αλλά ορίζεται περιοριστικά στο νόμο. Ο Ν. 2225/94 ορίζει περιοριστικά για ποια εγκλήματα επιτρέπεται η άρση του απορρήτου. Τέτοια εγκλήματα είναι π.χ. οι προσβολές του δημοκρατικού πολιτεύματος ή την προδοσία της χώρας, εγκλήματα που σχετίζονται με παραχάραξη νομισμάτων, εγκλήματα κατά της ζωής. Ο νόμος 2225/94 προβλέπει σχεδόν εξαντλητικά τη διαδικασία ορίζοντας ότι η διάταξη που εκδίδει το δικαστικό

συμβούλιο πρέπει να ορίζει την αιτιολογία της επιβολής κλπ. Οι ρυθμίσεις του Ν. 2225/94 συμπληρώνεται από τον Ν. 3115/03 που ιδρύει την Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών καθώς και το Προεδρικό Διάταγμα 47/2005 που προσδιορίζει τις διαδικασίες και τις εγγυήσεις για την άρση του απορρήτου.

Η φύση του δικαιώματος, ο προσδιορισμός του ως απόλυτο και η σχέση του με τα άλλα δικαιώματα επιβάλλει - εκτός από αυτά που ο νόμος αυτός ορίζει - το σεβασμό ορισμένων αρχών. Πιο συγκεκριμένα δεν επιτρέπεται η γενική ή μεγάλης κλίμακας παρακολούθηση. Αντίθετα επιβάλλεται α) ο σεβασμός της αρχής της ειδικότητας, προκειμένου να αποφεύγεται η γενική επιτήρηση. Η παρακολούθηση πρέπει να γίνεται κατά περίπτωση και ποτέ προληπτικά. β) η λήψη μέσων ασφαλείας γ) ο προσδιορισμός κριτηρίων για την αιτιολόγηση της διατήρησης των δεδομένων και η διαβίβαση σε τρίτους, δ) η ενημέρωση των προσώπων και η πρόβλεψη μέσων άμυνας των προσώπων.

Από την άλλη πλευρά ο συνδυασμός των διατάξεων της παρ.1, εδ. β' και της παρ. 2 του άρθρου 19 του Συντ., οδηγεί στο συμπέρασμα ότι δεν επιτρέπεται να ανατεθεί στην Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών (ΑΔΑΕ) η λήψη απόφασης για την άρση ή μη του απορρήτου σε συγκεκριμένες περιπτώσεις και για συγκεκριμένα πρόσωπα. Για αποφάσεις τέτοιου είδους αποκλειστικά αρμόδιες είναι οι δικαστικές αρχές και τέτοια δεν είναι βέβαια η ανεξάρτητη αρχή του άρθρου 19 παρ. 2 Συντ. Η αποστολή της ΑΔΑΕ συνίσταται συνεπώς στον προληπτικό έλεγχο των τηλεπικοινωνιακών φορέων και στην επιβολή ενδεχομένως διοικητικών κυρώσεων σε βάρος όσων παραβιάζουν το απόρρητο.

Η παραβίαση του απορρήτου χωρίς την τήρηση των προϋποθέσεων του νόμου τιμωρείται. Το άρθρο 370 του Ποινικού Κώδικα (εφεξής ΠΚ), προβλέπει το αδίκημα της παραβίασης του απορρήτου των γραπτών κειμένων (επιστολών και τηλεγραφημάτων) από οποιονδήποτε, ακόμα και από ιδιώτη. Το άρθρο αυτό, δηλαδή διευρύνει τον κύκλο των προσώπων που τιμωρούνται από τα άρθρα 248, 250 ΠΚ (παραβάσεις ταχυδρομικών και τηλεφωνικών υπαλλήλων) για την παραβίαση του απορρήτου των επιστολών και των τηλεγραφημάτων και τιμωρεί την παραβίαση του σχετικού απορρήτου και από τους λοιπούς δημόσιους υπαλλήλους και από τους ιδιώτες. Με βάση το άρθρο αυτό, τιμωρείται με φυλάκιση ενός έτους όποιος αθέμιτα εισχωρεί σε ξένα γραπτά απόρρητα, διαβάζοντας ή αντιγράφοντάς τα ή αποτυπώνοντάς τα με άλλο τρόπο. Η ποινική δίωξη ξεκινά μόνο κατόπιν σχετικής έγκλησης, δηλ. υποβολής μηνυτήριας αναφοράς από τον ίδιο τον παθόντα..

Το άρθρο 370Α ΠΚ συμπληρώνει το άρθρο 370 ΠΚ καθώς προβλέπει την επιβολή ποινικής κύρωσης (φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους) σε οποιονδήποτε αθέμιτα παγιδεύει ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο παρεμβαίνει σε τηλεφωνική σύνδεση ή συσκευή με σκοπό να πληροφορηθεί ή να μαγνητοφωνήσει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης. Με την ίδια ποινή τιμωρείται και όποιος παρακολουθεί με ειδικά τεχνικά μέσα ή μαγνητοφωνεί προφορική συνομιλία, η οποία δεν διεξάγεται δημόσια ή μαγνητοσκοπεί μη δημόσιες πράξεις τρίτων. Η ίδια ποινή προβλέπεται και για όποιον μαγνητοφωνεί ιδιωτική συνομιλία μεταξύ αυτού και τρίτου χωρίς τη συναίνεση του τελευταίου . Αξίζει να σημειωθεί ότι τις ίδιες ποινές καθώς και επιπρόσθετη χρηματική ποινή αντιμετωπίζει και όποιος διαθέτει στο εμπόριο, προσφέρει για εγκατάσταση ή και διαφημίζει μέσα αθέμιτης παρακολούθησης.

Τέλος την ποινική κύρωση της φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους προβλέπει ο νόμος και για όποιον κάνει χρήση των πληροφοριών, μαγνητοταινιών ή μαγνητοσκοπήσεων που αποκτήθηκαν παρανόμως σύμφωνα με τα προαναφερόμενα γιατί αν τιμωρούνταν μόνο η αθέμιτη υποκλοπή και στη συνέχεια ο δράστης θα είχε τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει τις αποκτηθείσες με τέτοιο τρόπο πληροφορίες, η ποινική διάταξη θα είχε μικρή προστατευτική αξία και η προσβολή της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου θα ήταν κατάφωρη. Η χρήση δεν θεωρείται άδικη μόνο εφόσον έγινε ενώπιον δικαστικής ή ανακριτικής αρχής για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορούσε να διαφυλαχθεί διαφορετικά.

Η αποδεικτική χρήση του περιεχομένου τηλεφωνικών συνδιαλέξεων είναι νόμιμη μόνο εφόσον η άρση του απορρήτου από τα κρατικά όργανα υπήρξε νόμιμη. Προς άρση κάθε αβεβαιότητας η διατύπωση της νέας παραγράφου 3 του άρθρου 19 του Συντάγματος 1975/86/01 προβλέπει ότι δεν επιτρέπεται η χρήση (στα δικαστήρια) αποδεικτικών μέσων που έχουν αποκτηθεί κατά παράβαση του άρθρων του Συντάγματος που προστατεύουν τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο και το άσυλο της κατοικίας (Άρθρο 9) τα προσωπικά δεδομένα (Άρθρο 9Α) και την ελευθερία των ανταποκρίσεων (Άρθρο 19). Επιτάσσει δηλ. τη συλλογή και χρήση δεδομένων και αντίστοιχα αποδεικτικών μέσων σύμφωνα με τους κανόνες της οικείας νομοθεσίας που εξειδικεύει τις συνταγματικές επιταγές. Η ανεπιφύλακτη και απόλυτη διατύπωση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο αναθεωρητικός νομοθέτης δεν θέλησε εξαιρέσεις από τον κανόνα της απαγόρευσης της χρήσης αντισυνταγματικών αποδεικτικών μέσων.

ΝΕΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΡΡΗΤΟΥ

Οι νέες μορφές επικοινωνίας και ανταλλαγής μηνυμάτων γεννούν νέα ερωτήματα για την έκταση και το περιεχόμενο του απορρήτου των επικοινωνιών. Πολλά είναι τα ερωτήματα που αφορούν τις διάφορες μορφές επικοινωνίας και ανταλλαγής μηνυμάτων στο διαδίκτυο λόγω της ιδιαίτερης μεικτής φύσης του τελευταίου. Διατυπώνεται από ορισμένους επιφύλαξη ως προς την ύπαρξη απορρήτου στην επικοινωνία μέσω Διαδικτύου «αφού [αυτή] είναι εξ ορισμού επικοινωνία σε δημοσιότητα, εκτός αν χρησιμοποιηθεί ειδική διαδικασία διαφύλαξης του απορρήτου». Οπωσδήποτε το Διαδίκτυο χαρακτηρίζεται από δημοσιότητα αλλά αναμφίβολα αποτελεί και ένα μέσο ιδιωτικής επικοινωνίας. Η ελευθερία της επικοινωνίας αφορά και την ελευθερία επιλογής είδους, μέσου, τρόπου επικοινωνίας μέσω του δικτύου και δεν συντρέχει κανένας λόγος να μην απολαμβάνει της προστασίας του απορρήτου.

Υπό το φως των νέων εξελίξεων προβλήματα σε σχέση με την προστασία του απορρήτου αλλά και την προστασία των προσωπικών δεδομένων προκύπτουν από την καταχώριση, χρήση και διαβίβαση: α) των λεγόμενων δεδομένων χρήσης όπως οι τηλεφωνικές συνομιλίες, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, η ανταλλαγή δεδομένων και εικόνων. (Τα δεδομένα χρήσης ανταλλάσσονται μεταξύ αυτών που συμμετέχουν στην επικοινωνία) και β) των λεγόμενων κίνησης και διασύνδεσης. (Τα δεδομένα αυτά ανταλλάσσονται μεταξύ των χρηστών και αυτών που παρέχουν υπηρεσίες δικτύου ή μεταξύ των τελευταίων. Σε αυτά εντάσσονται η αναγνώριση των προσώπων (μέσω της αναγνώρισης των αριθμών κλήσης), τα δεδομένα για την “καθοδήγηση” της κυκλοφορίας (routing data), τα δεδομένα σύνδεσης (ποιος έχει συνδεθεί με ποιόν), τα δεδομένα θέσης (ιδιαίτερα σημαντικό στην κινητή τηλεφωνία), τα δεδομένα χρέωσης.)

4.2 ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ.

Η ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ

Το Διαδίκτυο εγείρει νέα ζητήματα ως προς την επεξεργασία και την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Ως προς το Διαδίκτυο θα πρέπει να εντοπίσουμε τα χαρακτηριστικά που είναι μεν γνωστά αλλά αναδεικνύονται ιδιαίτερα κρίσιμα σε σχέση με τη λειτουργία του αλλά και την χρήση των προσωπικών δεδομένων: Το Διαδίκτυο είναι ένα εκρηκτικό νέο μέσο που αφορά το σύνολο των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων. Το φαινόμενο Internet έχει μεταβάλει ραγδαία και ριζικά τον τρόπο που ζούμε και λειτουργούμε ως άτομα, πολίτες, εργαζόμενοι. Τα τεχνικά εργαλεία είναι νέα (π.χ. browsing software) και εξελίσσονται με ραγδαίους ρυθμούς. Οι υπηρεσίες που προσφέρονται μέσω αυτής της υποδομής προσφέρουν νέες δυνατότητες που αφορούν ιδιαίτερα τη διανομή πληροφορίας που περιλαμβάνει προσωπικές πληροφορίες (mailing lists, discussion groups, πρόσβαση σε βάσεις δεδομένων). Το Διαδίκτυο επιτρέπει την ταχύτατη διαβίβαση δεδομένων σε κάθε σύστημα, την δυνατότητα διασύνδεσης μεταξύ πληροφοριών που τηρούνται σε διαφορετικούς χώρους και παρέχονται για διαφορετικούς σκοπούς. Στην περίπτωση του Διαδικτύου εμπλέκονται πολλές και διαφορετικές κατηγορίες συμμετεχόντων, οι οποίοι είναι πολυάριθμοι.

Το Διαδίκτυο είναι ένα νέο πεδίο έκφρασης, ένα διεθνές πεδίο που υπερβαίνει τα σύνορα, ένα πεδίο αποκεντρωμένο που κανένας ιδιώτης και κανένα κράτος δεν μπορεί να ελέγξει, ένα πεδίο ετερογενές όπου ο καθένας μπορεί να ενεργήσει, να εκφραστεί και να εργαστεί. Συμβολίζει και ενσωματώνει την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, της κοινωνίας, της ανθρώπινης επικοινωνίας. Η ουσία της αλλαγής έγκειται στη δημιουργία ενός “ολοκληρωμένου περιβάλλοντος επικοινωνίας”, στο οποίο κάθε άτομο είναι δυνατό να επικοινωνήσει με κάθε άτομο χρησιμοποιώντας οποιοδήποτε μέσο. Το Διαδίκτυο προσμετρά τέλος στα υπέρ του το στοιχείο της αποπλάνησης, της γοητείας που εμπεριέχει αυτή η αμφίδρομη σχέση, στην οποία είναι δύσκολο να αντισταθεί κανείς, η ταχύτητα, η ευκολία της πρόσβασης, η εργονομία της θέσης εργασίας, η (σχετικά) χαμηλή τιμή πρόσβασης, ο διάλογος, και

- τελευταίο αλλά όχι ύστερο - οι ποικίλες προσφορές.[55][59] Θα πρέπει τέλος να επισημάνουμε μία βασική μεταλλαγή που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια στη λειτουργία και στο κέντρο βάρους του Διαδικτύου. Το Διαδίκτυο άρχισε πραγματικά να λειτουργεί ως ένα forum, μία αγορά υπό την έννοια της αρχικής και κυριολεκτικής σημασίας της λέξης δηλ. της ελεύθερης ανταλλαγής απόψεων. Όσο όμως το Διαδίκτυο χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο για μορφές επιχειρηματικής δραστηριότητας και γίνεται το πεδίο του ηλεκτρονικού εμπορίου καθίσταται προφανές ότι συντελείται μία μεταλλαγή της φύσης του και από “αγορά” γίνεται “παζάρι” .

Η ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Οι νέες αυτές δυνατότητες υπηρετούν και ενισχύουν τις τάσεις αξιοποίησης και αναπόφευκτα “εμπορευματοποίησης” των πληροφοριών και ιδίως των προσωπικών πληροφοριών. Η χρήση προσωπικών δεδομένων δεν πρέπει να θεωρείται δευτερεύουσα συνέπεια της χρήσης των υπηρεσιών του Διαδικτύου. Αντίθετα συγκαταλέγεται στις προϋποθέσεις για την παροχή μιας υπηρεσίας, δημιουργείται από την χρήση της υπηρεσίας, αποτελεί τον σκοπό ή/και το αντικείμενο της υπηρεσίας.

Ένα χαρακτηριστικό των δικτύων τηλεπικοινωνιών και ιδιαίτερα του Internet είναι η δυνατότητα παραγωγής τεράστιας ποσότητας δεδομένων που παράγονται για να εξασφαλίσουν τις σωστές διασυνδέσεις. Ένας αριθμός δεδομένων είναι αναγκαίος για την αποκατάσταση της σύνδεσης, τη διαβίβαση δεδομένων και την χρέωσή της. Τα δεδομένα (δια)σύνδεσης αφορούν τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για την αποκατάσταση της σύνδεσης. Πρόκειται αφενός για τις διευθύνσεις των μηχανών του δικτύου (IP) και αφετέρου για τη σελίδα που θέλει να επισκεφθεί ο “πλοηγός” ή το μήνυμα. Αυτή καθεαυτή λοιπόν η χρήση του Διαδικτύου παράγει προσωπικές πληροφορίες για τους χρήστες.

Σε σχέση με το Διαδίκτυο εντοπίζονται νέες μορφές προσβολών της ιδιωτικότητας. Οι μορφές αυτές θα μπορούσαν να κατανεμηθούν για συστηματικούς και λειτουργικούς λόγους σε δύο μεγάλες κατηγορίες α) την εμφανή συλλογή δεδομένων και β) τη συλλογή δεδομένων εν αγνοία του υποκειμένου-χρήστη των υπηρεσιών του Διαδικτύου.

«ΕΜΦΑΝΗΣ» ΣΥΛΛΟΓΗ

Η λεγόμενη φανερή συλλογή δεδομένων πραγματοποιείται είτε με τις πρακτικές που παρατηρούνται στα discussion forums, είτε μέσω της αξιοποίησης/εκμετάλλευσης των ηλεκτρονικών μηνυμάτων είτε μέσω καταλόγων .

Ως προς τα discussion groups/ forums έχει αναπτυχθεί λογισμικό που επιτρέπει τον εντοπισμό των ηλεκτρονικών διευθύνσεων και το σύνολο των θεμάτων στα οποία το άτομο έχει συμμετάσχει. Σε πολλές περιπτώσεις των λεγόμενων newsgroups η ηλεκτρονική διεύθυνση αυτού που συμμετέχει δημοσιοποιείται μαζί με το όνομα ή το ψευδώνυμο του. Η καταγραφή αυτή μπορεί να οδηγήσει σε περαιτέρω χρήση των δεδομένων από τον ISP και θα μπορούσε να συνδυαστεί με πρόσθετες λεπτομέρειες για το πρόσωπο που συλλέγεται on-line στα chat rooms. Δύο από τους βασικούς σκοπούς χρήσης αυτών των δεδομένων είναι: α) ο έλεγχος της φύσης του περιεχομένου β) η σύνταξη καταλόγων προσωπικών δεδομένων. Εργαλεία όπως το Dejanews επιτρέπουν την επανεύρεση ενός μηνύματος που χρονολογείται πολλά χρόνια πριν παρόλο που το μήνυμα αυτό μπορεί να είχε έναν καθαρά εφήμερο χαρακτήρα και σκοπό.

Ως προς τις περισσότερες επικοινωνίες με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο είναι δυνατός ο προσδιορισμός του αποστολέα είτε μέσω της διεύθυνσης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είτε μέσω του πρωτοκόλλου Internet (IP). Τις πληροφορίες αυτές συνήθως διαθέτει τόσο ο παραλήπτης του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου όσο και οι παρέχοντες πρόσβαση και υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Η συλλογή προσωπικών δεδομένων είναι δυνατή και μέσω των καταλόγων που συναντώνται στο Διαδίκτυο. Πρόκειται για σελίδες αφιερωμένες εν μέρει ή εξ ολοκλήρου στη διάδοση μέσω του Διαδικτύου καταλόγων μελών, συνδρομητών κλπ. οι οποίοι κατά κανόνα βρίσκονται ήδη και σε άλλη μορφή, γραπτή ή τηλεματική. Πρέπει να τονιστεί η δυνατότητα της ελεύθερης υφαρπαγής των πληροφοριών που διανέμονται καθώς και η δυσκολία έως πλήρης αδυναμία ελέγχου της χρήσης που μπορεί να γίνει σε αυτά τα δεδομένα από τρίτους. Οι δημοσιεύσεις και οι κατάλογοι είναι συνήθως διαθέσιμοι στο Διαδίκτυο υπό τη μορφή της βάσης δεδομένων που προσφέρει κριτήρια αναζήτησης προκειμένου να λάβει κάποιος πληροφορία για ένα ή περισσότερα υποκείμενα. Είναι εξαιρετικά εύκολο να συνδυάσει κάποιος δημόσια διαθέσιμες πληροφορίες και να καταλήξει στη δημιουργία ενός προφίλ της κατάστασης ή της συμπεριφοράς ενός προσώπου. Η εξέλιξη της αυτοματοποίησης

εξυπηρετεί ιδιαίτερα τις νέες τεχνικές του data mining και data warehousing. Πρόκειται για τεχνικές «σκαψίματος» σε «τόνους» από δεδομένα με σκοπό τον συνδυασμό, την αποκάλυψη σχέσεων κλπ. Σε σχέση με τους καταλόγους πρέπει να σημειώσουμε ότι το υποκείμενο όταν δίνει τη συγκατάθεσή του να συμπεριληφθεί σε έναν κατάλογο δεν προβλέπει την ύπαρξη τεχνικών ανάστροφης αναζήτησης.

Συλλογή δεδομένων πραγματοποιείται επίσης μέσω εντύπων που συμπληρώνει ψηφιακά ο πλοηγός και αφορούν πληροφορίες για τη διεύθυνση, την ταυτότητα καθώς και πληροφορίες κοινωνικο-οικονομικού χαρακτήρα (επάγγελμα κλπ.). Τούτο συμβαίνει ιδίως όταν ο συγκεκριμένος δικτυακός τόπος παρέχει δωρεάν υπηρεσίες όπως λόγω χάρη υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, φιλοξενία ιστοσελίδας κλπ. Στην περίπτωση αυτή η συλλογή προσωπικών δεδομένων είναι εμφανής και συνιστά ένα είδος αντιπαροχής για τη δωρεάν παροχή της εν λόγω υπηρεσίας. Μία μεγάλη μελέτη στις ΗΠΑ, την οποία διεξήγαγε το Electronic Privacy Information Center (EPIC) κατέδειξε ότι περισσότερες από τις 100 πλέον πολυσύχναστες σελίδες στο Διαδίκτυο έχουν φτιάξει με αυτόν τον τρόπο το προφίλ των επισκεπτών τους. Επίσης κατά τη συναλλακτική επαφή στο πλαίσιο των ηλεκτρονικών αγορών ο χρήστης δεν έχει τη δυνατότητα να παραμείνει ανώνυμος ή να χρησιμοποιήσει ψευδώνυμο αφού για την εκτέλεση της συναλλαγής πρέπει να δηλώσει την πραγματική του διεύθυνση και τα στοιχεία της πιστωτικής του κάρτας για να επακολουθήσει η πληρωμή του συμφωνηθέντος τιμήματος.

Η συλλογή προσωπικών δεδομένων που προαναφέρθηκαν είναι εν γένει γνωστή στον χρήστη χωρίς αυτό να σημαίνει ότι συνειδητοποιεί απαραίτητα την εμβέλεια και το εύρος των συνεπειών της. Οποσδήποτε δε η διαδικασία της συλλογής και η περαιτέρω πορεία και τύχη των δεδομένων αυτών δεν είναι ούτε προφανής ούτε ιδιαίτερα διαφανής για τον μέσο χρήστη.

ΟΙ “ΑΟΡΑΤΕΣ” ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΕΣ

Υπάρχουν ωστόσο μορφές συλλογής, οι οποίες ενέχουν το χαρακτηριστικό της αδιαφάνειας, αν όχι της “δολιότητας”. Χαρακτηριστική περίπτωση τα περίφημα cookies, δηλ. τα αρχεία πληροφορίας που στέλνονται από τον web server στον υπολογιστή του χρήστη με σκοπό τον μελλοντικό προσδιορισμό της ταυτότητας του υπολογιστή στις μελλοντικές επισκέψεις στην ίδια σελίδα. Οι εμπνευστές και

χρησιμοποιούντες αυτήν την τεχνολογία επικαλούνται ότι αυτή επιτρέπει στον υπεύθυνο αρχείου να καταγράφει τις προηγούμενες επισκέψεις της σελίδας από τον “πλοηγό” προκειμένου είτε να διευκολύνει την εργονομία της επίσκεψης (αποφεύγοντας π.χ. τη συμπλήρωση κάθε φορά του ερωτηματολογίου προσδιορισμού της ταυτότητας) είτε να προσαρμόσει τις σελίδες στο προφίλ του πλοηγού, όπως αυτό προκύπτει από τα “ίχνη” που διατηρούνται από τις προηγούμενες επισκέψεις. Είναι ωστόσο προφανές ότι αυτή η πρακτική προσβάλλει, παραβιάζει κατάφορα την ιδιωτική ζωή των χρηστών. Είναι επίσης προφανέστερο ότι η καταγραφή δεδομένων που η τεχνολογία αυτή επιτρέπει, εξυπηρετεί και άλλους, δευτερεύοντες σκοπούς.

Πραγματικά τελευταία αναπτύσσεται όλο και διευρυνόμενη μία πραγματική αγορά, ένα παζάρι προσωπικών δεδομένων. Πρόκειται για δεδομένα των συναλλαγών, όπως ημερομηνία, ταυτότητα του αποδέκτη, φύση του αγαθού που αγοράστηκε ή παραγγέλθηκε και στα οποία προστίθενται δεδομένα ταυτότητας όπως το όνομα, η διεύθυνση καθώς και δεδομένα που χαρακτηρίζονται δημογραφικά, όπως η ηλικία, η περιουσιακή κατάσταση, η κοινωνικο-επαγγελματική κατηγορία, δεδομένα που αποκτούνται από ερωτηματολόγια στο δίκτυο είτε πριν την πρώτη σύνδεση είτε πριν την συναλλαγή. Το φαινόμενο αυτό εντείνεται και θα βαίνει εντεινόμενο όσο το Internet καθίσταται προοδευτικά κύριο πεδίο εμπορικής δραστηριότητας όπου τα άτομα δεν θα αναζητούν μόνον πληροφορίες αλλά και θα αγοράζουν εμπορεύματα και υπηρεσίες.

Δεν είναι όμως αναγκαίο να διεξάγει κανείς συναλλαγές μέσω του Διαδικτύου για να καταγράφονται δεδομένα που τον αφορούν. Αρκεί και η λεγόμενη παθητική πλοήγηση στους ηλεκτρονικούς τόπους του Διαδικτύου. Όποιος σερφάρει στο Διαδίκτυο αφήνει ψηφιακά ίχνη. Το περιδιάβασμα στα ράφια του σούπερ-μάρκετ, στις βιτρίνες ενός κεντρικού δρόμου, σε μία δημόσια βιβλιοθήκη ή σε ένα βιβλιοπωλείο δεν καταγράφεται. Όπως και στην ενδοδικτυακή πλοήγηση, συχνά δεν υπάρχει πρόθεση αγοράς αλλά απλή περιέργεια να δει κανείς τι υπάρχει. Η βασική διαφορά είναι ότι ενώ η επίσκεψη μιας βιβλιοθήκης, το διάβασμα μιας εφημερίδας ή το χάζεμα στις βιτρίνες μπορεί να γίνει σχεδόν υπό πλήρη ανωνυμία, η πλοήγηση στο δίκτυο αφήνει ένα μόνιμο και αναγνωρίσιμο ψηφιακό ίχνος. Αυτές οι τεχνικές επιτρέπουν την δημιουργία των λεγόμενων *clicktrails* σε σχέση με τον χρήστη του Διαδικτύου. Τα *clicktrails* έγκεινται σε πληροφορίες σε σχέση με την “συμπεριφορά” του χρήστη, την ταυτότητά του, τους δρόμους και τα μονοπάτια που ακολουθεί και τις προτιμήσεις και επιλογές που κάνει όταν επισκέπτεται μία σελίδα. Εξαιτίας του

γεγονότος ότι το Διαδίκτυο είχε θεωρηθεί εξαρχής ως ένα ανοιχτό δίκτυο υπάρχουν πολλά χαρακτηριστικά των πρωτοκόλλων επικοινωνίας, τα οποία, περισσότερο τυχαία παρά από σχεδιασμό, μπορεί να οδηγήσουν σε προσβολή της ιδιωτικής ζωής. Ο DNS Server λαμβάνει και διατηρεί τα ίχνη από όλα τα ονόματα των servers που επιχείρησε να έλθει σε επαφή ο χρήστης. Η εντολή Ping επιτρέπει σε οποιονδήποτε να γνωρίζει εάν ένας συγκεκριμένος υπολογιστής είναι ανοιχτός και συνδεδεμένος στο δίκτυο. Λογισμικό όπως τα ET, Alexa, Radiate επιτρέπουν την καταγραφή των ψηφιακών ιχνών κατά την πλοήγηση και την αναζήτηση στο Διαδίκτυο: Η Alexa για παράδειγμα στέλνει στον «ενδιαφερόμενο» πληροφορίες κάθε φορά που ο χρήστης δεν αγοράζει ενώ το Radiate ενημερώνει για τις διαφημίσεις που «επιλέγουν» οι χρήστες.

Ένας σοβαρός κίνδυνος για την ιδιωτικότητα των χρηστών του Διαδικτύου εντοπίζεται στη διαμόρφωση ενός λογισμικού ικανού να διερευνήσει το δίκτυο και να συγκεντρώσει όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες για ένα συγκεκριμένο άτομο. Έρευνες που έχουν διεξαχθεί έχουν αποδείξει ότι είναι δυνατή η συρραφή της λεπτομερούς βιογραφίας ενός τυχαία επιλεγέντος ατόμου με τη χρήση αυτού του λογισμικού και την εκμετάλλευση πληροφοριών από όλες τις ομάδες συζητήσεων στις οποίες έχει συμμετάσχει το συγκεκριμένο άτομο. Οι ίδιες έρευνες έχουν αποδείξει ότι είναι δυνατή η εύρεση της διεύθυνσης και του αριθμού του τηλεφώνου του τυχαία επιλεγμένου ατόμου, την ημερομηνία γεννήσεως, τον τόπο σπουδών, το επάγγελμα, τον τόπο εργασίας, καθώς και πληροφορίες σχετικά με το ενδιαφέρον του για ερασιτεχνικό θέατρο, ποια μπύρα προτιμάει, τι εστιατόρια και τόπους διακοπών, καθώς και τις απόψεις του για διάφορα θέματα. Υπάρχουν ήδη ορισμένοι ηλεκτρονικοί τόποι στις Ηνωμένες Πολιτείες που παρέχουν, σε εμπορικό επίπεδο, τέτοιου είδους "διερευνητικές" υπηρεσίες.

Κοινός παρονομαστής όλων αυτών των μορφών συλλογής και επεξεργασίας δεδομένων: η προσβολή της ιδιωτικότητας και η απώλεια της ανωνυμίας. Το πρόβλημα της προστασίας της ιδιωτικότητας, της προστασίας των προσωπικών δεδομένων δεν αρχίζει προφανώς με την εμφάνιση ή τη διάδοση του Διαδικτύου: υπήρχε ήδη σε σχέση με την παραδοσιακή χειρόγραφη επεξεργασία και κατέστη σαφές με την ανάπτυξη των τεχνολογιών της πληροφορικής και της επεξεργασίας δεδομένων. Οπωσδήποτε η ριζική μεταβολή του τρόπου επικοινωνίας δεν παραμένει χωρίς συνέπειες. Τα χαρακτηριστικά του Διαδικτύου το καθιστούν ειδική περίπτωση. Παρά τις αντιλήψεις που φαίνεται να επικρατούσαν τα πρώτα χρόνια της έκρηξης του

Διαδικτύου, πρέπει να επισημάνουμε ότι αυτό δεν αναπτύσσεται όμως σε ένα “νομικό κενό”. Ο κυβερνοχώρος δεν είναι “ελεύθερος δικαίου χώρος”. Η παραβατικότητα δεν ορίζεται διαφορετικά στον on-line απ’ ότι στον off-line κόσμο. Αντίστοιχα η διαμόρφωση της πολιτικής που αφορά το Διαδίκτυο και τα επιμέρους αλλά μείζονα ζητήματα που αυτό θέτει δεν πραγματοποιείται "εν κενώ" αλλά βάσει σαφώς καθορισμένων αρχών και αξιών.[35] Το Internet δεν αποτελεί ένα αναρχικό γκέτο στο οποίο δεν εφαρμόζονται οι κανόνες και δεν υπάρχει θέση για τα δικαιώματα. Βέβαια εξαιτίας της φύσης του Διαδικτύου, το οποίο υπερβαίνει τις κλασικές κατηγοριοποιήσεις του χώρου και του χρόνου ως προς την εφαρμογή του δικαίου, δεν είναι ευχερής ούτε ο προσδιορισμός των νομικών κανόνων που πρέπει να εφαρμοστούν ούτε η εφαρμογή τους.

4.3 Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

4.3.1. Η ΟΔΗΓΙΑ 97/66 ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

Η εισαγωγή προηγμένων ψηφιακών τεχνολογιών στα δημόσια τηλεπικοινωνιακά δίκτυα δημιουργεί ειδικές απαιτήσεις όσον αφορά την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την ιδιωτική ζωή των συνδρομητών και χρηστών. Προκειμένου να αντιμετωπιστούν τα ειδικά προβλήματα που ανακύπτουν αλλά και χάριν της ασφάλειας δικαίου και κατά συνέπεια της αποτελεσματικότερης προστασίας των χρηστών η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, παράλληλα με τη σχέδιο γενικής οδηγίας για την προστασία προσωπικών δεδομένων, είχε κρίνει αναγκαία τη θέσπιση ειδικών νομοθετικών, κανονιστικών και τεχνικών διατάξεων για την προστασία προσωπικών δεδομένων στα ψηφιακά δίκτυα. Η κοινοτική πρωτοβουλία υπαγορευόταν μεταξύ άλλων από την ανάγκη εναρμόνισης των εθνικών νομοθεσιών, ώστε να αρθούν τυχόν εμπόδια που θα δυσχέραιναν ή θα απέκλειαν «την προαγωγή και ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών και δικτύων μεταξύ των κρατών μελών» και κατ’ αποτέλεσμα θα παρεμπόδιζαν τη διάδοση της κοινωνίας των πληροφοριών. Τα όρια της κοινοτικής πρωτοβουλίας διέγραψε ωστόσο εν πολλοίς η αρχή της

επικουρικότητας. Η επίκλησή της, μετά τη Σύνοδο Κορυφής στο Μάαστριχτ το 1992, είχε ως συνέπεια να διαγραφούν πολλές από τις αρχικά προτεινόμενες ρυθμίσεις.

Καρπός αυτών των πρωτοβουλιών υπήρξε η Οδηγία 97/66 για την προστασία των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των τηλεπικοινωνιών. Οι ρυθμίσεις της αφορούσαν αρχικά την επεξεργασία δεδομένων στα ψηφιακά δίκτυα ενοποιημένων υπηρεσιών (ISDN) και ήταν προσανατολισμένες στις τεχνικές δυνατότητες και ευχέρειες που τα δίκτυα αυτά προσφέρουν. Στο τελικό στάδιο κατάρτισης της Οδηγίας αποφασίστηκε η διεύρυνση του ρυθμιστικού πεδίου στον τηλεπικοινωνιακό τομέα εν γένει. Επειδή ορισμένες δυνατότητες όπως η αναγνώριση καλούσας και συνδεδεμένης γραμμής ή η προώθηση κλήσεων δεν προσφέρονται άνευ ετέρου από τα αναλογικά δίκτυα η εφαρμογή των αντίστοιχων ρυθμίσεων εξαρτάται αφενός από το εάν είναι τεχνικώς δυνατό να επεκταθούν οι δυνατότητες αυτές και στα αναλογικά δίκτυα και αφετέρου από την οικονομική επιβάρυνση που συνεπάγεται η επέκταση αυτή.

Το ρυθμιστικό βεληνεκές της Οδηγίας καταλάμβανε τα ζητήματα της ασφάλειας των δεδομένων, του απόρρητου των επικοινωνιών, των δεδομένων κίνησης και χρέωσης, της αναλυτικής χρέωσης, της αναγραφής της ταυτότητας της καλούσας/ συνδεδεμένης γραμμής, της αυτόματης προώθησης κλήσεων, των τηλεφωνικών καταλόγων των συνδρομητών καθώς και το πρόβλημα των αυτόματων συστημάτων κλήσης για εμπορικούς σκοπούς. Οι σχετικές ρυθμίσεις αφορούσαν τα δημόσια τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, δηλ. τα συστήματα μετάδοσης και ο εξοπλισμός μεταγωγής και τα λοιπά μέσα που επιτρέπουν την μεταφορά σημάτων μεταξύ συγκεκριμένων τερματικών σημείων με τη χρήση καλωδίου, ραδιοκυμάτων, οπτικών ή άλλων ηλεκτρομαγνητικών μέσων, τα οποία χρησιμοποιούνται, εν μέρει ή εν όλω, για την παροχή διαθέσιμων στο κοινό τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών.[61] Ένα από τα ενδιαφέροντα ζητήματα που είχαν ανακύψει αφορούσε το εάν οι ρυθμίσεις της Οδηγίας καταλάμβαναν και την επικοινωνία μέσω Διαδικτύου.

Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι - σε αντίθεση με τη γενική Οδηγία 95/46/EK για την προστασία δεδομένων - στο προστατευτικό πεδίο της εν λόγω Οδηγίας εντάσσονταν και τα έννομα συμφέροντα των νομικών προσώπων. Πρακτικοί λόγοι όπως η δυσκολία του διαχωρισμού των συνδρομητών σε νομικά ή φυσικά πρόσωπα επέβαλαν την επέκταση αυτή. Εξάλλου κρίθηκε ότι τυχόν διαφοροποίηση ενδέχεται να δημιουργούσε προσκόμματα στην ανάπτυξη των δικτύων. Εξάλλου προϋπόθεση

για την εύρυθμη λειτουργία αρκετών νομικών προσώπων, ιδίως των εμπορικών είναι η ασφάλεια και το απόρρητο των επικοινωνιών τους.

4.3.2. Η ΟΔΗΓΙΑ 2002/58/ΕΚ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΟΝ ΤΟΜΕΑ ΤΩΝ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ (ΟΔΗΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ)

Η Οδηγία 97/66/ΕΚ υπήρξε εξαιρετικά βραχύβια. Τρία μόλις χρόνια μετά την έκδοσή της η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε νέο σχέδιο ώστε να προσαρμοστεί το κανονιστικό πλαίσιο «στις εξελίξεις των αγορών και των τεχνολογιών των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, προκειμένου να παρέχει το ίδιο επίπεδο προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής σε όλους τους χρήστες υπηρεσιών επικοινωνιών διαθέσιμων στο κοινό, ανεξάρτητα από τις χρησιμοποιούμενες τεχνολογίες». Η νέα Οδηγία 2002/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Ιουλίου 2002, σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και την προστασία της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών (οδηγία για την προστασία ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες) εντάσσεται σε μία γενικότερη κανονιστική μεταρρύθμιση του τομέα αυτού που έλαβε χώρα το 2002 καθώς έπεται της έκδοσης των Οδηγιών 2002/19/ΕΚ (της λεγόμενης Access Directive), 2002/20/ΕΚ (της λεγόμενης Authorisation Directive), 2002/21/ΕΚ (της λεγόμενης Framework Directive) 2002/22/ΕΚ (της λεγόμενης Universal Service Directive).

Η υιοθέτηση της Οδηγίας συνιστά μία παραδειγματική περίπτωση αντίδρασης της κοινοτικής έννομης τάξης στο φαινόμενο της πρόωρης “γήρανσης” των κανόνων δικαίου που ρυθμίζει τις επιπτώσεις των νέων τεχνολογιών. Η διάρκεια “ισχύος/ζωής” των ρυθμίσεων που αφορούν τεχνολογικά προσδιορισμένα πεδία καθίσταται αφενός σύντομη και αφετέρου συχνά προδιαγεγραμμένη[76]. Για τον λόγο αυτό επιδιώκεται όχι μόνο η συχνή αναθεώρηση των κανόνων αλλά και προσδιορίζονται μικρές προθεσμίες προσαρμογής των εθνικών εννόμων τάξεων ως ανταπόκριση στις ανάγκες μιας ραγδαία μεταλλασσόμενης τεχνολογίας και αγοράς.

Βασική επιδίωξη του κοινοτικού νομοθέτη υπήρξε επίσης η διατύπωση τεχνολογικά ουδέτερων κανόνων. Έτσι ενώ το άρθρο 6 της οδηγίας 97/66/ΕΚ

αναφερόταν μόνο σε “κλήσεις “ κρίθηκε ότι δεν είναι τεχνολογικά ουδέτερο και εν τέλει δεν είναι αποτελεσματικό να προστατεύονται π.χ. μόνο τα δεδομένα κίνησης που παράγονται κατά την πραγματοποίηση των παραδοσιακών τηλεφωνικών κλήσεων και όχι παρόμοια δεδομένα κίνησης που παράγονται κατά τη μετάδοση επικοινωνιών στο Internet. Συνεπώς, ο υφιστάμενος όρος “πραγματοποίηση κλήσης” στο άρθρο 6 αντικαθίσταται από τον όρο “μετάδοση μιας επικοινωνίας”, έτσι ώστε να καλύπτει το σύνολο των δεδομένων κίνησης με τεχνολογικά ουδέτερο τρόπο. Είναι αξιοσημείωτο ότι στο αναθεωρημένο νομικό πλαίσιο δεν γίνεται αναφορά σε «τηλεπικοινωνιακό τομέα» αλλά σε ηλεκτρονικές επικοινωνίες. Ως επικοινωνία η νέα Οδηγία προσδιορίζει κάθε πληροφορία που ανταλλάσσεται ή διαβιβάζεται μεταξύ ενός πεπερασμένου αριθμού μερών, μέσω μιας διαθέσιμης στο κοινό υπηρεσίας ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Δεν περιλαμβάνονται πληροφορίες που διαβιβάζονται ως τμήμα ραδιοηλεκτρονικών υπηρεσιών στο κοινό μέσω δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών, εκτός από τις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι πληροφορίες μπορούν να αφορούν αναγνωρίσιμο συνδρομητή ή χρήστη που τις λαμβάνει (άρθρο 2 δ).

Η προσέγγιση της τεχνολογικής ουδετερότητας αποσκοπεί στην εξασφάλιση της ρυθμιστικής ικανότητας του κανόνα δικαίου σε ένα τεχνολογικά ρευστό περιβάλλον. Προβάλλει ως αντίδοτο στο γεγονός ότι συχνά η νομοθεσία επιχειρεί να ρυθμίσει μία «υποκείμενη» τεχνολογία έχει στο μεταξύ ήδη αλλάξει. Η προσέγγιση αυτή όμως πάσχει από μία εγγενή αντίφαση: Είναι αναπόφευκτο ότι ο νομοθέτης παράγει κανόνες σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Όταν νομοθετεί έχει υπόψη του μία συγκεκριμένη τεχνολογία ή ακριβέστερα ένα συγκεκριμένο επίπεδο ανάπτυξής της. Περαιτέρω έχει μία συγκεκριμένη, χρονικά προσδιορισμένη, πολιτιστική κατανόηση της τεχνολογίας και των επιπτώσεών της στη ζωή και στον κόσμο.

4.4. ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΙΔΙΩΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Οι ρυθμίσεις της προισχύσασας Οδηγίας 97/66/ είχαν ενταχθεί στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 2774/99 για την προστασία προσωπικών δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα. Όπως σημειώνεται στην εισηγητική έκθεση του νόμου οι

κανόνες αυτοί συμπληρώνουν και εξειδικεύουν τους κανόνες του Ν. 2472/97 για την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Η έκδοση της Οδηγίας 2002/58/EK επέβαλε αντίστοιχα την τροποποίηση και προσαρμογή του ελληνικού κανονιστικού πλαισίου. Δεδομένου δε ότι τροποποιήθηκαν όλες οι ρυθμίσεις του Ν. 2774/1999, ο νέος νόμος (Ν. 3471/06), για λόγους σαφήνειας και αποφυγής συγχύσεων (ενόψει και της χρησιμοποιούμενης διαφορετικής ορολογίας, η οποία χαρακτηρίζεται από τεχνολογική ουδετερότητα), εισάγεται ως νέο νομοθετικό κείμενο, και όχι ως τροποποίηση του ν. 2774/1999, ο οποίος καταργήθηκε στο σύνολό του. Σκοπός του νόμου είναι η προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων στο πεδίο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και του απορρήτου των επικοινωνιών.

4.4.1. ΤΟ ΠΕΔΙΟ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ 3471/06

Όπως και ο προγενέστερος έτσι και ο Ν. 3471/06 συμπληρώνει και εξειδικεύει τη γενική νομοθεσία για την προστασία προσωπικών δεδομένων. Ο συμπληρωματικός και ειδικός χαρακτήρας των ρυθμίσεων του ειδικού νόμου σημαίνει ότι οι γενικές ρυθμίσεις εξακολουθούν να εφαρμόζονται σε όλα τα θέματα και ζητήματα που δεν ρυθμίζονται ρητά και ειδικά. Οι φορείς παροχής διαθέσιμων στο κοινό τηλεπικοινωνιακών δεσμεύονται δηλ. παράλληλα από τις υποχρεώσεις και επιταγές του Ν. 2472/97. Η ισχύς των γενικών κανόνων είναι επίσης σημαντική και για τους σκοπούς της ερμηνείας, καθώς οι κανόνες αυτοί ορίζουν τις γενικές αρχές της προστασίας δεδομένων (αρχή σκοπού, αρχή αναλογικότητας κλπ.). Ο θεσμικός έλεγχος της τήρησης των κανόνων επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων και προστασίας της ιδιωτικής ζωής στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών ασκείται από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Ως προς τις υπηρεσίες που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής ο νόμος ακολουθώντας τις αντίστοιχες ρυθμίσεις της Οδηγίας 2002/58/EK Ισχύει στο πλαίσιο της παροχής διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών σε δημόσια δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Ως «υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών» νοούνται οι υπηρεσίες που παρέχονται συνήθως έναντι αμοιβής και των οποίων η παροχή συνίσταται, εν όλω ή εν μέρει, στη μεταφορά σημάτων σε δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών τηλεπικοινωνιών και των υπηρεσιών

μετάδοσης σε δίκτυα που χρησιμοποιούνται για ραδιοηλεκτρονικές μεταδόσεις. Στις υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών δεν περιλαμβάνονται υπηρεσίες παροχής ή ελέγχου περιεχομένου που μεταδίδεται μέσω δικτύων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας, όπως αυτές ορίζονται στην παράγραφο 2 του άρθρου 2 του π.δ. 39/2001 (*Υπηρεσία κοινωνίας της πληροφορίας είναι κάθε υπηρεσία που παρέχεται έναντι αμοιβής, εξ' αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών*), και που δεν αφορούν, εν όλω ή εν μέρει, στη μεταφορά σημάτων σε δίκτυα ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Η γενική διατύπωση «διαθέσιμες στο κοινό υπηρεσίες υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών» καλύπτει - εκτός από τη συμβατική τηλεφωνία και την κινητή τηλεφωνία - ένα ιδιαίτερα ευρύ φάσμα, όπως οι υπηρεσίες του ψηφιακού δικτύου ενοποιημένων υπηρεσιών (ISDN) καθώς και υπηρεσίες που δεν γίνονται άμεσα αντιληπτές ως τηλεπικοινωνίες υπό την παραδοσιακή έννοια όπως οι υπηρεσίες που παρέχονται μέσω του Διαδικτύου (Internet), οι υπηρεσίες πολυμέσων η διαλογική τηλεόραση και το “βίντεο κατά βούληση” (video on demand). Ως «δημόσιο δίκτυο επικοινωνιών»: το δίκτυο ηλεκτρονικών επικοινωνιών, το οποίο χρησιμοποιείται, εξ ολοκλήρου ή κυρίως, για την παροχή διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών.

Για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που πραγματοποιείται στο πλαίσιο μη διαθέσιμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, όπως τα εσωτερικά δίκτυα (τα λεγόμενα corporate networks) εφαρμόζεται ο ν. 2472/1997 , όπως ισχύει. Ως προς την προστασία του απορρήτου των επικοινωνιών οι διατάξεις του παρόντος συμπληρώνουν την προϋφιστάμενη σχετική νομοθεσία [ν. 2225/94 «για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 121) και ν. 3115/03 «Αρχή Διασφάλισης του Απορρήτου των Επικοινωνιών» (ΦΕΚ Α' 47)] καθώς και τη νομοθεσία που έχει εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση των νομοθετημάτων αυτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Η παρούσα έρευνα έχει ως σκοπό να διερευνήσει τη γνώμη των καταναλωτών και χρηστών του διαδικτύου περί της προστασίας των προσωπικών δεδομένων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και συναλλαγών .

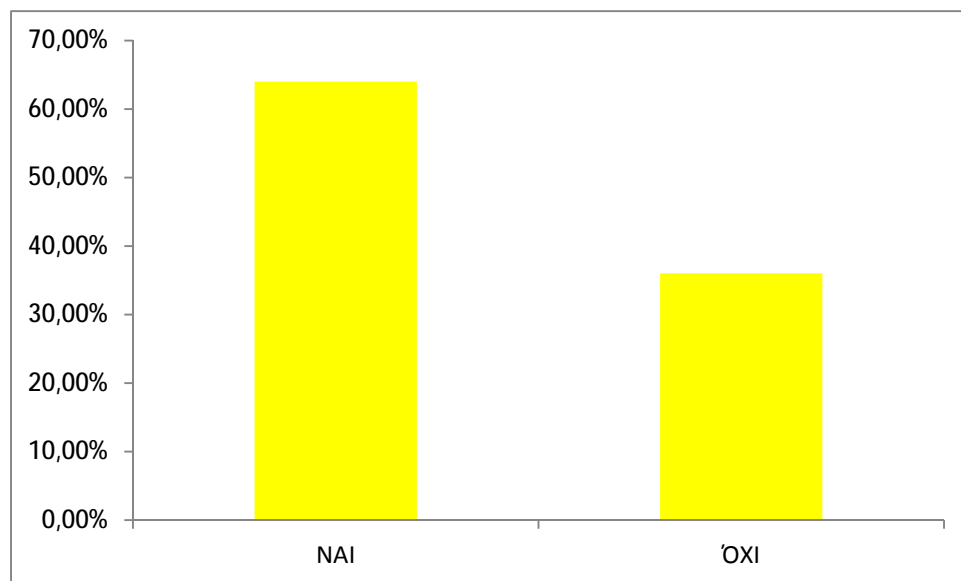
5.2 ΔΕΙΓΜΑ

Δείγμα της παρούσας έρευνας αποτελέσαν 100 καταναλωτές χρήστες του διαδικτύου στο νομό Αχαΐας. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα 15-30 Ιουλίου 2012.

5.3 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

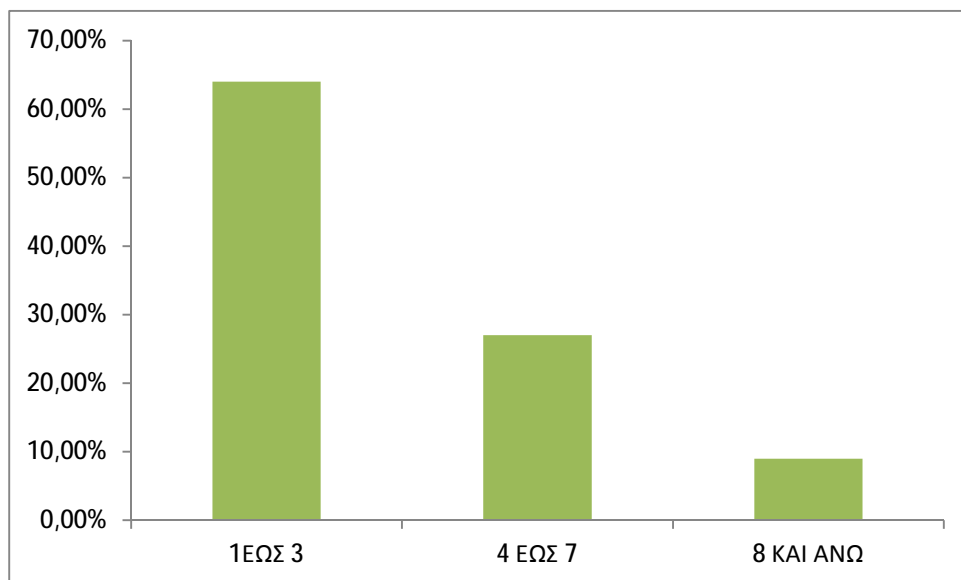
ΦΥΛΟ

ΦΥΛΟ	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΑΝΤΡΑΣ	48	48,00%
ΓΥΝΑΙΚΑ	52	52,00%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100,00%

Το 48% των ερωτηθέντων ήταν άνδρες και το 52% ήταν γυναίκες .

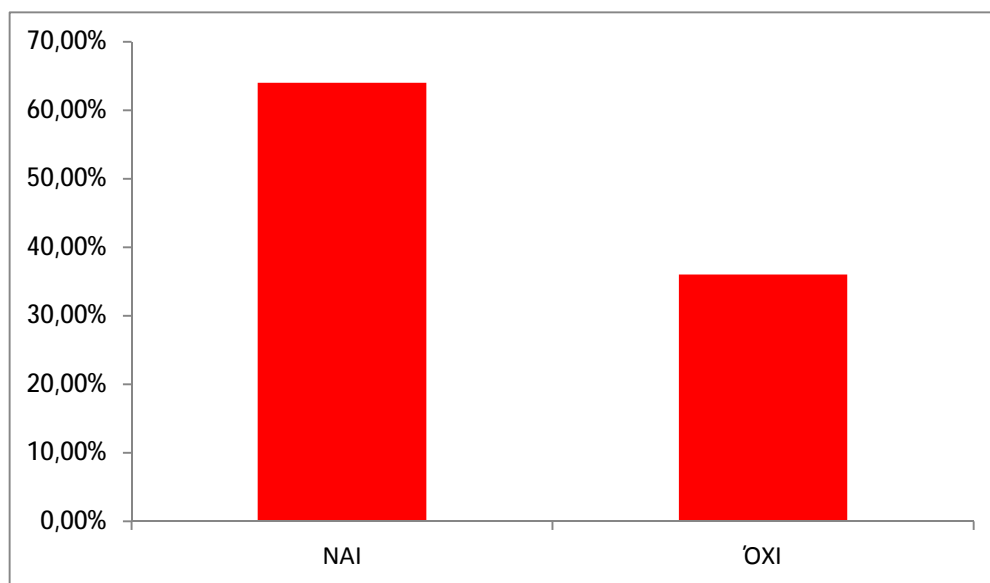
ΩΡΕΣ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΜΕ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ (ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑ)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων χρησιμοποιεί το διαδίκτυο μια έως τρεις ώρες τη μέρα ενώ το μικρότερο ποσοστό οκτώ ώρες και άνω.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΕΙΤΕ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

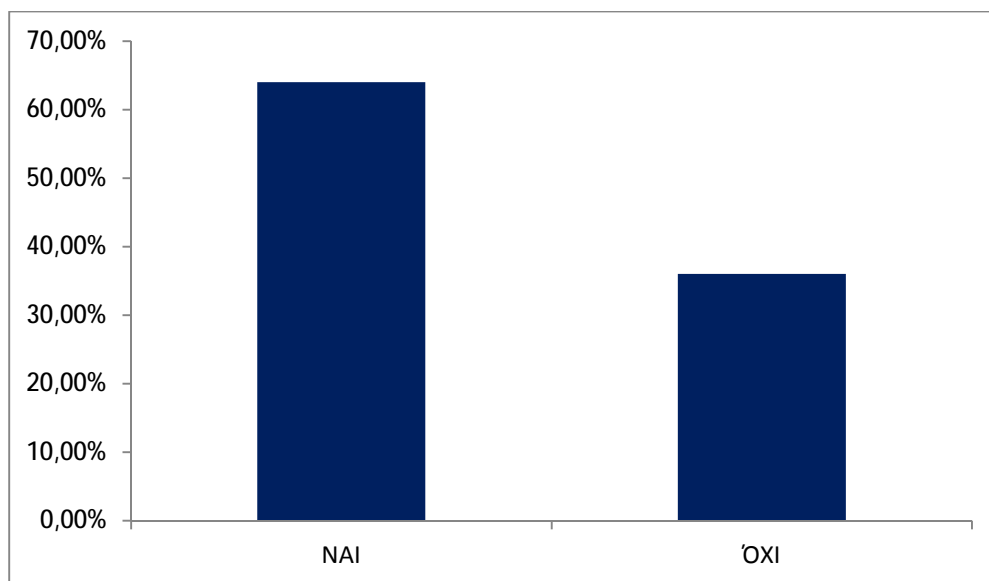
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	98	98,00%
ΌΧΙ	2	2,00%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100,00%

Συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων χρησιμοποιεί το διαδίκτυο για την επικοινωνία του.

Έχετε εμπιστοσύνη στη διαφύλαξη των προσωπικών σας δεδομένων από το διαδίκτυο;

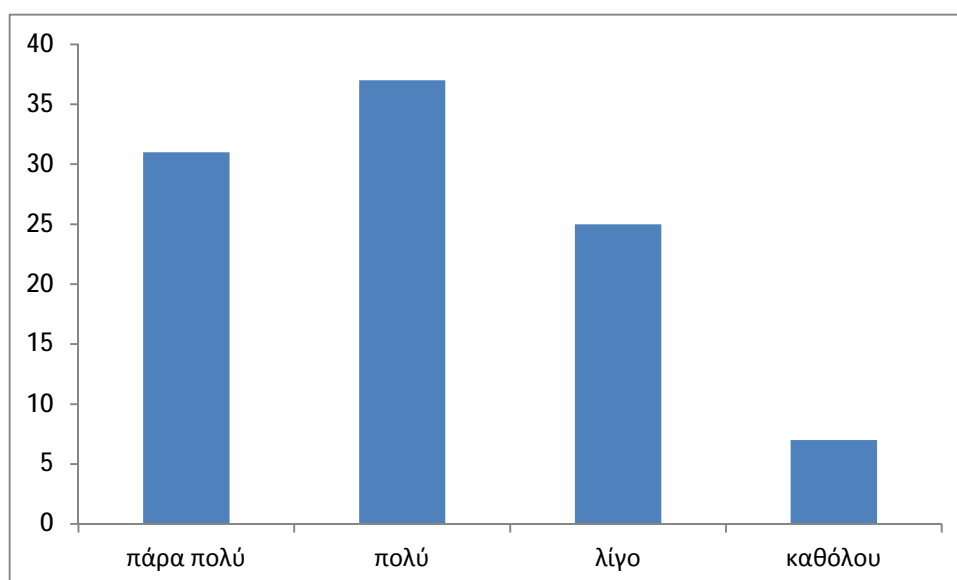
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
ΝΑΙ	64	64,00%
ΌΧΙ	36	36,00%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100,00%

Μεγάλο ποσοστό των ερωτηθέντων έχει εμπιστοσύνη στη διαφύλαξη των προσωπικών δεδομένων από το διαδίκτυο ενώ ποσοστό της τάξεως του 36% δεν έχει.

ΓΙΑ ΠΟΙΟ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΑΝΗΣΥΧΕΙΤΕ ; (ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΕΠΙΛΕΞΕΤΕ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΑΠΟ ΜΙΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ)

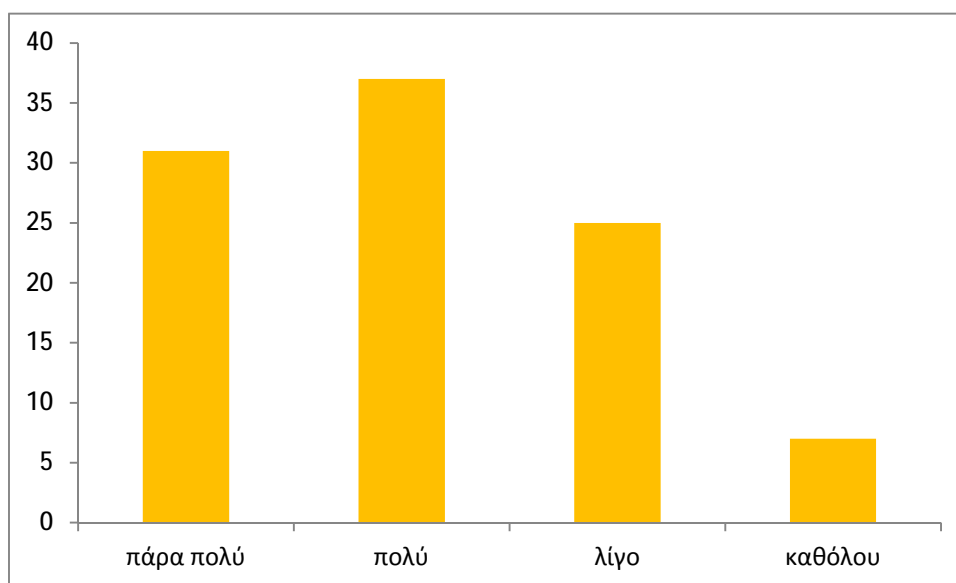
	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
Στοιχεία της ταυτότητάς	98	98,00%
Δεδομένα για τις προτιμήσεις σας	41	41,00%
Φωτογραφίες και Βίντεο	74	74,00%
Οικονομικά και τραπεζικά στοιχεία	93	93,00%

Είναι προφανές ότι οι ερωτούμενοι ανησυχούν περισσότερο για τα στοιχεία της ταυτότητας τους καθώς και για τα οικονομικά και τραπεζικά τους στοιχεία.

Ο ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΚΑΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΟΥ ΙΝΤΕΡΝΕΤ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΕΙΝΑΙ :

	ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ	ΠΟΣΟΣΤΟ
<i>πάρα πολύ</i>	31	31,00%
<i>πολύ</i>	37	37,00%
<i>λίγο</i>	25	25,00%
<i>καθόλου</i>	7	7,00%
ΣΥΝΟΛΟ	100	100,00%

Οι ερωτούμενοι διχάζονται στην παρούσα ερώτηση για αυτό το λόγο είναι σχεδόν ισομερής οι απαντήσεις τους πλην της απαντήσεως καθόλου που παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Διαδίκτυο θα θεωρηθεί, πιθανώς, η μεγαλύτερη τεχνολογική αλλά και κοινωνικοοικονομική επανάσταση με την οποία έκλεισε ο 20ος αιώνας και ξεκίνησε ο 21ος. Σχεδόν όλες οι πλευρές της ζωής και οι κοινωνικές κατηγορίες επηρεάζονται από τις λειτουργίες του. Τα οφέλη είναι πολλά και μεγάλα, χωρίς όμως να λείπουν και οι αρνητικές συνέπειες, όπως και οι κίνδυνοι από την άκριτη και ανεξέλεγκτη χρήση του.

Στα τελευταία χρόνια, με τη διαρκή εξέλιξη του Διαδικτύου, την ευρεία χρήση και αποδοχή του από όλες σχεδόν τις πληθυσμιακές ομάδες και τις νέες υπηρεσίες που παρέχει, η ανάγκη προστασίας των προσωπικών μας δεδομένων επιτείνεται σημαντικά. Η επεξεργασία των προσωπικών μας δεδομένων στο Διαδίκτυο είναι πλέον συνεχής (πολλές φορές χωρίς να το γνωρίζουμε) και, ουσιαστικά, αναπόφευκτη: για παράδειγμα, όταν κάποιος πλοηγείται στο Διαδίκτυο από τον υπολογιστή του, ο πάροχος υπηρεσιών δικτύου έχει αναθέσει στον υπολογιστή αυτόν έναν αριθμό που ονομάζεται διεύθυνση πρωτοκόλλου διαδικτύου (διεύθυνση IP), ο οποίος είναι απαραίτητος για την πρόσβαση στο Διαδίκτυο. Παρόλο που ο αριθμός αυτός ενδεχομένως μεταβάλλεται συχνά ή παρά το γεγονός ότι ο εν λόγω υπολογιστής μπορεί να χρησιμοποιείται από πολλά άτομα (π.χ. από όλα τα μέλη της οικογένειας), εν τούτοις θεωρείται και αυτός προσωπικό δεδομένο ακριβώς γιατί μπορεί, έστω υπό προϋποθέσεις ή / και σε συνδυασμό με άλλες πληροφορίες, να ταυτοποιήσει το χρήστη του υπολογιστή κάποια δεδομένη χρονική στιγμή.

Είναι εύκολο να δει κάποιος ότι τα προσωπικά δεδομένα είναι άμεσα συνυφασμένα με την ιδιωτική μας ζωή. Αρκεί να αναλογιστούμε ότι για όλους μας υπάρχουν πληροφορίες που δεν θα θέλαμε να μοιραστούμε με άλλους ανθρώπους (όχι απαραίτητα επειδή πρέπει να τις κρατήσουμε κρυφές αλλά επειδή, με απλά λόγια, αποτελούν αποκλειστικά προσωπική μας υπόθεση). Κι αυτό γιατί δεν ξέρουμε ποτέ πώς θα χρησιμοποιηθούν οι ιδιωτικές μας πληροφορίες αν βρεθούν σε λάθος χέρια. Η ιδιωτικότητά μας είναι πολύτιμη: διαφυλάσσοντας λοιπόν τα προσωπικά μας δεδομένα προστατεύουμε την ιδιωτικότητά μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλεξανδρής Ν., Γκρίτζαλης Δ., Κιουντούζης Ε., Μια προσέγγιση της κοινωνικά αποδεκτής αξιοποίησης της Πληροφορικής σε ΕΠΥ, Ασφάλεια Πληροφοριών: Τεχνικά, Νομικά και Κοινωνικά Θέματα, Αθήνα 1995

Ανθίμου Κ., Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού του ατόμου ως έκφανση του δικαιώματος επί της προσωπικότητας, ΚριτΕ 1998,

Αραβαντινός Β., Η προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με ηλεκτρονικό υπολογιστή, Αθήνα – Κομοτηνή 1997.

Αραβαντινός Β., Εισαγωγή στη Νομοπληροφορική και τη Δικαιοκυβερνητική, τόμος 1^{ος}, Νομοπληροφορική, Αθήνα – Κομοτηνή 1994.

Αυγουστιανάκης Μ., Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Προβλήματα και αντιμετώπιση από το δίκαιο, σε : ΔτΑ, 2001

Benabou Valerie-Laure, Should there be a minimum harmonisation of the law?, International Colloquium, Internet law – European and international approaches (Paris 2001), <http://droit-internet-2001.univ-paris1.fr/ve/page004.html>

Βενιζέλος Ε., Το αναθεωρητικό κεκτημένο, Αθήνα – Κομοτηνή 2002

Γέροντας Απόστολος, Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων, Αθήνα-Κομοτηνή 2002.

Γιαννόπουλος Γ., Προστασία προσωπικών δεδομένων και διασυνοριακή ροή πληροφοριών. Το πρόβλημα του «ικανοποιητικού επιπέδου προστασίας», ΔτΑ 2001,

Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό Δίκαιο-Ατομικά Δικαιώματα Α', Αθήνα- Κομοτηνή 1991

Δόνος Π., Η Αρχή και ο ρόλος της στην επαυξημένη προστασία της αξίας του ανθρώπου, σε Δόνος Π./Μήτρου Λ./Μίτλεττον Φ./Παπακωνσταντίνου Ευ (συλλογικό έργο), Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002

Δόνος Π., Η συνταγματική κατοχύρωση του δικαιώματος προστασίας του πολίτη από την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και της αντίστοιχης ανεξάρτητης αρχής, σε Γ. Παπαδημητρίου (επιμέλεια), Αναθεώρηση του Συντάγματος και Εκσυγχρονισμός των θεσμών, Αθήνα 2000

Druey J.-N., Information als Gegenstand des Rechts, Zürich 1995

Ηλιοπούλου-Στράγγα Τζ., Η «τριτενέργεια» των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων του Συντάγματος 1975, Αθήνα 1990

Καράκωστας Γ., Δίκαιο και Internet. Νομικά ζητήματα του Διαδικτύου, 2001.

Καράκωστας Γ., Προσωπικότητα και Τύπος, Αθήνα 2000

Καράκωστας Γ., Το δίκαιο των ΜΜΕ, Αθήνα 1998

Καστανάς Η.- Κτιστάκης Γ., Επισκόπηση της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1997-1998), Αθήνα-Κομοτηνή 2000

Κατρούγκαλος Γ. – Σαραφιανός Δ., Θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, σε Γ. Παπαδημητρίου (επιμέλεια), Αναθεώρηση του Συντάγματος και εκσυγχρονισμός των θεσμών, Αθήνα 2000

Kilian W., Europäisches Datenschutzrecht - Persönlichkeitsrecht und Binnenmarkt M. Tinnfeld/ L. Philipps/ S. Heil, Informationsgesellschaft und Rechtskultur in Europa, Baden-Baden 1995

Kloepfer M., Geben moderne Technologien und die europäische Integration Anlaß, Notwendigkeit und Grenzen des Schutzes personenbezogener Informationen neu zu bestimmen? Gutachten D für den 62. Deutschen Juristentag, München 1998

Μαυριάς Κ., Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, Αθήνα 1982

Μήτρου Λ., Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας , Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002

Μήτρου Λ., Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου – Forum Σύγχρονη Πολιτεία, Τόμος 1, Εκδόσεις Α. Σάκκουλα, Αθήνα 1999

Μήτρου Λ., Η προστασία των προσωπικών δεδομένων στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων – Η συμβολή της Αρχής σε Δόνος Π./Μήτρου Λ./Μίτλεττον Φ./Παπακωνσταντίνου Ευ (συλλογικό έργο), Η Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και η επαύξηση της προστασίας των δικαιωμάτων, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002

Μήτρου Λ., “Προστασία Προσωπικών Δεδομένων: Ένα νέο δικαίωμα;”, στο συλλογικό έργο: Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, Το Νέο Σύνταγμα, Αθήνα 2001

Μήτρου Λ., “Προστασία Προσωπικών Δεδομένων στο Διαδίκτυο”, στο συλλογικό έργο: Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων, Η αγορά του Internet στην Ελλάδα, Αθήνα 1999

Μήτρου Λ., “Ιδιωτικός βίος: η διστακτική και αβέβαιη πορεία της προστασίας προσωπικών πληροφοριών” στο συλλογικό έργο: Τα εικοσάχρονα του Συντάγματος 1975, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998, σελ. 33 επ.

Τάκης Α., Κοινωνία της Πληροφορίας και Σύνταγμα – Μια πρώτη προσέγγιση, ΝοΒ 50 (2002)

Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα αντίρρησης του υποκειμένου των δεδομένων, ΤοΣ 1999

Τουντόπουλος Β., Το δικαίωμα ενημέρωσης του υποκειμένου των δεδομένων, ΔΕΕ 1999

Τουντόπουλος Β., Η διασύνδεση αρχείων στο ν. 2472/1997, ΝοΒ 1999

Τσακουράκης Σ., Το απόρρητο της επικοινωνίας. Απόλυτα απαραβίαστο ή ευχή της έννομης τάξης; ΝοΒ 41 (1993)

Τσάτσος Δ./ Σκουρής Β./ Σπυρόπουλος Φ., Η ελευθερία του τύπου και η προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών, Γνωμ. ΤοΣ 1998.

U.S. Department of Commerce, Privacy and Self - Regulation in the Information Age σε <http://www.ntia.doc.gov/reports/privacy/selfrg3.htm>

Χαλαζωνίτης Κ., Οι ευαίσθητες πληροφορίες, σε ΕΠΥ, Ασφάλεια Πληροφοριών σε ΕΠΥ, Ασφάλεια Πληροφοριών: Τεχνικά, Νομικά και Κοινωνικά Θέματα, Αθήνα 1995

Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, Αθήνα 2002

